

HE 83/2016 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista. Lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva direktiivi. Lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen riippumatta tapauskohtaista harkintaa vaativan niin sanotun kauppakriteerin täyttymisestä. Lakia sovellettaisiin siten vahinkojen korvaamiseen, jotka ovat aiheutuneet Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kilpailusääntöjen sekä kilpailulain määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon ja elinkeinonharjoittajien välisiä kiellettyjä kilpailunrajoituksia koskevan säännön rikkomisesta. Kaikilla vahinkoa kärsineillä olisi oikeus täyteen korvaukseen, riippumatta siitä ovatko vahingon kärsijät luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä tai millä jakeluketjun tasolla ne ovat.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, ylihinnan siirtämiseen liittyvistä todistustaakkasäännöistä sekä seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuun ja takautumisvastuun rajauksesta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvaustuomioon, korosta, todisteiden esittämisestä, vanhentumisesta sekä sovintoneuvottelun ja sovintoratkaisun vaikutuksista.

Samassa yhteydessä kilpailulain eräitä pykäläitä ehdotetaan muutettavaksi siten, kilpailulain käsitteet olisivat yhdenmukaisia direktiivin kanssa.

Lait on tarkoitettu tuleviksi voimaan 26 päivänä joulukuuta 2016.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS	2
YLEISPERUSTELUT	5
1 JOHDANTO	5
2 NYKYTILA	5
2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö.....	5
Kilpailulaki ja direktiivi	5
Oikeuskäytäntö	6
2.2 Direktiivin keskeinen sisältö.....	8
Soveltamisala	8
Korvattava vahinko	10
Korvaukseen oikeutetut.....	10
Vahingon määrä	10
Rikkomuspäätöksen vaikutus.....	12
Yhteisvastuu ja takautumisoikeus.....	12
Ylihinnan siirtäminen	14
Todisteiden esittäminen	16
Oikeasuhteisuus	18
Vanhentuminen	18
Sovitteluun perustuva riitojenratkaisu	18
2.3 Muiden jäsenmaiden lainsäädäntö.....	20
2.4 Nykytilan arviointi	21
Vahinko-olettama	22

HE 83/2016 vp

Korko	22
Ylihinnan siirtäminen	23
Todisteiden esittäminen	24
Vanhentuminen	24
Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu.....	25
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	26
3.1 Tavoitteet.....	26
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset	26
Keskeiset ehdotukset	26
Toteuttamisvaihtoehdot	27
Soveltamisala	28
Korko	29
Taloudellinen seuraanto	30
Vanhentuminen	31
Voimaantulo.....	31
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	31
5 ASIAN VALMISTELU	35
Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	35
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	39
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	39
1.1 Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista.....	39
1.2 Kilpailulaki	69
2 VOIMAANTULO	72
2.1 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	72

HE 83/2016 vp

LAKIEHDOTUKSET	74
1.Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista.....	74
2. Laki kilpailulain muuttamisesta	78
LIITE.....	81
RINNAKKAISTEKSTI.....	81
2. Laki kilpailulain muuttamisesta.....	81

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Komissio antoi kesäkuussa 2013 direktiiviehdotuksen säännöistä, joita sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lain nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Komissio julkaisi kesäkuussa 2013 myös raportin ja tiivistelmän vaikutusten arvioinnista sekä tiedonannon ja valmisteluasiakirjan vahingon määrittämisestä. Marraskuun 26. päivänä 2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin (2014/104/EU, jäljempänä direktiivi) pannaan täytäntöön tällä lailla. Ennen direktiiviä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei ole ollut EU -lainsäädäntöä.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön ja direktiivin mukaan jokaisen, joka on kärsinyt vahinkoa unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, on voitava hakea täyttä korvausta kyseisestä vahingosta. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEUT) 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista.

Direktiivin tavoitteena on EU:n kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano. Tarkoituksena on myös sovittaa yhteen kilpailuviranomaisten suorittama kilpailusääntöjen täytäntöönpano ja yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauskanteiden käsittely. Tarkoituksena on myös varmistaa, että kilpailusääntöjen rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet voivat saada täyden korvauksen kärsimästään vahingosta. Tavoitteena on myös vähentää vaikeuksia ja alentaa kustannuksia vahingon todistamisessa. Samalla yhdenmukaistetaan eri jäsenmaissa toimintaa harjoittavien yritysten oikeussuojan tasoa.

Suomessa oikeus vahingonkorvaukseen kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta perustuu kilpailulain (948/2011) 20 §:ään. Kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyviä vahingonkorvauskanteita käsitellään Suomessa yleisissä tuomioistuimissa kansallisten prosessisääntöjen ja –periaatteiden mukaisesti. Direktiivi sääntelee kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia monelta osin yksityiskohtaisemmin kuin voimassa olevat kilpailulain 20 § ja muuhun kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvät säännöt.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Kilpailulaki ja direktiivi

Kilpailulain 20 §:n mukaan elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kilpailulain 5 tai 7 §:ssä taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädettyä kieltoa, on velvollinen korvaamaan kilpailunrajoituksesta aiheutuneen vahingon. Korvaukseen oikeutettuja ovat elinkeinonharjoittajien lisäksi myös kuluttajat ja julkisoikeudelliset yhteisöt. Ennen kilpailulakia erityinen vahingonkorvaussäännös oli vuodesta 1998 lähtien kilpailunrajoituslain (480/1992) 18 a §:ssä. Vuonna 2011 vahingonkorvaussäännös muuttui siten, että myös muut kuin elinkeinonharjoittajat tulivat oikeutetuiksi vahingonkorvaukseen, vanhentumisaikoja täsmennettiin ja vahingonkorvauksen määrän sovittelua koskeva säännös korvattiin viittauksella vahingonkor-

vauslain yleiseen sovittelusäännökseen. Tietyin edellytyksin vahingonkorvausta on voinut ja voi edelleen hakea myös vahingonkorvauslain perusteella.

Kilpailulain 5 ja 6 § vastaavat sisällöltään SEUT 101 artiklaa. Kilpailulain 7 § vastaa sisällöltään 102 artiklaa. Kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyviä vahingonkorvauskanteita käsitellään Suomessa yleisissä tuomioistuimissa kuten muitakin vahingonkorvauskanteita ja niitä käsitellään kansallisten prosessisääntöjen ja –periaatteiden mukaisesti. Kilpailuoikeudellisten vahingonkorvauskanteiden käsittelyä ei ole Suomessa tällä hetkellä keskitetty tiettyyn tai tiettyihin kärjäoikeuksiin.

Direktiivi sääntelee kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia tietyiltä osin yksityiskohtaisemmin kuin voimassa oleva kilpailulain 20 § ja voimassa olevat prosessisäännöt. Ennen direktiiviä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei ole ollut EU -lainsäädäntöä. Kilpailulain 20 §:ä sovelletaan 1.11.2011 jälkeen tapahtuneisiin kilpailurikkomuksiin. Sitä edeltäviin rikkomuksiin on sovellettu 1.10.1998 voimaan tullutta kilpailunrajoituslain 18 a §:ää, jonka mukaan korvausta on oikeutettu saamaan vain elinkeinonharjoittaja.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön ja direktiivin mukaan jokaisen, joka on kärsinyt vahinkoa unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, on voitava hakea täyttä korvausta kyseisestä vahingosta. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Direktiivi soveltuu siten kartellivahinkojen lisäksi myös esimerkiksi määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen kuuluu kansallisten tuomioistuinten ja siviili- ja prosessioikeuden alaan. Komission mukaan näiden sääntöjen välillä on ollut eri jäsenmaiden välillä merkittäviä eroja.

Direktiivin tärkeimmät artiklat koskevat vahingonkorvausoikeudenkäynneissä käytettävien todisteiden esittämisvelvollisuutta (5–7 artiklat), kansallisten rikkomuspäätösten vaikutusta (9 artikla), vanhentumisaikaa (10 artikla), kilpailurikkomukseen syyllistyneiden yhteisvastuuta vahingosta (11 artikla), todistustaakan jakoa ylihinnan siirtämisessä (13–14 artiklat) ja olettaa kartellista aiheutuneesta vahingosta (17 artikla).

Direktiivin 21 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 27.12.2016. Kun jäsenvaltiot saattavat direktiivin kansallisesti voimaan, niiden tulee 4 artiklan mukaisesti noudattaa niin sanottuja tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteita. Tehokkuusperiaate tarkoittaa, että vahingonkorvausvaateiden käyttämiseen liittyvät kansalliset säännöt ja menettelyt tulee laatia ja niitä tulee soveltaa siten, etteivät ne tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää unionin oikeuteen perustuvaa oikeutta saada täysi korvaus kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Vastaavuusperiaate puolestaan tarkoittaa, että kansalliset säännöt ja menettelyt, jotka liittyvät SEUT 101 ja 102 artiklan rikkomisen johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, eivät saa olla väitetyille vahinkoa kärsineille osapuolille epäedullisempia kuin ne säännöt ja menettelyt, joita sovelletaan samankaltaisiin kansallisen oikeuden rikkomisesta johtuviin kanteisiin.

Oikeuskäytäntö

Unionin oikeuskäytännössä tärkein kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva ratkaisu oli vuonna 2001 annettu EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisu *Courage v. Crehan (C-453/99)*, jossa oikeus saada korvausta EU:n kilpailusääntöjen rikkomisesta vahvistettiin. Ratkaisussa todettiin, että kartellien ja muiden kilpailuoikeuden vastaisten toimien vuoksi vahinkoa kärsi-

neillä – niin kuluttajilla kuin yrityksilläkin – on oikeus korvaukseen. Muita merkittäviä ratkaisuja ovat EY-tuomioistuimen vuonna 2006 antama *Manfredi –päätös (yhdistetyt asiat C-295/04 – 298/04)*, EU-tuomioistuimen vuonna 2011 antama *Pfleiderer –päätös (C-360/09)*, vuonna 2012 antama *Otis –päätös (C-199/11)*, vuonna 2013 antama *Donau Chemie –päätös (C-536/11)* sekä vuonna 2014 antama muun muassa *Konetta koskeva päätös (C-557/12)*.

Suomessa on tähän mennessä kertynyt vain rajallinen määrä kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevaa oikeuskäytäntöä. Merkittävät vahingonkorvauspäätökset koskevat asfalttikartellia, raakapuukartellia, autojen varaosakartellia ja vetyperoksidikartellia. Muutamista merkittävistä vahingonkorvausratkaisuista huolimatta vielä ei ole muodostunut vakiintunutta oikeuskäytäntöä esimerkiksi korvauserusteiden, näyttötaakan ja sen jakautumisen eikä vanhentumisen osalta. Vanhentumisväitteet ovat olleet oikeuskäytännössämme yleisiä. Väitteet ovat liittyneet lähinnä ennen 1.11.2011 tapahtuneisiin kilpailurikkomuksiin ja ne ovat koskeneet muun muassa sitä, mistä ajankohdasta vanhentuminen alkaa kuluu, mutta myös esimerkiksi yhteisvastuuta ja vanhentumista on käsitelty.

Merkittävin vahingonkorvauksia koskeva päätöskokonaisuus on Helsingin kärjäoikeuden 28.11.2013 antama 41 päätöksen kokonaisuus asfalttikartellista¹. Vahingonkorvauskanteiden taustalla oli markkinaoikeuden seuraamusmaksupäätös 19.12.2007 (*MAO:441/07*) ja korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen seuraamusmaksupäätös 29.9.2009 (*KHO:2009:83*). Korkein hallinto-oikeus tuomitsi yhteensä 82,5 miljoonan euron seuraamusmaksut. Kantajina kärjäoikeudessa oli 40 kuntaa ja Suomen valtio, jonka kanne hylättiin. Kuntien vaatimukset hyväksyttiin osittain ja yhden kunnan kanne hylättiin. Hyväksytyjen pääomavaatimusten määrä oli 37,5 miljoonaa euroa. Määrän laskentaperusteena käytetty ns. ylihintaprosentti oli pääosin 15 prosenttia ja muutamien kaupunkien osalta 20 prosenttia lopullisista urakkahinnoista. Asfalttikartellipäätöksessä kärjäoikeus katsoi, että tietoisuuteen perustuvat vanhentumisajat alkoivat kuluu korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen antamispäivästä. Vahingon aiheutumiseen perustuvan velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003, jäljempänä vanhentumislaki) 7 §:n 2 momentin mukaisen 10 vuoden enimmäisajan kärjäoikeus katsoi alkavan sopimusvastuun osalta kun vastaajan katsottiin irtautuneen kartellista ja rikkomusvastuun osalta korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen antamispäivästä. Vastajat ja osa kantajista on valittanut kärjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen, jossa asian käsittely on kesken. Myös auton varaosakartellitapauksen vahingonkorvauskanteiden vanhentumisajan alkaminen laskettiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä.

Merkittävä on myös raakapuukartellia koskeva vahingonkorvauskokonaisuus. Taustalla on kolmen metsäyhtiön välinen raakapuun ostomarkkinoilla tapahtunut hintayhteistyö ja kielletty tietojenvaihto, josta yksi yhtiö sai leniencyn perusteella vapautuksen seuraamusmaksusta ja kahdelle muulle metsäyhtiölle markkinaoikeus määräsi yhteensä yli 50 miljoonan euron seuraamusmaksut päätöksessään 3.12.2009 (*MAO: 614/09*). Markkinaoikeuden ratkaisu on lainvoimainen. Raakapuumarkkinoiden kilpailunrajoituksiin liittyen kärjäoikeuksissa on vireillä vahingonkorvauskanteita. Suurin osa kanteista, noin 1700 kannetta, on Helsingin kärjäoikeudessa. Kantajina on Metsähallituksen lisäksi kuntia, seurakuntia ja yksityisiä metsänomistajia.

¹ Esimerkiksi Helsingin kaupunkia koskeva tuomio 13/64913 ja Espoon kaupunkia koskeva tuomio 13/64929

Raakapuukartelliasiaassa korvausoikeuden vanhentumista on käsitelty kärjäoikeudessa, hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Helsingin kärjäoikeudessa vireillä olleista sadoista yksityisten kantajien korvauskanteista (ns. Suuri Savotta) kärjäoikeus valitsi 13 kannetta edustamaan niin sanottuja tyyppitapauksia vanhentumisen osalta. Helsingin kärjäoikeus totesi näissä 13 kanteessa väitetyt saatavat vanhentuneiksi ja hylkäsi kanteet tuomiolla 28.3.2014. Tuomioista valitettiin ja Helsingin hovioikeus antoi 21.11.2014 päätökset (*dnro S 14/1418*), joissa se katsoi, ettei kanteita olisi tullut hylätä vanhentuneina. Hovioikeuden mukaan muun muassa kilpailunrajoituslain 18 a §:n mukainen viiden vuoden kanneaika alkoi markkinaoikeuden lainvoimaisesta päätöksestä. Hovioikeuden mukaan vanhentumislain 7 §:n 2 momentin kymmenen vuoden vanhentumisaika alkoi siitä, kun kartelli oli päättynyt kilpailuviranomaisille tehtyyn ilmoitukseen. Korkein oikeus totesi 29.2.2016 antamassaan päätöksessä KKO:2016:11, että metsänomistajan vaatimukset eivät olleet vanhentuneita siltä osin kuin niihin soveltui 1.10.1998 voimaan tullut kilpailunrajoituslain muutos. Viiden vuoden kanneaika olisi tullut laskea Kilpailuviraston markkinaoikeudelle tekemästä seuraamusmaksuesityksestä 21.12.2006. Ratkaisun jälkeen korkeimmassa oikeudessa on vielä vireillä muita metsäyhtiöiden valituslupa-asioita.

Vetyperoksidimarkkinoiden kilpailunrajoitukseen liittyen Helsingin kärjäoikeudessa oli vireillä kanne Kemiraa vastaan. Taustalla oli komission 5.4.2006 antama kartellipäätös. Asiaa käsiteltiin myöhemmin myös EU-tuomioistuimessa. Kaksi suomalaista sellualan yritystä myivät kilpailunrajoitukseen perustuvia väitetyjä vahinkoja koskevat saatavansa saksalaiselle Cartel Damages Claims –nimiselle yhtiölle (CDC). Kärjäoikeus antoi 4.7.2013 välituomion (36492), jossa se vahvisti toimivaltansa ratkaista asia ja yhtiön asianosaiskelpoisuuden esittää vaatimuksia Kemiraa vastaan. Välituomiossa käsiteltiin myös vanhentumisväitteitä. Toisin kuin asvaltতিকartellin ja auton varaosakartellin vahingonkorvaustapauksissa, kärjäoikeus katsoi vanhentumisajan alkavan kuluja jo Euroopan komission rikkomispäätöksestä, joka ei ollut lainvoimainen. Kemira ja CDC tekivät kuitenkin sovinnon 19.5.2014. CDC peruutti kanteensa Helsingin kärjäoikeudessa ja Kemira lupautui tekemään CDC:lle 18,5 miljoonan euron suorituksen sekä korvauksia kuluista.

Autovaraosamarkkinoiden kilpailunrajoitukseen liittyvän korvausasian taustalla on korkeimman hallinto-oikeuden seuraamusmaksupäätös 31.5.2012 (muun muassa *Dnro 797/2/09*). Viisi auton varaosien ja tarvikkeiden tukkuliikettä oli osallistunut kilpailusääntöjen vastaiseen yhdenmukaistettuna menettelytapana pidettävään yhteistoimintaan vähittäismyyjä Osasetia vastaan. Yksi yrityksistä sai vapautuksen sakoista leniency –hakemuksen perusteella ja neljälle yhtiölle määrättiin yhteensä noin miljoonan euron seuraamusmaksut. Atoy nosti vahingonkorvauskanteen viittä yhtiötä vastaan vaatiensa yhteispääomamäärältään noin 56,6 miljoonaa euroa korvauksia. Helsingin kärjäoikeus hylkäsi kanteen tuomiolla 31.3.2014 (*Dnro 07/33936*) todeten, että kilpailunrajoituksen ja väitetyn vahingon välillä ei ollut syy-yhteyttä. Myös Helsingin hovioikeus hylkäsi kanteen 31.3.2016 antamassaan tuomiossa (tuomio nro 533, *Dnro S 14/2868*). Tuomion mukaan kantaja ei ollut saattanut esittämillään perusteilla riittävän todennäköiseksi sitä, että sille olisi aiheutunut väittämänsä vahinkoa vastaajayhtiöiden kilpailunrajoituslain vastaisen menettelyn johdosta.

2.2 Direktiivin keskeinen sisältö

Soveltamisala

Ehdotuksella pannaan täytäntöön 26.11.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi. Direktiivin 1 artiklan mukaan direktiivissä vahvistetaan säännöt, jotka ovat tarpeen sen varmistamiseksi, että yrityksen tai yritysten yhteenliittymän aiheuttaman kilpailuoikeuden

rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet osapuolet voivat tosiasiallisesti käyttää oikeuttaan vaatia täysi korvaus kyseisestä vahingosta kyseiseltä yritykseltä tai yritysten yhteenliittymältä. Siinä vahvistetaan säännöt, joilla edistetään vääristymätöntä kilpailua sisämarkkinoilla ja poistetaan sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan esteet varmistamalla kaikkialla unionissa samantasoinen suojelu niille, jotka ovat kärsineet tällaista vahinkoa. Direktiivissä vahvistetaan myös säännöt kilpailuviranomaisten suorittaman kilpailusääntöjen täytäntöönpanon ja kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltäviin vahingonkorvauskanteisiin perustuvan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon yhteensovittamiseksi.

Direktiivissä tarkoitetaan kilpailuoikeuden rikkomisella SEUT 101 tai 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Kansallisella kilpailuoikeudella tarkoitetaan puolestaan kansallisen oikeuden säännöksiä, joilla on samat pääasialliset tavoitteet kuin SEUT 101 ja 102 artiklalla ja joita sovelletaan samaan asiaan rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Neuvoston asetus 1/2003 perustamis-sopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta on EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetus (jäljempänä täytäntöönpanoasetus). Artiklat 81 ja 82 vastaavat nykyisiä SEUT 101 ja 102 artikloja.

Direktiivin johdannon mukaan sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi, oikeusvarmuuden lisäämiseksi ja tasapuolisempien toimintaedellytysten takaamiseksi yrityksille ja kuluttajille on aiheellista, että tätä direktiiviä sovelletaan kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista koskeviin vahingonkorvauskanteisiin, kun kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Siviilioikeudellista vastuuta koskevien erilaisten sääntöjen soveltaminen SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomiseen ja samoissa asioissa unionin kilpailuoikeuden kanssa rinnakkain sovellettavan kansallisen kilpailuoikeuden rikkomiseen vaikuttaisi muutoin kielteisesti kantajien asemaan samassa asiassa ja heidän esittämiensä vaateiden laajuuteen ja muodostaisi esteen sisämarkkinoiden moitteettomalle toiminnalle. Mainitussa 3 artiklassa viitataan niin sanotun kauppakriteerin täyttymiseen eli sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin ja menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos niin sanottu kauppakriteeri täyttyy, kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineen tulee siten voida vaatia vahingonkorvausta suomalaisessa yleisessä tuomioistuimessa direktiivissä edellytettyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Direktiivi ei sen sijaan sääntele tilannetta, jossa on kyse vastaavasta kilpailuoikeuden rikkomisesta, mutta niin sanottu kauppakriteeri ei täyty.

Direktiivin johdannon mukaan SEUT 101 ja 102 artikla tuottavat yksityisten oikeussubjektien välisiin suhteisiin kohdistuvia välittömiä vaikutuksia ja asianomaisille yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka kansallisten tuomioistuinten on saatettava voimaan. Näin ollen kansallisilla tuomioistuimilla on yhtä tärkeä rooli kilpailusääntöjen soveltamisessa (yksityisoikeudellinen täytäntöönpano). Kun kansalliset tuomioistuimet ratkaisevat yksityisten oikeussubjektien välisiä kiistoja, ne suojelevat unionin oikeuden mukaisia subjektiivisia oikeuksia esimerkiksi myöntämällä vahingonkorvauksia rikkomisen vuoksi vahinkoa kärsineille. SEUT 101 ja 102 artiklan oikeusvaikutuksen täysimääräinen toteutuminen ja etenkin niissä määrättyjen kieltojen oikeusvaikutuksen toteutuminen käytännössä edellyttävät, että kaikki – olipa kyse yksityisestä oikeussubjektista, kuluttajat ja yritykset mukaan lukien, tai viranomaisesta – voivat hakea kansallisissa tuomioistuimissa korvausta näiden määräysten rikkomisesta itselleen aiheutuneesta vahingosta. Johdantokappaleen 4 mukaan unionin oikeuteen perustuva oikeus saada korvausta unionin ja kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta edellyttää, että jokaisessa jäsenvaltiossa on kyseisen oikeuden tehokkaan toteutumisen takaavat prosessioikeuden säännöt.

Johdannon mukaan vahingonkorvauskanteet ovat vain yksi kilpailuoikeuden rikkomista valvovan tehokkaan yksityisoikeudellisen täytäntöönpanojärjestelmän osa, ja niitä täydennetään vaihtoehtoisilla muutoksenhakumenettelyillä, kuten sovitteluun perustuva riitojenratkaisu ja julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyvät päätökset, jotka kannustavat osapuolia maksamaan korvauksia. Johdannossa todetaan, että yksityisoikeudellisen ja julkisoikeudellisen täytäntöönpanon on oltava vuorovaikutuksessa keskenään tehokkuuden varmistamiseksi.

Johdannossa todetaan niin ikään, että laajamittainen kilpailuoikeuden rikkominen on usein rajat ylittävää ja siksi on välttämätöntä varmistaa tasapuolisemmat toimintaedellytykset sisämarkkinoilla toimiville yrityksille ja parantaa kuluttajien mahdollisuuksia käyttää sisämarkkinoiden tuomia oikeuksia. On aiheellista lisätä oikeusvarmuutta ja vähentää jäsenvaltioiden välisiä eroja kansallisissa säännöissä, joita sovelletaan sekä unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin vahingonkorvauskanteisiin että kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin vahingonkorvauskanteisiin silloin, kun kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa.

Korvattava vahinko

Johdantokappaleen 12 mukaan direktiivissä vahvistetaan unionin säännöstö, joka koskee oikeutta saada korvaus unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta, erityisesti asiavaltuuden ja vahingon määritelmän osalta, sellaisena kuin se ilmenee unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, eikä se estä unionin säännöstön kehittämistä jatkossa. Jokainen, joka on kärsinyt tällaisen rikkomisen johdosta vahinkoa, voi vaatia korvausta todellisesta vahingosta (*damnum emergens*) ja saamatta jääneestä voitosta (*lucrum cessans*) sekä korkojen maksamista riippumatta siitä, onko nämä luokat määritelty kansallisessa lainsäädännössä erikseen vai yhdessä. Johdannossa todetaan lisäksi, että korko on keskeinen osa kärsityn vahingon hyvittämisestä maksettavaa korvausta, jossa otetaan huomioon ajan kulumisen, ja sitä olisi maksettava ajalta, joka ulottuu vahingon syntymisestä siihen saakka kun korvaus on maksettu, riippumatta siitä, onko kyseinen korko kansallisen lainsäädännön mukaan hyvitys- vai viivästyskorko ja otetaanko ajan kulumisen huomioon erillisenä luokkana (korko) vai todellisen vahingon tai saamatta jääneen voiton olennaisena osana. Jäsenvaltioiden velvollisuutena on vahvistaa tuota tarkoitusta varten sovellettavat säännöt.

Korvaukseen oikeutetut

Direktiivin johdantokappaleen 13 mukaan oikeus saada korvausta on kaikilla luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä, niin kuluttajilla, yrityksillä kuin viranomaisilla, riippumatta siitä, onko rikkomiseen syyllistyneeseen yritykseen olemassa suoraa sopimussuhdetta ja onko kilpailuviranomainen jo todennut kilpailusääntöjen rikkomisen. Kuten johdannossa todetaan, oikeus korvaukseen ei edellytä suoraa sopimussuhdetta rikkomiseen syyllistyneen ja vahinkoa kärsineen henkilön välillä. Täten esimerkiksi välillinen ostaja voi nostaa korvauskanteen rikkomiseen syyllistynyttä vastaan. Korvauskanne on mahdollista nostaa myös silloin, jos korvauskannetta ei edellä kilpailuviranomaisen tutkinta ja rikkomisen toteaminen päätöksessä (*ns. stand alone –kanne eli itsenäinen kanne*).

EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kaikilla kilpailunrajoituksista vahinkoa kärsineillä on oltava oikeus saada korvaus kärsimästään vahingosta (*Courage Crehan, Manfredi, Pfeleiderer ja Otis*).

Vahingon määrä

Direktiivin 3 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, voi vaatia ja saada täyden korvauksen kyseisestä vahingosta. Täydellä korvauksella saatetaan vahinkoa kärsinyt henkilö asemaan, jossa se olisi ollut, jos kilpailuoikeuden rikkomista ei olisi tapahtunut. Tätä varten sen on katettava oikeus korvaukseen todellisesta vahingosta ja saamatta jääneestä voitosta sekä koron maksaminen. Direktiivin mukainen täysi korvaus ei saa johtaa liialliseen korvaukseen, oli sitten kyseessä rankaiseva, moninkertainen tai muu vahingonkorvaus. Direktiivi ei salli siten ylikompensatiota vahingosta.

Artiklan 17 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, ettei vahingon määrittämisen edellyttämä todistustaakka eikä näyttökynnys tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää oikeutta saada vahingonkorvausta. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisilla tuomioistuimilla on valta arvioida kansallisten menettelyjen mukaisesti vahingon suuruus, jos kantajan todetaan kärsineen vahinkoa mutta vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Artiklassa todetaan myös, että kun kyse on kartellista, rikkomisen oletetaan aiheuttavan vahinkoa. Rikkomiseen syyllistyneellä on oltava oikeus kiistää tämä oletama. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallinen kilpailuviranomainen voi vahingonkorvausoikeudenkäynnissä kansallisen tuomioistuimen pyynnöstä avustaa kyseistä kansallista tuomioistuinta vahingon määrittämisessä, jos kyseinen kansallinen kilpailuviranomainen katsoo tällaisen avustamisen tarkoituksenmukaiseksi.

Johdantokappaleen 45 mukaan vahinkoa kärsineen osapuolen, joka on näyttänyt toteen kärsineensä vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisen seurauksena, tulee vielä osoittaa vahingon laajuus saadakseen vahingonkorvausta. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa vaatii paljon tietoja ja voi edellyttää monimutkaisten taloudellisten mallien soveltamista. Tämä on usein erittäin kallista ja kantajilla on vaikeuksia hankkia vaateiden toteennäyttämisen edellyttämiä tietoja. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa voi siten johdannon mukaan muodostaa merkittävän esteen korvausvaateiden tehokkaalle esittämiselle.

Johdantokappaleen 46 mukaan kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan vahingon määrittämistä koskevien unionin sääntöjen puuttuessa kunkin jäsenvaltion on vahvistettava omat vahingon määrittämistä koskevat sääntönsä, ja jäsenvaltioiden ja kansallisten tuomioistuinten on vahvistettava ne vaatimukset, jotka kantajan on täytettävä osoittaessaan kärsimänsä vahingon määrää, menetelmät, joita voidaan käyttää vahingon määrittämisessä, ja seuraukset siitä, jos kantaja ei pysty täyttämään kaikkia näitä vaatimuksia.

Artiklan 17 mukaan kansallinen kilpailuviranomainen voi kansallisen tuomioistuimen pyynnöstä, ja katsoessaan sen tarkoituksenmukaiseksi, avustaa kyseistä kansallista tuomioistuinta vahingon määrittämisessä.

Artiklassa 17 todetaan vahinko-olettamasta, että kun kyse on kartellista, rikkomisen oletetaan aiheuttavan vahinkoa. Rikkomiseen syyllistyneellä on oltava oikeus kiistää tämä oletama. Direktiivin oletama koskee vain kartelleja, ei esimerkiksi määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Olettama ei koske myöskään vahingon määrää, joka kantajan tulee osoittaa. Jos vahingon määrää ei voida kuitenkaan laskea tarkasti, kansallinen tuomioistuin arvioi vahingon määrän. Johdantokappaleessa 47 todetaan, että jotta voitaisiin korjata tietojen epäsymmetriaa ja poistaa osa niistä vaikeuksista, jotka liittyvät vahingon määrittämiseen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa, sekä varmistaa vahingonkorvausvaateiden tehokkuus, oletetaan, että kartelliin liittyvistä rikkomisista aiheutuu vahinkoa erityisesti hintavaikutuksen muodossa. Asiaan liittyvistä tosiseikoista riippuen kartellit johtavat hinnan nousuun tai estävät hintojen laskun,

joka olisi tapahtunut ilman kartellia. Tämän oletaman ei pitäisi koskea konkreettista vahingon määrää. Rikkomiseen syyllistyneiden olisi voitava kiistää oletama. Kumottavissa oleva oletama rajoitetaan kartelleihin, sillä niiden salainen luonne lisää tietojen epäsymmetriaa ja tekee kantajille vaikeammaksi saada tarvittavat todisteet vahingon toteennäyttämiseksi.

Rikkomuspäätöksen vaikutus

Direktiivin 9 artikla koskee lainvoimaisen rikkomuspäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Artiklan 1 kohta koskee samassa EU:n jäsenmaassa tehdyn rikkomuspäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Artiklan taustalla on useissa jäsenmaissa, Suomi mukaan lukien, koettu epäselvyys kilpailulainsäädännön rikkomuksen toteamisen vaikutuksesta käsiteltäessä sen perusteella nostettua vahingonkorvauskannetta.

Artikla selventää, että lopullisella rikkomisen toteavalla päätöksellä on sitova vaikutus kun korvauskannetta käsitellään sen maan tuomioistuimessa, jossa rikkomuspäätös on tehty eikä kantajan tarvitse osoittaa korvausoikeudenkäynnissä uudelleen, että rikkominen on tapahtunut. Tälläkään hetkellä yleinen tuomioistuin ei voi tehdä päätöstä, joka olisi ristiriidassa komission rikkomisen toteavan päätöksen kanssa. Tämä perustuu täytäntöönpanoasetuksen 16 artiklaan.

Johdannon mukaan komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten kilpailusääntöjen yhdenmukainen ja tehokas soveltaminen edellyttää yhteistä lähestymistapaa kansallisten lopullisten rikkomuspäätösten vaikutusten osalta. Kyseiset kansalliset päätökset hyväksytään sen jälkeen, kun komissiolle on täytäntöönpanoasetuksen 11 artiklan 4 kohdan nojalla tiedotettu suunnitellusta päätöksestä, ja jos komissio ei ole aloittanut menettelyä, jonka vuoksi kansallinen kilpailuviranomainen menettää toimivaltansa mainitun asetuksen 11 artiklan 6 kohdan mukaisesti.

Johdannossa todetaan, että kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisella ratkaisulla tekemää päätöstä, jonka mukaan SEUT 101 tai 102 artiklaa on rikkottu, ei saisi riitauttaa uudelleen myöhemmissä vahingonkorvauskanteissa. Tällaisen rikkomisen toteamisen olisi katsottava olevan peruuttamattomasti vahvistettu sellaisten kyseiseen rikkomiseen liittyvien vahingonkorvauskanteiden osalta, jotka on nostettu kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen jäsenvaltiossa.

Direktiivin 9 artiklan 2 kohta koskee jäsenmaiden rajat ylittäviä tapauksia. Jos lopullinen rikkomuspäätös on tehty toisessa EU:n jäsenmaassa kuin missä vahingonkorvauskannetta käsitellään, automaattista sitovaa vaikutusta ei direktiivin mukaan ole. Tällöinkin rikkomuksen toteava päätös tulee kuitenkin voida esittää korvausoikeudenkäynnissä ainakin alustavana näyttönä rikkomisesta.

Yhteisvastuu ja takautumisoikeus

Artiklan 11 pääsäännön mukaan kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkoneet yritykset vastaavat rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti. Yhteisvastuuta on kuitenkin rajattu tiettyjen kriteerien täytyessä pienten ja keskisuurten yritysten ja sakoista vapautuksen saaneiden yritysten osalta. Artiklassa säädetään myös rikkojien välisestä takautumisoikeudesta. Takautumisoikeuden pääsäännön mukaan rikkomiseen muiden kanssa yhdessä syyllistyneellä tulee olla oikeus saada muilta rikkojilta hyvitystä, jos se on maksanut enemmän kuin oman osuutensa. Sakoista vapautetun takautumisvastuuta on kuitenkin rajoitettu.

Artiklan 11 kohdan 1 mukaan yritykset, jotka ovat rikkoneet kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnalla, vastaavat kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti

siten, että kukin kyseisistä yrityksistä on velvollinen korvaamaan vahingon kokonaisuudessaan, ja vahinkoa kärsineellä osapuolella on oikeus vaatia miltä tahansa kyseisistä yrityksistä täyttä korvausta, kunnes se on saanut täyden korvauksen.

Yhteisvastuuta rajataan sakoista vapautetun yrityksen osalta. Artiklan 11 kohdassa 4 todetaan, että yhteisvastuun pääsäännöstä poiketen, sakoista vapautettu yritys on yhteisvastuussa ensisijaisesti vain omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille osapuolille sakoista vapautettu on yhteisvastuussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä yrityksiltä. Yhteisvastuun rajaaminen sakoista vapautuksen saaneen yrityksen osalta on tärkeä julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välisen tasapainon ja sakoista vapauttamista koskevan järjestelmän tehokkuuden kannalta.

Artiklan 11 kohdassa 4 todetaan, että kun kyse on sakoista vapautetun yrityksen yhteisvastuusta, näitä koskeviin tapauksiin sovellettavan vanhentumisajan on oltava kohtuullinen ja riittävä, jotta vahinkoa kärsineet osapuolet voivat nostaa kanteen. Ajatuksena on, että vahingonkärsijät pystyisivät nostamaan kanteen vanhentumisajan estämättä senkin jälkeen kun on selvinyt, että muita kilpailurikkomukseen syyllistyneitä vastaan nostettujen kanteiden kautta ei voida saada täyttä korvausta.

Johdantokappaleessa 38 todetaan, että yrityksillä, jotka tekevät kilpailuviranomaisten kanssa yhteistyötä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, on tärkeä rooli salaisten kartellirikkomusten paljastamisessa ja niiden lopettamisessa. Tämä usein lieventää vahinkoa, joka olisi voinut aiheutua, jos rikkomisen olisi jatkunut. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista säätää, että yrityksiä, jotka kilpailuviranomainen on vapauttanut sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, suojellaan joutumasta kohtuuttomassa määrin alttiiksi vahingonkorvauskanteille, ottaen huomioon, että kilpailuviranomaisen rikkomisesta tekemä päätös voi usein tulla sakoista vapautetun yrityksen osalta lopulliseksi ennen kuin se tulee lopulliseksi niiden yritysten osalta, joille ei ole myönnetty vapautusta sakoista, jolloin sakoista vapautetusta yrityksestä saattaa tulla ensisijainen kohde oikeudenkäynnille. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista, että koko vahinkoa koskevaa yhteisvastuun periaatetta ei sovelleta sakoista vapautettuun yritykseen ja että osuus, joka sen on maksettava muille rikkomiseen yhdessä syyllistyneille, ei ylitä vahinkoa, joka aiheutuu sen omille suorille tai välillisille asiakkaille, tai ostokartellin tapauksessa omille suorille tai välillisille toimittajille.

Artiklan 11 kohdissa 2 ja 3 käsitellään pienten ja keskisuurten rikkomiseen syyllistyneiden yritysten yhteisvastuun rajaamista tiettyjen kriteerien täytyessä. Kohdassa 2 todetaan, että poiketen siitä, mitä 1 kohdassa säädetään, jäsenvaltioiden on varmistettava, sanotun kuitenkin rajoittamatta 3 artiklassa säädettyä oikeutta täyteen korvaukseen, että jos rikkomiseen syyllistynyt on komission suosituksessa 2003/361/EY määritelty pieni tai keskisuuri yritys, jäljempänä 'pk-yritys', rikkomiseen syyllistynyt on vastuussa vain suorille ja välillisille ostajilleen tiettyjen edellytysten täytyessä. Edellytysten mukaan sen markkinaosuuden merkityksellisillä markkinoilla tulee olla alle viisi prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen keston ajan ja yhteisvastuuta koskevien tavanomaisten sääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti sen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen.

Artiklan 11 kohdan 3 mukaan edellä 2 kohdassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta, jos pk-yritys on johtanut kilpailuoikeuden rikkomista tai pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen on aiemmin todettu rikkoneen kilpailuoikeutta.

Pieniä ja keskisuuria yrityksiä koskeva rajausta yhteisvastuuseen tuli direktiiviin Euroopan parlamentin aloitteesta. Yhteisvastuun rajaukset koskevat komission suosituksessa 2003/361/EY määriteltyjä pieniä ja keskisuuria yrityksiä (Komission suositus, 6.5.2003, mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä, EUVL L 124, 20.5.2003, s. 36).

Artiklan 11 kohdat 5 ja 6 liittyvät korvausvelvollisten keskinäiseen vastuunjakoon ja takautumisoikeuteen. Artiklan 11 kohdan 5 mukaan rikkomiseen syyllistynyt voi vaatia miltä tahansa muulta rikkomiseen syyllistyneeltä osuutta, jonka suuruus määritetään sen perusteella, mikä niiden suhteellinen vastuu kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta on. Jos rikkomiseen syyllistynyt on vapautettu sakoista sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, sen osuus ei saa ylittää vahinkoa, jonka se on aiheuttanut omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen.

Artiklan 11 kohtaan 5 liittyvässä johdantokappaleessa 37 todetaan, että kun useat yritykset rikkovat kilpailusääntöjä yhdessä, kuten silloin jos kyseessä on kartelli, ne vastaavat rikkomisen aiheuttamasta koko vahingosta yhteisvastuullisesti. Rikkomiseen yhdessä muiden kanssa syyllistyneellä olisi oltava oikeus saada muilta rikkomiseen yhdessä syyllistyneiltä hyvitystä, jos se on maksanut korvausta enemmän kuin oman osuutensa.

Artiklan 11 kohdassa 6 todetaan, että siinä määrin kuin kilpailuoikeuden rikkominen aiheutti vahinkoa muille vahinkoa kärsineille osapuolille kuin rikkomiseen syyllistyneiden suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille, mahdollinen osuus, joka sakoista vapautetun on maksettava muille rikkomiseen syyllistyneille, määritetään sen perusteella, mikä sen suhteellinen vastuu kyseisestä vahingosta on.

Ylihinnan siirtäminen

Direktiivin 12—14 artiklat koskevat ylihinnan siirtämistä. Artiklassa 12 vahvistetaan, että kaikki vahingonkärsijät, välilliset ostajat ja toimittajat mukaan lukien, ovat oikeutettuja täyteen korvaukseen. Artiklassa 13 säädetään, että todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on vastaajalla eli kilpailuoikeuden rikkojalla, mutta tämä voi vedota puolustuksenaan siihen, että kantaja vieritti ylihintaa eteenpäin jakeluketjussa. Artiklassa 14 säädetään välillisen ostajan todistustaakkaa helpottavasta kumottavasta olevasta olettamasta, että tiettyjen edellytysten täytyessä ylihintaa on siirretty kantajalle.

Artiklan 12 kohdan 2 mukaan kansallisten prosessioikeudellisten sääntöjen on varmistettava, että millä tahansa tasolla maksettu korvaus todellisesta vahingosta ei ylitä tuolla tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Kohdan tarkoituksena on varmistaa, että suoralle ostajalle ja välilliselle ostajalle maksetut vahingonkorvaukset eivät yhdessä ylitä aiheutunutta vahinkoa ja johda siten ylikompensatioon. Artikla 15 koskee jakeluketjun eri tasoilla olevien kantajien vahingonkorvauskanteita ja myös tähän artiklaan liittyy ajatus yli- ja alikompensatioon estämisestä.

Direktiivin mukaan kansallisilla tuomioistuimilla tulee olla valtuudet arvioida, kuinka suuren osuuden mahdollisesta ylihinnasta suorat tai välilliset ostajat ovat kärsineet ja niiden on voitava ottaa asianmukaisella tavalla huomioon asiaan liittyvät kanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut etenkin silloin, kun näissä ratkaisuissa katsotaan vahingon siirtäminen toteen näytekiksi.

Johdantokappaleessa 44 todetaan, että vahingonkorvauskanteen voivat nostaa sekä tavaroita tai palveluja rikkomiseen syyllistyneeltä ostaneet että jäljempänä jakeluketjussa olevat ostajat.

Jotta voitaisiin lisätä toisiinsa liittyvissä oikeudenkäynneissä tehtyjen ratkaisujen johdonmukaisuutta ja näin välttää se, että unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutunut vahinko ei korvata kokonaisuudessaan tai että rikkomiseen syyllistynyt joutuu maksamaan vahingonkorvausta vahingosta, jota ei ole kärsitty, kansallisilla tuomioistuimilla olisi käsiteltävinään olevissa kiistoissa oltava valtuudet arvioida, kuinka suuren osuuden mahdollisesta ylihinnasta suorat tai välilliset ostajat ovat kärsineet.

Eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa käsiteltävinä olevia kanteita voidaan pitää Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1215/2012 30 artiklassa tarkoitettuina toisiinsa liittyvinä kanteina. Kyseisen artiklan mukaan muut kansalliset tuomioistuimet paitsi se, jossa kanne on ensin nostettu, voivat keskeyttää asian käsittelyn tai tietyin edellytyksin jättää asian tutkimatta. Tämä direktiivi ei vaikuta kyseisen asetuksen mukaisiin kansallisten tuomioistuinten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Artiklan 12 kohdan 3 mukaan ylihinnan siirtämistä koskevat säännöt eivät vaikuta vahingonkärsijän oikeuteen saada korvausta saamatta jääneestä voitosta, joka johtuu ylihinnan täydestä tai osittaisesta siirtämisestä. Siten korvausta saamatta jääneestä voitosta voi hakea siitä huolimatta, että on itse siirtänyt ylihinnan jakeluketjussa eteenpäin eikä voi siten vaatia korvausta ylihinnasta. Johdantokappaleessa 40 todetaan, että tilanteissa, joissa ylihinnan siirtäminen johdettiin myynnin vähentymiseen ja aiheutti siten haittaa saamatta jääneen voiton muodossa, olisi edelleen oltava oikeus hakea korvausta tällaisesta saamatta jääneestä voitosta.

Artiklan 12 kohta 4 varmistaa, että ylihinnan siirtämistä koskevia sääntöjä sovelletaan myös silloin kun rikkominen liittyy hankintatoimintaan. Esimerkiksi ostokartellitilanteessa ylihintaa voidaan siirtää jakeluketjussa suoralle tai välilliselle toimittajalle. Direktiivin luvun IV säännöt soveltuvat siten myös silloin, kun kysymyksessä on ostokartelli, jossa keskenään kilpailevat ostajat esimerkiksi sopivat yhdessä ostettavien tuotteiden hinnoista tai muista ostoehdoista. Ostokartellissa vahinko aiheutuu tavarantoimittajille tai niiden tavarantoimittajille.

Artiklan 12 kohdassa 5 todetaan, että kansallisilla tuomioistuimilla on oltava toimivalta arvioida kansallisten menettelyjen mukaisesti, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta siirrettiin.

Artikla 13 koskee todistustaakkaa tilannetta, jossa suora tai välillinen ostaja tai toimittaja on nostanut korvauskanteen rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan. Välillinenkin ostaja voi siten nostaa kanteen suoraan rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan ilman, että se nostaisi ensin kanteen omaa sopimuskumppaniaan eli suoraa ostajaa vastaan. Artiklan mukaan vahingonkorvauskanteen vastaaja voi puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain. Todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on vastaajalla, joka voi kohtuudella vaatia kantajaa tai kolmansia osapuolia esittämään tietoja.

Artiklassa 14 todetaan, että kun vahingonkorvausvaateen olemassaolo ja myönnettävän korvauksen määrä riippuu vahingonkorvausasiassa siitä, siirrettiinkö ylihintaa ja missä määrin se siirrettiin kantajalle ottaen huomioon kauppatapa hinnankorotusten siirtämisestä jakeluketjuun, todistustaakka tällaisen siirtämisen tapahtumisesta ja laajuudesta on kantajalla, joka voi kohtuudella vaatia vastaajaa tai kolmansia osapuolia esittämään tietoja.

Artiklan 14 kohdassa 2 todetaan, että 1 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa välillisen ostajan katsotaan näyttäneen toteen ylihinnan siirtämisen kyseiselle välilliselle ostajalle, kun välillinen ostaja on osoittanut, että vastaaja on rikkonut kilpailuoikeutta, rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vastaajan suoralta ostajalta ja välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvel-

lut, joita kilpailuoikeuden rikkominen koskee, tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka olivat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä. Kohtaa ei sovelleta, jos vastaaja voi uskottavasti osoittaa tuomioistuinta tyydyttävällä tavalla, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan.

Artiklaan 14 liittyvässä johdantokappaleessa 41 todetaan, että yritysten toimintaedellytyksistä riippuen hinnankorotusten siirtäminen jakeluketjuun voi olla kaupallinen käytäntö. Kuluttajat ja yritykset, joille todellinen vahinko on siten siirretty, kärsivät vahinkoa, joka on aiheutunut unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta. Vaikka rikkomiseen syyllistyneen olisi korvattava tällainen vahinko, sellaisten kuluttajien ja yritysten, jotka eivät itse ole ostaneet mitään rikkomiseen syyllistyneeltä, saattaa olla erityisen vaikea näyttää toteen tällaisen vahingon laajuus.

Todisteiden esittäminen

Direktiivin 5 artikla käsittelee todisteiden esittämistä yleisesti. Artiklat 6 ja 7 käsittelevät kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käyttörajauksia. Artiklassa 8 säädetään todisteisiin liittyvistä seuraamuksista.

Direktiivin johdannossa todetaan, että unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista koskevat vahingonkorvauskanteet edellyttävät yleensä monimutkaista tosiseikkojen ja taloudellisten näkökohtien analyysia. Vahingonkorvausvaateen toteen näyttämiseksi tarvittavat todisteet ovat usein vastapuolen tai kolmansien hallussa, eikä kantajalla useinkaan ole riittävästi tietoa kyseisistä todisteista tai riittävää mahdollisuutta saada niitä. Jos tällaisissa olosuhteissa kantajille asetetaan erittäin tiukat oikeudelliset vaatimukset, joiden mukaan kantajien on esitettävä yksityiskohtaisesti kaikki asiaan liittyvät tosiseikat heti kanteen käsittelyn alkaessa ja esitettävä tosiseikkojen tueksi täsmällisesti yksilöityjä todisteita, voidaan samalla aiheettomasti haitata SEUT:ssa taatun, korvausta koskevan oikeuden tehokasta käyttämistä.

Johdannon mukaan todisteet ovat merkittävässä asemassa, kun nostetaan kanne unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi. Koska kilpailuoikeutta koskeville oikeudenkäynneille on kuitenkin tavanomaista tietojen epäsymmetria, on aiheellista varmistaa, että kantajilla on oikeus vaatia esittämään korvausvaatimuksensa kannalta merkitykselliset todisteet ilman, että heidän pitäisi yksilöidä tarkkaan yksittäiset todisteet. Jotta voitaisiin varmistaa osapuolten tasavertaisuus, tällaisten keinojen olisi oltava myös vahingonkorvauskanteissa vastaajina olevien käytettävissä, jotta ne voivat vaatia kantajia esittämään todisteita. Kansallisten tuomioistuinten olisi lisäksi voitava määrätä kolmannet osapuolet, viranomaiset mukaan lukien, esittämään todisteita.

Johdannon mukaan kansallisten kilpailuviranomaisten ja komission yhdenmukainen ja tehokas kilpailuoikeuden soveltaminen edellyttävät yhteistä lähestymistapaa kilpailuviranomaisten asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämiseen. Todisteiden esittämisvelvollisuus ei saisi vaikuttaa kohtuuttomasti kilpailuviranomaisen suorittamaan kilpailuoikeuden täytäntöönpanoon.

Direktiivin johdannon mukaan todisteita voidaan määrätä esitettäväksi ainoastaan silloin, kun kantaja on kohtuudella käytettävissään olevien tietojen perusteella esittänyt uskottavan väitteen siitä, että hän on kärsinyt vahinkoa vastaajan toimien vuoksi. Jos todisteiden esittämistä koskevan pyynnön tarkoituksena on hankkia jokin todisteiden ryhmä, ryhmä olisi määriteltävä mahdollisimman täsmällisesti ja kapea-alaisesti sekä kohtuudella käytettävissä olevien tosiseikkojen perusteella.

Artiklan 5 kohdan 4 mukaan kansallisilla tuomioistuimilla tulee olla käytössään tehokkaat toimenpiteet luottamuksellisten tietojen suojaamiseksi, jos tuomioistuin määrää luottamuksellisia tietoja esitettäväksi.

Direktiivin 6–7 artikloissa käsitellään kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käytön rajoituksia. Direktiivin 6 artiklan mukaan asiakirjat jaotellaan niihin, joita ei voida koskaan määrätä esitettäväksi, jotka voidaan määrätä esitettäväksi vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä ja jotka voidaan määrätä esitettäväksi milloin tahansa vahingonkorvausoikeudenkäynnin aikana. Direktiiviä ei kuitenkaan sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen. Artiklan 6 kohdan 6 mukaan kansalliset tuomioistuimet eivät voi vahingonkorvauskannetta käsitellessään missään vaiheessa määrätä osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevaa lausuntoa tai sovintoehdotusta. Direktiivin 2 artiklan määritelmät huomioiden 6 artiklan 6 kohdan mukainen lausunnon suoja koskee komissiolle ja kaikkien EU:n jäsenmaiden kilpailuviranomaisille tehtyjä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevia lausuntoja. Artiklan 6 kohdan 5 mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä esittämään erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmisteltuja tietoja, kilpailuviranomaisen menettelynsä aikana kokoamia ja osapuolille lähettämiensä tietoja sekä peruutettuja sovintosopimuksia vasta sen jälkeen kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä. Artiklan 6 kohdan 9 mukaan todisteita, jotka eivät kuulu mihinkään edellä mainituista ryhmistä, voidaan vaatia esitettäväksi milloin tahansa.

Jos kantaja pyytää 6 artiklan 7 kohdan mukaisesti, että tuomioistuimelle esitettäisiin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskeva lausunto lausunnon sisällön määritelmän mukaisuuden varmistamiseksi, tuomioistuin voisi pyytää apua sen arvioinnissa vain kilpailuviranomaiselta.

Johdannossa todetaan 6 artiklan 5 kohtaan liittyen, että esittämisvelvollisuuteen olisi aina sovellettava poikkeusta, jos esittämisvelvollisuuden määrääminen aiheettomasti häiritäisi käynnissä olevaa kilpailuviranomaisen tutkimusta, joka koskee unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Sen vuoksi tiedot, jotka kilpailuviranomainen on laatinut unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa koskevan menettelyn aikana ja jotka on lähetetty kyseisen menettelyn osapuolille (kuten väitetiedoksianto) tai jotka kyseisen menettelyn osapuoli on laatinut (kuten vastaukset kilpailuviranomaisen tietopyyntöihin tai todistajanlausunnot), olisi esitettävä vahingonkorvauskanteissa vasta sen jälkeen, kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä.

Johdannossa todetaan 6 artiklan 11 kohtaan liittyen, että kansallisten tuomioistuinten olisi voitava milloin tahansa määrätä esittämään vahingonkorvauskanteen yhteydessä todisteet, joiden olemassaolo ei ole yhteydessä kilpailuviranomaisen menettelyyn, jäljempänä 'jo olemassa olevat tiedot'.

Johdantokappaleessa 32 todetaan 7 artiklaan liittyen, että sellaisten todisteiden käyttö, jotka on saatu kilpailuviranomaisen hallussa olevaan asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, ei saisi kuitenkaan haitata kohtuuttomasti kilpailuviranomaisen suorittamaa kilpailuoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa. Sen varmistamiseksi, että direktiivissä säädettyjä esittämisvelvollisuuden rajoituksia ei heikennetä, sen tyyppisten todisteiden, joita tarkoitetaan johdanto-osan 24 ja 25 kappaleessa ja jotka on saatu yksinomaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, käyttöä olisi rajoitettava vastaavassa tilanteessa. Rajoitus olisi muotoiltava siten, että todisteet ovat vahingonkorvausoikeudenkäynneissä todisteeksi kelpaamattomia, tai siten, että todisteille annetaan mitä hyvänsä muuta suojaa sovellettavien kansallisten sääntöjen nojalla,

jotta voidaan varmistaa kyseisen tyyppisten todisteiden esittämisvelvollisuutta koskevien rajoitusten täysi tehokkuus. Lisäksi kilpailuviranomaiselta saaduista todisteista ei pitäisi tulla kaupankäynnin kohdetta. Mahdollisuus käyttää todisteita, jotka on saatu yksinomaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, olisi sen vuoksi rajattava siihen luonnolliseen henkilöön tai oikeushenkilöön, jolle pääsy asiakirjoihin oli alun perin myönnetty, sekä sen oikeusseuraajiin. Tämä rajoitus, jolla pyritään välttämään kaupankäynti todisteilla, ei kuitenkaan estä kansallista tuomioistuinta määräämästä näiden todisteiden esittämistä tässä direktiivissä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhoetaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia.

Oikeasuhteisuus

Direktiivin 5 artiklan 3 kohta, 6 artiklan 4 kohta ja 6 artiklan 11 kohta liittyvät todisteiden esittämisen oikeasuhteisuuteen. Artiklan 5 kohta 3 koskee kansallisten tuomioistuinten velvoitetta rajoittaa todisteiden esittäminen siihen, mikä on oikeasuhteista. Säännöksen mukaan tuomioistuinten tulee ottaa huomioon asianosaisten ja kolmansien oikeudet edut. Kohdassa määritellään mitä tuomioistuimen on erityisesti otettava huomioon (a-c). Oikeasuhteisuudesta säädetään myös 6 artiklan 4 kohdassa, joka koskee oikeasuhteisuuden arvioimista kun esittämispyyntö koskee kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä todisteita. Säännöksen mukaan tuomioistuimen on otettava huomioon onko pyynnössä mainittu erityisesti kilpailuviranomaiselle toimitettujen tai sen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen luonne, kohde tai sisältö vai koskeeko pyyntö kilpailuviranomaiselle toimitettuja asiakirjoja niitä erittelemättä. Lisäksi on otettava huomioon esittääkö tietojen esittämistä pyytävä osapuoli pyynnön kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan vahingonkorvauskanteen yhteydessä. Huomioitava on niin ikään tarve turvata kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano 5 ja 10 kohdan osalta tai kilpailuviranomaisen 11 kohdan mukaisesta pyynnöstä.

Direktiivin johdannossa todetaan, että jäsenvaltioiden olisi voitava luoda järjestelmä, jossa kilpailuviranomaiselle tiedotetaan tietojen esittämistä koskevista pyynnöistä, kun tietojen esittämistä pyytävä henkilö tai henkilö, jolta tietojen esittämistä pyydetään, on osallisena väitettyä rikkomista koskevassa kyseisen kilpailuviranomaisen tutkimuksessa.

Vanhentuminen

Artiklan 10 mukaan vahingonkorvauskanteiden nostamiseen sovellettavan vanhentumisajan on oltava vähintään viisi vuotta. Direktiivin johdannon mukaan vanhentumisaikojen alkamista, kestoja, keskeytymistä tai katkeamista koskevien kansallisten sääntöjen ei pitäisi aiheuttomasti haitata vahingonkorvauskanteiden nostamista. Tämä on erityisen tärkeää kanteissa, jotka perustuvat kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen toteamaan rikkomiseen. Tätä varten olisi mahdollistettava vahingonkorvauskanteen nostaminen sen jälkeen, kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelyn. Vanhentumisajan ei pitäisi alkaa kulua, ennen kuin rikkominen on päättynyt ja ennen kuin kantaja on tietoinen tai hänen voidaan kohtuudella olettaa olevan tietoinen toiminnasta, josta rikkominen muodostuu, siitä, että rikkominen on aiheuttanut kantajalle vahinkoa, sekä rikkomiseen syyllistyneestä. Direktiivin johdannon mukaisesti jäsenmaat voivat käyttää myös ehdottomia vanhentumisaikoja, kunhan ne eivät tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää oikeutta saada täysi korvaus.

Sovitteluun perustuva riitojenratkaisu

Vahingonkorvauskanteiden ja riitojenratkaisumenettelyjen välisiä suhteita koskevilla säännöillä direktiivi kannustaa sovitteluun. Artiklat 18 ja 19 koskevat sovitteluun perustuvaa riitojenratkaisua (consensual dispute resolution). Sovittelulla tarkoitetaan kaikkea osapuolten vapaaehtoista menettelyä, joka tähtää korvauksesta sopimiseen. Sovitteluun perustuva riitojenratkaisu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen menettelyn ajaksi ja keskeyttää tuomioistuimessa vireillä olevan korvauskanteen käsittelyn sekä vaikuttaa yhteisvastuun perusteella maksettaviin korvauksiin. Vanhentumisajan keskeytyminen sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun ajaksi koskee siinä mukana olevia tai olleita osapuolia. Vanhentumisaikojen keskeyttämistä perustellaan sillä, että vahinkoa kärsineillä ja rikkomiseen syyllistyneillä olisi riittävästi aikaa päästä sopimukseen korvauksesta ennen asian panemista vireille tuomioistuimessa.

Direktiivin mukaan korvauskannetta käsittelevä tuomioistuin voi keskeyttää käsittelyn enintään kahdeksi vuodeksi, jos oikeudenkäynnin asianosaiset osallistuvat riitojenratkaisuun. Direktiivin johdantokohdan mukaan tuomioistuimen tulisi huomioida nopean menettelyn edut, kun se harkitsee asian käsittelyn keskeyttämistä riitojenratkaisumenettelyn alkaessa.

Direktiivi sisältää määräykset sovittelumenettelyn vaikutuksista niin korvausoikeuden vanhentumiseen kuin sovittelumenettelyyn ryhtyneen vahingonaiheuttajan oikeuteen suhteessa muihin korvausvelvollisiin. Direktiivin määräysten tarkoitus on edistää korvauksista sopimista vahinkoa kärsineen ja vahingonaiheuttajien välillä. Direktiivin johdantokappaleessa 51 todetaan asia: ”Jotta kannustettaisiin sovitteluun perustuvaan sovintoratkaisuun, rikkomiseen syyllistynyttä, joka maksaa vahingonkorvausta sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun perusteella, ei pitäisi suhteessa muihin rikkomiseen syyllistyneisiin asettaa huonompaan asemaan kuin missä se muutoin olisi ilman sovitteluun perustuvaa sovintoratkaisua...” Direktiivillä siten harmonisoidaan tietyt sovintomenettelyn vaikutusta korvausoikeuden vanhentumiseen ja sovintomenettelyn vaikutuksiin liittyvät periaatteet.

Edelleen direktiivin johdannossa todetaan: ”... rikkomiseen syyllistyneitä ja vahinkoa kärsineitä osapuolia olisi kannustettava sopimaan kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvasta vahingosta maksettavasta korvauksesta sovitteluun perustuvilla riitojenratkaisumenettelyillä, kuten tuomioistuimen ulkopuoliset sovintoratkaisut (mukaan lukien ne, joissa tuomari voi julistaa sovintoratkaisun sitovaksi), välimiesmenettely, välitys ja sovittelu. Tällaisen sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun olisi katettava niin monta vahinkoa kärsinyttä osapuolta ja rikkomiseen syyllistynyttä kuin on oikeudellisesti mahdollista.”

Direktiivissä käytetään ilmaisua ”sovittelu” kuvaamaan kaikkia sovintoratkaisuun tähtäviä toimia, joihin direktiivillä kannustetaan. Direktiivissä ei sovittelulla haluta rajoittaa tilanteita koskemaan vain ulkopuolisen välittämiä sovintoneuvotteluja vaan mikä tahansa sovintoon tähtäävä osapuolten yhdessä päättämä toimi kuuluu käsitteen piiriin.

Direktiivin 18 artiklan 3 kohdan mukaan kilpailuviranomainen voi halutessaan katsoa lieventäväksi seikaksi sovintokorvauksen ennen sakkopäätöstä.

Artiklan 19 mukaan sovitteluun perustuva riitojenratkaisu vaikuttaa rikkomiseen syyllistyneiden keskinäiseen yhteisvastuuseen ja sen perusteella syyllistyneiden kesken maksettaviin korvauksiin. Poikkeusta pääperiaatteena olevasta syyllistyneiden välisestä keskinäisestä yhteisvastuusta perusteellaan johdannossa sillä, että riitojenratkaisuun osallistunutta ei tulisi asettaa huonompaan asemaan kuin muita rikkomukseen syyllistyneitä. Riitojenratkaisuun osallistunut joutuisi huonompaan asemaan, jos se sovintoratkaisun jälkeenkin vastaisi rikkomisen aiheuttamasta koko vahingosta yhteisvastuullisesti.

2.3 Muiden jäsenmaiden lainsäädäntö

Komissio totesi vuonna 2013, että EU:n jäsenmaissa merkittävä määrä kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia jää saamatta johtuen puutteellisista kansallisista vahingonkorvaussäännöistä. Lisäksi jäsenmaiden lainsäädäntöjen ja oikeuskäytäntöjen välillä on suuria eroja ja erot ovat jopa lisääntyneet vuoden 2004 jälkeen. Komission vuoden 2013 vaikutusarviointiraportin (SWD(2013) 203) mukaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauskanteita on nostettu EU:n jäsenmaista eniten Iso-Britanniassa, Saksassa ja Alankomaissa. Suurimmat haasteet kansallisissa säännöksissä ovat liittyneet todisteiden esittämiseen, ryhmäkannemahdollisuuden puuttumiseen, ylihinnan siirtämiseen liittyvien selkeiden sääntöjen puuttumiseen, rikkomuspäätösten sitomattomuuteen korvausoikeudenkäynneissä, epäselvyyksiin vanhentumisajoissa ja vahingon määrän laskemiseen.

Esitystä laadittaessa ei ole tiedossa miten kaikki muut EU:n jäsenmaat tulevat saattamaan voimaan direktiivin.

Ruotsissa marraskuun 5. päivä 2015 julkiseen kuulemiseen kolmeksi kuukaudeksi laitetun lakiluonnoksen mukaan direktiivi saatettaisiin voimaan säätämällä erillisestä kilpailuvahinkolaista ja tekemällä muutoksia eräisiin muihin lakeihin. Lakia sovellettaisiin sekä kansallisen että Euroopan unionin oikeuden mukaisesti kilpailurikkomuksiin, mutta ei kansallisiin kilpailuneutraliteettisäännöksiin liittyviin mahdollisiin vahingonkorvauskanteisiin. Ruotsin lakiehdotus vastaa pitkälti Suomen lakiehdotusta, mutta joitakin eroja on esim. vanhentumisajan, tahallisuus- ja tuottamuksellisuusedellytyksen, korkotason ja ryhmäkannemahdollisuuden osalta. Korkoa maksettaisiin vahingon aiheutumisesta vahingonkorvauksen maksamiseen asti ja korkotaso olisi viitekorko lisättyinä kahdella prosenttiyksiköllä. Jos maksamismääräys tai haaste annettaisiin tiedoksi, tiedoksiannosta alkaen maksettaisiin viivästyskorkoa, joka olisi viitekorko lisättyinä kahdeksalla prosenttiyksiköllä. Vanhentumisesta säädettäisiin lähes direktiivin sanamuotojen mukaisesti eikä mahdollisuutta kansalliseen ehdottomaan vanhentumisaikaan hyödynnettäisi. Direktiivin toisessa jäsenmaassa annetun rikkomuspäätöksen vaikutusta koskevaa 9 artiklan 2 kohtaa ei nimenomaisesti saatettaisi kansallisesti voimaan kilpailuvahinkolaissa. Kilpailuvahinkolaki tulisi voimaan 27.12.2016 ja sitä sovellettaisiin kanteisiin, jotka on nostettu 27.12.2016 jälkeen. Aineelliset säännökset mainittaisiin erikseen ja niitä sovellettaisiin tapauksiin, joissa vahinko on aiheutunut lain voimaantulon jälkeen. Aineellisiksi säännöksiksi katsottaisiin vastuun määräytymiseen, vanhentumiseen, korvauksen määräytymiseen ja takautumisoikeuteen liittyvät säännökset. Prosessuaalisia säännöksiä sovellettaisiin kanteisiin, jotka on nostettu lain voimaantulon jälkeen, vaikka vahinko olisi aiheutunut tätä ennen.

Alankomaissa julkisessa kuulemisessa olleessa lakiehdotuksessa direktiivi ehdotetaan saatettavaksi kansallisesti voimaan muuttamalla siviilioikeus – ja siviiliprosessilainsäädäntöä (Burgerlijk Wetboek ja Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering). Laissa ei säädettäisi erikseen koron maksusta osana täyttä korvausta eikä korkotasosta. Viiden vuoden vanhentumisajasta ja sen alkamisesta säädettäisiin direktiivin muotoilujen mukaisesti, mutta lisäksi säädettäisiin rikkomisen päättymisestä laskettavasta 20 vuoden ehdottomasta vanhentumisajasta ja vanhentumisajan keskeytymisestä. Alankomaiden lakimuutokset tulisivat voimaan 26.12.2016. Siviiliprosessilakiin tehtävät muutokset soveltuisivat kuitenkin vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu 26.12.2014 tai sen jälkeen. Siviiliprosessilakiin tehtäviin muutoksiin kuuluisivat muun muassa vanhentumiseen, todistustaakkaan, yhteisvastuuseen, takautumisoikeuteen ja vahinko-olettamaan liittyvät säännökset sekä sovintoratkaisun vaikutus korvausvastuuseen.

Norjassa julkiselle kuulemiselle joulukuussa 2015 laitetun lakiehdotuksen mukaan direktiivi saatettaisiin osaksi kansallista lainsäädäntöä lisäämällä kilpailulakiin (lov om konkurransen mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger) uusi yhdeksän pykälää sisältävä luku. Säännökset soveltuisivat Norjan kilpailulain ja ETA-sopimuksen 53 ja 54 artiklan rikkomusten johdosta aiheutetun vahingon korvaamiseen riippumatta siitä onko kyse sopimusten ulkoisesta vai sopimusperusteisesta vahingosta. Kilpailulain kilpailuviranomainen –käsite kattaisi Norjan viranomaisten lisäksi muiden ETA-maiden kilpailuviranomaiset, EFTA:n valvontaelimen ja Euroopan komission. Norjan lainsäädännön mukaan korkoa voisi vaatia ylöhinnan maksuhetkestä tai vahingon aiheutumisesta lähtien. Korkokantaa ei olisi erikseen määriteltävä laissa, vaan tuomioistuimien vahvistaisi sen harkinnan mukaan. Lakiehdotuksen mukaan vanhentumisaika olisi viisi vuotta ja se keskeytyisi kilpailuviranomainen aloittaessa tutkintamenettelyn tai osapuolten aloittaessa sovintoon tähtäävän neuvottelun. Jos vanhentumisaika keskeytyisi kilpailuviranomaisen tutkimuksen johdosta, päättyisi keskeytyminen vuoden päästä siitä, kun rikkomuspäätös on lopullinen. Korvausvaatimus vanhentuisi yleisen vanhentumislain perusteella viimeistään 20 vuoden kuluttua vahingon aiheutumisesta tai muusta korvausperusteesta. Lopullisen rikkomuspäätöksen vaikutuksesta todettaisiin, että se olisi asetettava vahingonkorvausasian käsittelyssä perustaksi. Muun EU-maan kilpailuviranomaisen tekemä päätös luo alustavan, kumottavissa olevan näytön rikkomukseen syyllistymisestä.

Isossa-Britanniassa aloitettiin tammikuussa 2016 maaliskuulle 2016 asti kestävä julkinen kuuleminen implementoinnin linjausehdotuksista ilman yksityiskohtaisia säännösmuotoiluja. Kuulemisasiakirjan mukaan muutoksia tarvittaisiin lähinnä kilpailulakiin, siviiliprosessisääntöihin ja tuomioistuinten sääntöihin. Hallituksen mukaan useat direktiivin säännökset sisältyvät jo jossain muodossa kansalliseen sääntelyyn, mutta direktiivin tehokkaan implementoinnin varmistamiseksi direktiivin relevantit säännökset otettaisiin kansallisiin säädöksiin. Muutokset tulisivat voimaan joko lokakuussa tai joulukuussa 2016. Hallituksen näkemyksen mukaan samojen sääntöjen tulisi soveltua vahingonkorvauksiin kauppakriteeristä riippumatta. Viiden – kuuden vuoden vanhentumisaikojen ei ehdotettaisi muutettavaksi, mutta vanhentumisaikojen alun ja vanhentumisaikojen keskeytymisen osalta säännöksiä muutettaisiin siten, että ne vastaisivat sanamuodoltaan direktiiviä. Vanhentumissäännös katsottaisiin aineelliseksi säännökseksi ja siten uutta vanhentumisaikojen alkamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin lain voimaantulosta lähtien. Kansallisesti säädettäisiin nimenomaisesti yrityslausunnon suojusta, ylihinnan siirtämiseen vetoavasta puolustuksesta, yhteisvastuusta ja sen poikkeuksista sekä vanhentumisaikojen keskeyttämisestä sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun ajaksi.

2.4 Nykytilan arviointi

Kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen kuuluu kansallisten tuomioistuinten toimivaltaan ja siviili- ja prosessioikeuden alaan. Komission mukaan näiden sääntöjen välillä on ollut eri jäsenmaiden välillä merkittäviä eroja, mikä on aiheuttanut haasteita kilpailuviranomaisten harjoittaman kilpailusääntöjen julkisoikeudellisen ja kansallisten tuomioistuinten harjoittaman yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välille. Komission mukaan haasteita on aiheutunut erityisesti siitä, kun yritykset ovat vapaaehtoisesti toimittaneet tietoa kilpailuviranomaiselle kilpailurikkomuksesta sakoista vapauttamista ja niiden lieventämistä koskevan ohjelman (ns. leniency-järjestelmä) nojalla ja kansalliset säännöt ovat eronneet sen osalta, mitä tietoja kilpailuviranomainen on antanut pyynnöstä vahingonkorvauskannetta varten. Direktiivissä todetaan, että tämä aiheuttaa kansallisia eroja oikeussuojan tasolle ja voi vääristää kilpailua ja sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa.

Direktiivi yhdenmukaistaa menettelytapoja ja oikeussuojan tasoa EU:n jäsenmaissa jättäen kuitenkin osan asioista kansallisten sääntöjen ja tuomioistuinten varaan ja mahdollistaen myös

direktiivissä säänneltyjen asioiden osalta tiettyä liikkumavaraa kansallisessa voimaansaattamisessa.

Direktiivi poikkeaa tietyiltä osin kansallisesta lainsäädännöstämme ja joiltain osin direktiivi sääntelee asioita, joista ei ole säädetty kansallisessa lainsäädännössämme. Direktiiviin liittyviä säännöksiä on kansallisessa lainsäädännössämme muun muassa kilpailulaissa, oikeudenkäymiskaareissa (4/1734), vanhentumislaisissa, korkolaisissa (633/1982) ja vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Direktiivi edellyttää uutta kansallista sääntelyä useiden asioiden osalta. Direktiivi jättää useiden asioiden osalta kansallisen voimaansaattamisen tavan kansallisesti päätettäväksi, kunhan vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteita noudatetaan. Direktiivin myötä uutta on muun muassa vahinko-olettama kartellista, ylihinnan siirtämiseen liittyvät todistustaakkasäännöt, sakoista vapauttamista koskevan ohjelman mukaisen vapautuksen (ns. leniency) vaikutus yhteis- ja takautumisvastuuseen ja ajanjakso jolta korkoa maksetaan. Uutta on niin ikään lopullisen rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutus vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Jatkossa sekä komission rikkomisen toteavalla päätöksellä että lainvoimaisella kansallisella rikkomisen toteavalla päätöksellä olisi sitova vaikutus suhteessa kansallisiin kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia käsitteleviin tuomioistuimiin. Merkityksellisiä direktiivin säännöksiä ovat myös asiakirjojen esittämistä koskevat artikkelit, vanhentumissäännöt ja välillisen ostajan asemaa selkeyttävät artikkelit. Myös sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu sisältää uusia elementtejä kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna.

Direktiivissä erityisesti kartelleista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen liittyvät säännöt korostuvat. Vahinko-olettama koskee vain kartelleja. Kartelleja koskevia yrityslausuntoja (leniency statement) tuomioistuin ei voi määrätä esitettäväksi todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Lisäksi yhteisvastuun rajausta koskee vain sakoista vapautettuja yrityksiä.

Direktiivi ei koske kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevien sääntöjen vastaisen toiminnan, menettelyn tai rakenteen johdosta aiheutuneen vahingon korvaamista eikä kyseisten vahinkojen korvaamisesta ole erityissääntöjä myöskään voimassa olevassa lainsäädännössä.

Vahinko-olettama

Voimassa olevassa kansallisessa laissa tai oikeuskäytännössä ei ole direktiiviä vastaavaa kummottavissa olevaa vahinko-olettamaa, joten olettamasta tulee säätää kansallisesti. Kilpailulain esitöiden (HE 88/2010) mukaan oikeus korvaukseen edellyttää syy-yhteyttä kilpailunrajoituksen ja aiheutuneen vahingon välillä. Esitöiden mukaan on voitava näyttää, että vahinko on aiheutunut nimenomaan kilpailunrajoituksesta. Esitöissä todetaan, että kantajan on pystyttävä osoittamaan, että hänen maksamansa ylihinta on ollut nimenomaan seurausta kilpailunrajoituksesta, eikä esimerkiksi markkinatilanteesta tai markkinoiden rakenteesta, esimerkiksi oligopolista. Kilpailunrajoitukseen perustuva korvausvastuu rajoittuu vahinkoon, jonka syntymisen vahingon aiheuttamishetkellä voidaan mieltää mahdolliseksi teon seuraukseksi. Vahingonkorvausta ei voi määrätä miten etäisestä tai yllätyksellisestä kilpailunrajoituksesta tahansa. Kilpailulakia edeltäneen kilpailunrajoituslain hallituksen esityksessä HE 243/1997 on kuitenkin todettu, että myös etäämpänä tuotanto- ja jakeluketjussa oleva elinkeinonharjoittaja voi olla oikeutettu vahingonkorvaukseen, jos sen kärsimän vahingon ja toisen elinkeinonharjoittajan kilpailunrajoituslain vastaisen menettelyn välillä on syy-yhteys.

Korko

Kilpailulain 20 §:n vahingonkorvaus käsittää korvauksen välittömästä ja välillisestä vahingosta, jota kilpailunrajoituksesta on aiheutunut, esimerkiksi korvauksen kuluista, hinnanerosta ja saamatta jääneestä voitosta. Korvattavan vahingon laajuuden osalta direktiivin ja kansallisen lain välillä ei ole merkittävää eroa. Sen sijaan ajanjakso, jolta korkoa maksetaan, eroaa, jos direktiiviä verrataan korkolain 7 §:n mukaiseen korvausvelalle maksettavaan viivästyskorkoon. Korkolain 7 §:n mukaan viivästyskoron maksamisvelvollisuus alkaa 30 päivän kuluttua siitä, kun velkoja esitti vaatimuksensa ja korvauksen perustetta ja määrää koskevan selvityksen, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia ottaen huomioon myös velallisen mahdollisuudet hankkia selvitys. Korkolain 9 §:n mukaan 6 ja 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa viivästyskorkoa on kuitenkin maksettava viimeistään siitä päivästä, jona velan maksua koskeva haaste annettiin velalliselle tiedoksi, tai, jos vaatimus esitetään oikeudenkäynnin aikana, sen esittämisestä lukien. Korkolain 8 §:n mukaan viivästyskorkoa maksetaan vahingon tapahtumisesta lukien kun vahinko on aiheutettu tahallisella rikoksella. Kilpailulain rikkomisen perusteella määrättävät seuraamusmaksut ovat kuitenkin hallinnollisia sanktioita. Direktiivi edellyttää edellä mainitun perusteella säätämistä ajanjaksosta, jolta korkoa tulisi maksaa.

Ylihinnan siirtäminen

Ylihinnan siirtämiseen liittyvää puolustusta ja todistustaakan jakautumista ei ole säännelty voimassa olevassa kilpailulaissa tai muussa kansallisessa lainsäädännössä direktiivin edellyttämällä tavalla. Todistustaakkasäännöt ylihinnan siirtämistapauksissa poikkeavat voimassa olevasta oikeudesta.

Direktiivin 13 artiklan todistustaakka on erilainen kuin kilpailulaissa, jonka hallituksen esityksen 88/2010 mukaan kantajan on osoitettava, että ylihintaa on seurausta kilpailunrajoituksesta. Todistustaakka edellyttää siten kansallista säätämistä. Kantajan todistustaakasta säädetään Suomessa yleisesti oikeudenkäymiskaarsa, jonka säännökset muuttuivat. Eduskunta hyväksyi helmikuussa 2015 osittain muutettuna hallituksen esityksen (HE 46/2014) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi ja muutokset vahvistettiin 12.6.2015. Oikeudenkäymiskaaren muutokset (732/2015) tulivat voimaan vuoden 2016 alusta. Tässä esityksessä viitataan uusiin oikeudenkäymiskaaren pykäliin. Kantajan todistustaakka ilmenee oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:stä, jonka mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Säännöstä ei kuitenkaan noudateta, jos laissa säädetään toisin tai jos asian laatu sitä vaatii. Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. Mainitun 2 §:n mukaan jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksien tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla tavalla, tuomioistuin arvioi määrän. Säännös koskee esimerkiksi vahingonkorvausta. Direktiivin 13 artiklassa sen sijaan todetaan, että kun suora tai välillinen ostaja nostaa vahingonkorvauskanteen rikkomiseen syylistynyttä vastaan, todistustaakka siitä, että kantaja siirsi ylihinnan eteenpäin jakeluketjussa on vastaajalla. Kansallisessa laissa asiakirjan esittämismahdollisuudesta eli niin sanotusta ediotvelvollisuudesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä.

Direktiivin 14 artiklan mukaan välillisen ostajan katsotaan näyttäneen, että ylihintaa on siirretty sille, kun se on osoittanut kolmen kumulatiivisen kriteerin toteutuvan. Tämä edellyttää kansallista säätämistä. Kansallisessa oikeudessa rikkojan vastuu eteenpäin siirretystä vahingosta on ilmennyt kilpailunrajoituslain 18 a §:n esitöistä. Hallituksen esityksessä HE 243/1997 todetaan, että pykälän tarkoituksena on saattaa kilpailunrajoituksen vuoksi vahinkoa kärsineet keskenään yhdenvertaiseen asemaan riippumatta siitä, onko vahinkoa kärsineen ja sen aiheuttajan välillä sopimussuhdetta.

Todisteiden esittäminen

Tietyt direktiivin 5-7 artikloihin liittyvät säännöt edellyttävät voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä yksityiskohtaisempaa sääntelyä. Tällaisia asioita ovat viranomaisen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen saatavuus tuomioistuimen asiakirjan esittämispyyntön perusteella ja rajoitukset todisteiden käytölle, kun asiakirja on saatu ainoastaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei säännellä direktiivin sisältöä ja tavoitetta vastaavalla tavalla eri asiakirjatyyppejä ja niiden suojan tasoa. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole myöskään muun muassa direktiivin todisteiden esittämiseen liittyviä säännöksiä, jotka liittyvät kilpailuviranomaiseen viimesijaisena asiakirjan esittämislähteenä (6 artikla 10 kohta), oikeasuhteisuuden arviointiin julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tehokkuuden näkökulmasta (6 artikla 4 kohta) ja tuomioistuimen mahdollisuuden nähdä yrityslausunto arvion tehdäkseen (6 artikla 7 kohta).

Kilpailulain vahingonkorvausta koskevassa 20 §:ssä ei ole säännöksiä asiakirjojen esittämisestä vahingonkorvausasiassa. Pääsääntöisesti yleisessä tuomioistuimessa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutunutta vahinkoa koskevan korvausasian käsittelyssä. Tärkeimmät oikeudenkäymiskaaren todisteiden esittämiseen liittyvät säännökset ovat 17 luvun 38 ja 40 §.

Direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhoetaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia. Lakiehdotuksessa ei esitetä erillistä sanktioita koskevaa pykälää, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu.

Vanhentuminen

Kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaan oikeus korvaukseen vanhentuu, jollei korvauskannetta ole pantu vireille kymmenen vuoden kuluessa rikkomisen tapahtumisesta tai rikkomisen päättymisestä. Jos korvausvaatimus perustuu kilpailunrajoitukseen, jonka Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päätöksellään todennut kielletyksi tai josta se on tehnyt markkinaoikeudelle esityksen seuraamusmaksun määräämiseksi, oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, ennen kuin on kulunut yksi vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta. Direktiivi ei kuitenkaan mahdollista voimassaolevan kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaista vanhentumissääntöä, vaan edellyttää muun muassa tietoisuuteen liittyvää elementtiä vanhentumissäännössä. Siten vanhentumisesta esitetään säädettäväksi käsiteltävänä olevassa laissa.

Vuonna 2011 voimaan tullessa kilpailulaissa täsmennettiin muun muassa kilpailunrajoituslain vanhentumisaikoja. Voimassa oleva kilpailulain 20 § poikkeaa aiemman kilpailunrajoituslain 18 a §:n vahingonkorvauksen vanhentumissäännöksestä siten, että korvauksen vanhenemisajan alkamisajankohta on selkeämpi ja vanhentumisaikaa on pidennetty viidestä vuodesta kymmeneen vuoteen. Aiemmin voimassa olleen kilpailunrajoituslain mukaan oikeus korvaukseen vanheni, jollei korvauskannetta oltu pantu vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun elinkeinonharjoittaja sai tiedon tai hänen olisi pitänyt saada tieto vahingon ilmenemisestä. Muutoksen perusteluna oli, että sen näyttäminen, milloin vahingonkärsijä on saanut tiedon vahingosta tai hänen olisi pitänyt saada tieto vahingosta, on usein vaikeaa.

Kilpailulain 19 §:ssä säädetään viraston käytössä olevasta ajasta seuraamusmaksuesityksen tekemiselle eli vanhentumisesta julkisoikeudellisen prosessin puolella. Pykälän mukaan seuraamusmaksua ei saa määrätä kilpailulain 5, 7, 25 tai 27 §:n taikka SEUT 101 tai 102 artiklan

säännösten rikkomisesta, ellei esitystä markkinaoikeudelle ole tehty viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui tai jatkettu rikkominen päättyi. Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimenpiteet kilpailunrajoituksen tutkimiseksi aloittavat vanhentumisajan kulumisen alusta. Seuraamusmaksua ei saa kuitenkaan määrätä, jos esitystä markkinaoikeudelle ei ole tehty kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui, tai jatkettu rikkominen päättyi. Viraston tulee siten saada esityksensä markkinaoikeuden käsittelyyn ennen kuin on kulunut 10 vuotta rikkomisen päättymisestä.

Vanhentumisesta säädetään yleisesti vanhentumislaisissa. Vanhentumislaki soveltuu sopimusperusteiseen ja rikkomusperusteiseen korvausvastuuseen. Esimerkiksi asfalttikartellin vahingonkorvausasiassa oli kyse pääasiassa vanhentumislain ja jossain määrin kilpailunrajoituslain 18 a §:n vanhentumissäännöksen soveltamisesta. Kilpailunrajoituslain 18 a §:n viiden vuoden kanneaika ja kolmen vuoden yleinen vanhentumisaika alkavat kuluu siitä, kun vahingonkärsijä sai tietää tai hänen olisi pitänyt saada tietää vahingosta (vanhentumislain 7 §:n 1 mom). Vanhentumislain 7 §:n 2 momentin mukaan vahingonkorvauksen vanhentuminen pitää kuitenkin katkaista ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut vahinkotapahtumasta. Vanhentumislain säännökset soveltuvat jatkossakin sopimusperusteiseen ja sopimukseen perustumattomaan korvausvastuuseen riippumatta kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain vanhentumissäännöksistä.

Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu

Direktiivissä ”sovittelu” käsitteellä tarkoitetaan kaikkia sovintoratkaisuun tähtäviä toimia, joihin direktiivillä kannustetaan. Suomen oikeudessa sovittelu-käsitteellä on perinteisesti jossain määrin suppeampi sisältö kuin mitä direktiivissä. Sovittelu viittaa perinteisesti ulkopuolisen sovittelijan eli kolmannen osapuolen välittämiin sovintoneuvotteluihin.

Direktiivin 18 artiklaan perustuva vanhentumisajan keskeytyminen riitojenratkaisumenettelyn ajaksi vastaa pääpiirteissään vanhentumislain 11 §:ä, jonka mukaan vanhentuminen keskeytyy menettelyn ajaksi, kun sovitaan sovittelumenettelyn aloittamisesta.

Direktiivin 18 artiklan mukaan korvauskannetta käsittelevä tuomioistuimien voi lykätä oikeudenkäyntiä enintään kaksi vuotta, jos oikeudenkäynnin asianosaiset osallistuvat riitojenratkaisuun. Oikeudenkäynnin lykkääminen vastaa pääpiirteissään kansallista menettelyä, jossa tuomioistuimen prosessinjohtoon kuuluu valta keskeyttää asian käsittely tai pidentää osapuolille asetettuja määräaikoja, jotta osapuolet voivat käydä sovintoneuvotteluja. Direktiivin kahden vuoden enimmäisaika keskeytykselle ei sisälly voimassa olevaan lakiin tai oikeuskäytäntöön ja siitä esitetään säädettäväksi tässä laissa.

Direktiivin 18 artiklan kohdan 3 mukaan kilpailuviranomainen voi halutessaan katsoa lieventäväksi seikaksi sovintokorvauksen ennen sakkopäätöstä. Suomessa tämä tarkoittaisi sitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto voisi pienentää markkinaoikeudelle tekemässään esityksessä esittämänsä seuraamusmaksun määrää sovintokorvauksen maksun perusteella. Tässä esityksessä asiasta ei esitetä säädettäväksi kansallisesti. Maksettujen korvausten tarkoituksena on korvata vahingonkärsijälle rikkomuksesta aiheutunut vahinko kun taas seuraamusmaksu on hallinnollinen sanktio kilpailulain säännösten rikkomisesta. Erona on myös se, että seuraamusmaksu maksetaan valtiolle ja korvaus vahingonkärsijälle. Seuraamusmaksuilla on myös kilpailuoikeuden rikkomisia ennalta ehkäisevä funktio, johon seuraamusmaksun pienentämisellä voisi olla vaikutusta. Suomessa ei ole käytössä seuraamusmaksujen sovintomenettelyjärjestelmää, eikä direktiivi edellytä sellaisen käyttöönottoa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Direktiivin tavoitteena on EU:n kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano. Tarkoituksena on myös sovittaa yhteen kilpailuviranomaisten suorittama kilpailusääntöjen täytäntöönpano ja yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauskanteiden käsittely. Jotta todisteiden esittämisvelvollisuus ei vaarantaisi kilpailuviranomaisten harjoittamaa kilpailusääntöjen täytäntöönpanoa, direktiivissä vahvistetaan yhteiset EU-laajuiset rajat kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämisvelvollisuuden osalta. Sakoista vapauttamista ja niiden lieventämistä koskevan leniency-järjestelmän tehokkuuden varmistamiseksi kansallinen tuomioistuin ei voisi koskaan määrätä esittämään yrityslausuntoja.

Tarkoituksena on myös varmistaa, että kilpailusääntöjen rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet voivat saada täyden korvauksen kärsimästään vahingosta. Tavoitteena on myös vähentää vaikeuksia ja alentaa kustannuksia vahingon todistamisessa. Samalla yhdenmukaistetaan eri jäsenmaissa toimintaa harjoittavien yritysten oikeussuojan tasoa. Esityksellä voidaan katsoa olevan sisällöllisesti vastaavat tavoitteet kuin direktiivillä. Kansallisesti tavoitteena on myös selkeyttää tiettyjä kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyviä epäselviä asioita. Kansallisessa voimaan saattamisessa tavoitteena on lisäksi ollut, että esitetty laki olisi yhteensopiva muun kansallisen lainsäädännön ja kansallisten periaatteiden kanssa. Lähtökohtana on lisäksi ollut, että ellei lain informatiivisuus muuta vaadi, laissa ei pääsääntöisesti säännellä asioita, joista on säädetty vastaavasti ja riittävästi toisessa kansallisessa laissa. Säädösteknisesti tavoitteena on ollut direktiiviä yksinkertaisempi ja selkeämpi kansallinen laki.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset

Keskeiset ehdotukset

Tässä esityksessä esitetään kansallisesti säädettäväksi direktiivin edellyttämällä tavalla muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, ylihinnan siirtämiseen liittyvistä todistus- ja seuraamusmaksusta, seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuun ja takautumisvastuun rajauksesta, rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvaustuomioon, korosta, todisteiden esittämissäännöistä, vanhentumissäännöstä sekä sovintoneuvottelun ja sovintoratkaisun vaikutuksista.

Tätä lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen riippumatta tapauskohtaista harkintaa vaativan niin sanotun kauppakriteerin täyttymisestä. Kaikilla vahinkoa kärsineillä olisi oikeus täyteen korvaukseen, riippumatta siitä ovatko vahingon kärsijät luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä tai millä jakeluketjun tasolla ne ovat. Täyteen korvaukseen osana kuuluvaa korkoa tulisi maksaa vahingon aiheutumisesta lähtien. Korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa tulisi maksaa siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaisi. Kartelleja koskisi kumottavissa oleva vahinko-olettama. Kansallisella lainvoimaisella kilpailuoikeuden rikkomuspäätöksen rikkomisen toteamisella olisi oikeusvoimavaikutus kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevassa oikeudenkäynnissä Suomessa. Vastaavalla toisessa jäsenmaassa tehdyllä päätöksellä olisi Suomessa todistusvaikutus.

Kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnalla rikkoneet vastaisivat vahingosta yhteisvastuullisesti, mutta seuraamusmaksusta vapautettu olisi yhteisvastuussa vahingosta vain omille suorille ja välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille tahoille seuraamusmak-

susta vapautettu olisi vastuussa vain, jos ne eivät pystyisi saamaan korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä. Myös pienen ja keskisuuren yrityksen yhteisvastuuta rajattaisiin tiukkojen edellytysten täytyessä. Lisäksi seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen takautumisvastuuta rajattaisiin. Ylihinnan siirtämistapauksessa todistustaakka ylihinnan siirtämisestä olisi vastaajalla, joka voisi kuitenkin vedota siihen, että kantaja oli vierittänyt itse ylihintaa eteenpäin. Välillisen ostajan näyttökynnystä kevennettäisiin kumottavissa olevalla olettamalla, että tiettyjen edellytysten täytyessä välillisen ostajan katsottaisiin näyttäneen, että ylihintaa on siirretty sille.

Todisteiden ja todisteiden ryhmien esittämiseen sovellettaisiin pääasiassa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, mutta tiettyjen todisteiden osalta säädettäisiin hyödyntämiskiellosta. Yleinen tuomioistuin ei saisi hyödyntää todisteena tietoa seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevasta yrityslausunnosta eikä komissiolle ja muun jäsenmaan kilpailuviranomaisille tehdystä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevasta lausunnosta lukuun ottamatta lausunnon antajalla itsellään tietyin edellytyksin olevaa mahdollisuutta käyttää sitä todisteena. Samassa yhteydessä kilpailulain tiettyjä seuraamusmaksusta vapautuksen tai sen alentamisen hakemiseen liittyviä käsitteitä yhdenmukaistetaan direktiivin käsitteiden kanssa ja yrityslausunnon antaminen säädettäisiin kilpailulaissa seuraamusmaksusta vapautumisen ja sen alentamisen edellytykseksi. Tiettyjen todisteiden osalta säädettäisiin, että niitä tuomioistuin voisi hyödyntää vasta kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päättänyt menettelynsä. Lisäksi säädettäisiin edellä mainittujen todisteiden osalta siitä, ketkä voivat vedota niihin, jos ne on saatu vain tutustumisoikeuden perusteella. Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuuden sovellettaisiin pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, mutta oikeasuhteisuuden arvioinnista kilpailuoikeuden tehokkaan julkisoikeudellisen täytäntöönpanon näkökulmasta säädettäisiin erikseen käsiteltävänä olevassa laissa.

Vanhentumissäännös koostuisi kolmesta vaihtoehdoisesta vanhentumisajasta, eikä oikeus korvaukseen vanhentuisi ennen kuin pisin vanhentumisaika olisi kulunut loppuun. Ensimmäinen momentti vastaisi pitkälti direktiivin vanhentumissääntöä. Vanhentumisaika olisi viisi vuotta ja se alkaisi kulua, kun kantaja tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevista. Vanhentumisajan kulumisen keskeytyisi kuitenkin siihen saakka, kunnes on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta tai siitä, kun asian käsittely on muuten päättynyt. Toisen momentin mukaan oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsottaisi vanhentuneeksi, jos korvauskanne nostettaisiin ennen kuin on kulunut 10 vuotta rikkomisen päättymisestä taikka vuoden kuluessa lainvoimaisesta ratkaisusta tai käsittelyn päättämisestä.

Sovintoneuvotteluihin kannustetaan ja neuvottelu keskeyttäisi vanhentumisajan kulumisen sen ajaksi. Tuomioistuin voisi myös keskeyttää vireillä olevan korvauskanteen käsittelyn sovintoneuvottelujen ajaksi, kuitenkin enintään kahdeksi vuodeksi. Lisäksi sovintoratkaisu määrittäisi sitovalla tavalla sovinnon osapuolen korvausosuuden suuruuden. Pääsäännön mukaan muut rikkomiseen syyllistyneet eivät saisi takautumisoikeutta sovintoratkaisuun osallistunutta rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan.

Tässä laissa ei ehdoteta säädettäväksi direktiivin 8 artiklassa mainituista todisteisiin liittyvistä seuraamuksista, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu. Seuraamukset mainitaan siten vain perusteluissa. Myös tehokkuus- ja vastavuusperiaatteet sisältävä direktiivin 4 artikla ja ylihinnan arviointiohjeeseen liittyvä 16 artikla käsitellään vain perusteluissa.

Toteuttamisvaihtoehdot

Direktiivin voimaan saattamisen toteuttamisvaihtoehtoina arvioitiin sääntöjen sisällyttämistä kilpailulakiin, niiden sisällyttämistä useisiin erillisiin kansallisiin yleislakeihin ja uuden erityislain säätämistä. Vaihtoehtoja voitiin harkita aidosti, koska EU:ssa eikä Suomessa ole ollut tähän mennessä kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevaa säädöstä. Direktiiviin liittyviä säännöksiä on lainsäädännössämme useassa laissa kuten kilpailulaissa, vahingonkorvauslaissa, oikeudenkäymiskaassa, vanhentumislaisissa ja korkolaisissa. Direktiiviin liittyvien säännösten liittäminen kunkin erillisen kansallisen lain yhteyteen olisi tehnyt kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen sovellettavista säännöistä tuomioistuimen, kantajan ja vastaajan kannalta monimutkaisen ja hajallaan olevan kokonaisuuden. Edellä mainittua varteenotettavampana vaihtoehtona tarkasteltiin direktiivin edellyttämien säännösten sisällyttämistä kilpailulakiin omaksi luvukseksi. Tätä olisi puoltanut muun muassa se, että kilpailuoikeuden julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen täytäntöönpano liittyvät useimmissa tapauksissa toisiinsa ja lähes kaikki kilpailuoikeuden täytäntöönpanoon liittyvät säännöt olisivat olleet yhdessä laissa. Toisaalta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyy paljon prosessi- ja siviilioikeudellisia sääntöjä kuten vahingonkorvausasioihin yleensäkin ja samaan lakiin olisi tullut sekä hallintoprosessiin ja että siviiliprosessiin liittyviä sääntöjä. Kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyvät säännöt olisivat myös muodostaneet suhteellisesti melko suuren osan kilpailulaista.

EU -oikeuden kehityksen myötä kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus on jossain määrin eriytyneenä yleisestä vahingonkorvausoikeudesta erilliseksi vahingonkorvauksen osaluokaksi. Kaikki edellä mainittu ja erityisesti käyttäjän näkökulma huomioden päädyttiin valmistelemaan erillislaki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta.

Soveltamisala

Direktiivin mukaan kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineen tulee voida vaatia vahingonkorvausta suomalaisessa yleisessä tuomioistuimessa direktiivissä edellytettyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti, jos niin sanottu kauppakriteeri täyttyy. Direktiivi ei sen sijaan sääntele tilannetta, jossa on kyse vastaavasta kilpailuoikeuden rikkomisesta, mutta kauppakriteeri ei täyty. Esityksen mukaan laki soveltuisi kuitenkin kaikkiin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta tuomioistuimissa nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin riippumatta siitä, sovelletaanko kansallisia kilpailusääntöjä rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa. Samoja sääntöjä sovellettaisiin siten kaikkiin vahingonkorvauskanteisiin tapauskohtaista harkintaa edellyttävän kauppakriteerin täyttymisestä riippumatta. Oikeusvarmuus, yhdenvertainen kohtelu, ennustettavuus ja prosessiekonomia puoltavat sitä, että tulkinnanvaraisen kauppakriteerin täyttymistä ei tarvitsisi ratkaista esikysymyksenä sen ratkaisemiseksi mitä sääntöjä kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin sovelletaan. Yksien sääntöjen soveltaminen kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin on kantajina ja vastaajina olevien yritysten sekä korvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen kannalta selkeämpää, johdonmukaisempaa ja prosessiekonomian kannalta järkevämpää. Ratkaisulla minimoidaan siten sovellettavan lain valinnasta seuraavaa oikeudellista epävarmuutta. Kilpailurikkomuksen johdosta vahinkoa kärsineen henkilön kannalta ei voida pitää myöskään tyydyttävänä ratkaisua, että korvausprosessi ja myös mahdolliset lopputulokset eroaisivat sen vahingon kärsijän kannalta sattumanvaraisen seikan perusteella, täytyykö kauppakriteeri tapauksessa.

Vaihtoehtoon on päädytty, koska kauppakriteeri olisi lainvalintakriteerinä liian tulkinnanvarainen ja vaikeasti ennakoitava. Komissio on antanut vuonna 2004 tiedonannon EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista, 2004/C 101/07 (ns. *kauppakriteeri tiedonanto*). SEUT 101 (entinen perustamissopimuksen 81 artikla) ja 102 (entinen 82 artikla) artikloja sovelletaan yritysten

horisontaalisiin ja vertikaalisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tiedonannon mukaan artiklojen sanamuodosta ja yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännöstä seuraa, että kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen soveltamisessa on otettava huomioon etenkin käsitteet ”jäsenvaltioiden välinen kauppa”, ”on omiaan vaikuttamaan” ja ”tuntuva vaikutus”.

Soveltamisalaratkaisua puoltaa myös direktiivin 4 artiklassa mainittu vastaavuusperiaate, joka asettaa vaatimuksen, että kansalliset säännöt ja menettelyt, jotka liittyvät SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisen johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, eivät saa olla väitetyille vahinkoa kärsineille osapuolille epäedullisempia kuin ne säännöt ja menettelyt, joita sovelletaan samankaltaisiin kansallisen oikeuden rikkomisesta johtuviin kanteisiin. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevassa kansallisessa lainsäädännössä on noudatettava tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteita. Tämä koskee myös direktiivissä sääntelemättömiä seikkoja kuten rikkomisen ja vahingon välistä syy-yhteyttä. Tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet voivat myös kaventaa kansallista liikkumavaraa direktiivin kansallisessa voimaan saattamisessa.

Direktiivi ei koske kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevien sääntöjen vastaisen toiminnan, menettelyn tai rakenteen johdosta aiheutuneen vahingon korvaamista. Direktiivissä kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Kansallisella kilpailuoikeudella tarkoitetaan kansallisia säännöksiä, joilla on SEUT 101 ja 102 artiklan kanssa samat pääasialliset tavoitteet ja joita sovelletaan rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti. Kansallisilla kilpailuneutraliteettisäännöksillä ei ole samoja pääasiallisia tavoitteita kuin SEUT 101 ja 102 artikloilla eikä niitä sovelleta rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti. Direktiivin vaatimukset tehokkaista oikeussuojakeinoista eivät siten koske kansallisia kilpailuneutraliteettisäännöksiä.

Kilpailulain 30 a §:ssä todetaan kilpailuneutraliteettisäännösten vastaisen menettelyn tai toiminnan rakenteen selvittämisestä ja asian ratkaisemisesta, että Kilpailu- ja kuluttajaviraston tulee ensisijaisesti neuvotteluteitse pyrkiä poistamaan tällainen menettely tai toiminnan rakenne. Myös kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 40/2013 vp) todetaan, että kilpailuneutraliteettisäännöstöön ei liittyisi kilpailulain kielto- ja sanktio- ja sääntönsäilytysluonteista jo tapahtuneen kielletyn toiminnan toteamista ja sanktioita. Näistä syistä ehdotettuihin säännöksiin ei sisältyisi voimassa olevan kilpailulain 20 §:n kaltaisia erityisiä vahingonkorvausta koskevia määräyksiä. Hallituksen esityksen mukaan kilpailun neutraalisuuteen liittyvät mahdolliset vahingonkorvauskysymykset ratkaistaisiin siten vahingonkorvausta koskevien yleisten säännösten mukaisesti.

Direktiivissä ei ole 18–19 artikloja lukuun ottamatta säädetty nimenomaisesti sen soveltumisesta välimiesmenettelyyn. Direktiivin mukaan siinä vahvistetaan säännöt kilpailuviranomaisen suorittaman kilpailusääntöjen täytäntöönpanon ja kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltäviin vahingonkorvauskanteisiin perustuvan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon yhteensovittamiseksi. Kansallisilla tuomioistuimilla tarkoitetaan direktiivin mukaan jäsenvaltion tuomioistuinta, joka voi tehdä ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle. Esityksen mukaan käsiteltävänä oleva laki soveltuisi kuitenkin kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan asian käsittelyyn paitsi yleisissä tuomioistuimissa, myös välimiestuomioistuimissa. Tähän on päädytty, koska yleisen periaatteen mukaan välimiesmenettely on mahdollinen sopimuksenvaraisissa asioissa ja koska direktiivin tavoitteena on edistää sovitteluun perustuvaa riitojenratkaisua. Huomioon on otettu myös direktiivin tehokkuusperiaate.

Korko

Direktiivin johdannossa todetaan ajanjakso, jolta korkoa tulee maksaa. Sen sijaan korkotaso on jätetty pitkälti kansalliseen harkintaan. Direktiivin voimaan saattamisen toteuttamisvaihtoehtoina on arvioitu eri korkotasoja. Vaihtoehtoina on arvioitu muun muassa tuottokorkoa Euroopan keskuspankin viitekoron mukaisena tai todellisen tuoton mukaisena tai viivästyskorkoa heti vahingon tapahtumisesta lukien.

Velvollisuudesta maksaa tuottokorkoa ei ole säädetty korkolaissa ja tuottokorkosäännöt ovat muotoutuneet lähinnä oikeuskäytännön kautta. Tuottokoroksi kutsutaan korkoa, jota on maksettava vastikkeelle tai etuudelle velan eräpäivää edeltävältä ajalta silloin, kun sopimus puretaan tai etuus osoittautuu perusteettomaksi ja saatu vastike tai etuus on palautettava. Kyse on perusteetta hallussa pidetyille rahamäärälle maksettavasta korosta. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan asian yhteydessä kysymys on, maksetaanko tuottokorkoa vahingonkorvaukselle. Helsingin käräjäoikeus totesi asvalttikartellia koskevissa vahingonkorvauspäätöksissä 28.11.2013, että tuottokoron maksuvelvollisuus perusteetta hallussa pidetyille rahavaroille on vakiintunut oikeusperiaate. Kartellin jäsenet olivat kilpailurikkomuksen avulla veloittaneet sopimuskumppaneiltaan ylihintaa, joka niiden oli maksettava takaisin vahingonkorvauksena. Vahingonkorvaukselle oli tällaisessa tapauksessa maksettava tuottokorkoa. Tuottokorkoa tuomittiin käytännössä varojen vastaanottamisesta viivästyskoron maksuvelvollisuuden alkamiseen. Käräjäoikeus katsoi tuottokoron määrän määräytyvän korkolain 3 §:n 2 momentin mukaan, koska korkein oikeus oli tyypillisesti soveltanut sitä tuottokorkoratkaisuisaan. Korkolain 3 §:n 2 momentti viittaa korkolain 12 §:ssä tarkoitettuun viitekorkoon (Euroopan keskuspankki).

Todellisen tuoton mukaiseen tuottokorkoon ei päädytty, koska sen soveltaminen olisi ollut käytännössä vaikeaa ja se olisi tehnyt järjestelmästä monimutkaisen ja vaikeasti ennustettavan. Varteenotettavampina vaihtoehtoina arvioitiin viivästyskorkoon perustuvaa vaihtoehtoa ja vaihtoehtoa, jossa ensin maksettaisiin viitekorkoa ja sen jälkeen viivästyskorkoa. Pelkkään viivästyskorkoon perustuvaa mallia ei kuitenkaan valittu ottaen huomioon se, että koron maksuaika on usein varsin pitkä, viivästyskoron korkotaso eli viitekorko lisättyinä seitsemällä prosenttiyksiköllä on melko korkea ja se, että korkolain mukaan viivästyskorkoa maksetaan vahingon tapahtumisesta lukien vain kun vahinko on aiheutettu rikoksella.

Esityksessä on päädytty siihen, että korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa maksettaisiin vahingon aiheutumisesta siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaa. Korkolain mukainen viitekorko ajanjaksolla 1.1.–30.6.2016 on 0,5 prosenttia. Viivästyskorko tänä ajanjaksona on siten 7,5 prosenttia vuodessa. Esitettyyn korkotason sääntelyyn on päädytty huomioiden tarve yksinkertaiselle, ennustettavalle ja kansalliseen lainsäädäntöömme soveltuvalla sääntelyllä. Lisäksi arvioissa on huomioitu se, että kilpailuoikeuden rikkomusten varsinaiset sanktiot muodostuvat seuraamusmaksujen kautta sekä se, että koron maksuaika vahingon syntymisestä korvauksen maksuun on varsin pitkä ottaen huomioon vahingonkorvausasian käsittelyajan lisäksi sitä useimmiten edeltävän kilpailuoikeuden rikkomisen käsittelyajan julkisoikeudellisissa prosessissa. Lisäksi on huomioitu se, että tyypillisesti tuottokoron korkokannaksi on oikeuskäytännössä määrätty korkolain 3 §:n 2 momentin mukainen viitekorko ja se, että vaikka viitekorko on tällä hetkellä matala, se ei välttämättä ole yhtä matala tulevaisuudessa.

Taloudellinen seuraanto

Taloudellisesta seuraannosta ei ole nimenomaisesti säädetty direktiivissä. Taloudellista seuraantoa sovelletaan sekä Suomessa että EU:ssa kilpailuoikeuden julkisoikeudellisissa täytäntöönpanossa, mutta taloudellisesta seuraannosta ei ole säädetty kilpailuoikeudellisissa vahin-

gonkorvauksissa. Vaihtoehtoina oli, että joko taloudellisesta seuraannosta ei esitettäisi säädet-
täväksi mitään, jolloin se jäisi oikeuskäytännön varaan tai siitä säädettäisiin samoin tai toisin
kuin kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon puolella. Asvalttikartellitapaukses-
sa Helsingin käräjäoikeus katsoi taloudellisen seuraannon soveltuvan seuraamusmaksujen li-
säksi myös vahingonkorvauksiin. Mietintövaiheessa taloudellista seuraantoa päädyttiin esit-
tämään kansalliseen lakiin muun muassa epäselvien tilanteiden karsimiseksi. Lausuntopalaut-
teen jälkeen asiaa jatkoselvitettäessä kävi ilmi, että mietintövaiheessa ehdotettu taloudellinen
seuraanto ja erityisesti sen tietoisuutta koskeva edellytys olisi todennäköisesti aiheuttanut käy-
tännön tulkintaongelmia yrityksille ja tuomioistuimille. Säännös ei olisi siten välttämättä sel-
ventänyt oikeustilaa eikä täyttänyt lainsäädännön tavoitetta selkeydestä. Toteuttamisvaihtoehto-
ja harkittaessa merkittävä vaikutus oli sillä, että direktiivi ei edellytä taloudellisesta seuraan-
nosta säättämistä, eikä taloudellisesta seuraannosta kilpailuoikeudellisten vahingonkorvausten
puolella ole EU-säätelyä eikä oikeuskäytäntöä. Tietoa ei ole myöskään siitä, että jossain
muussa EU-maassa olisi asiaa koskevaa säätelyä tai että sellaista oltaisiin luomassa direktii-
viä implementoitaessa. Esityksessä on edellä mainittujen syiden perusteella päädytty siihen,
että taloudellisesta seuraannosta kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvauksissa ei esitetä sää-
dettäväksi tässä yhteydessä, vaan asia jätetään oikeuskäytännön varaan.

Vanhentuminen

Vanhentumissäännöksen valmistelussa lähtökohdaksi tuli ottaa se, että direktiivi ei mahdollis-
ta voimassaolevan kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaista vanhentumisaikaa. Valmistelun
aikana on arvioitu kansallisen vanhentumissääntelyn näkökulmasta erilaisia vanhentumissään-
tövaihtoehtoja tavoitteena selkeä säännös. Mietinnön jälkeen säännöstä on muutettu lausuntopalautteen
sekä säännöksen ja erityisesti sen vanhentumisajan takarajan selkeyden takia siten,
että kaikkien vanhentumisaikojen katkaisun tulee tapahtua kanteella. Esitettyyn vanhentumis-
sääntöön on päädytty ottaen huomioon se, että korvauskanteen nostamisen tulee olla mahdol-
lista lainvoimaisen rikkomuspäätöksen jälkeen sekä se, että direktiivi edellyttää tietoisuusele-
menttiä vanhentumissäännössä. Ratkaisussa on huomioitu myös se, että itsenäisten kanteiden
tulee olla mahdollisia sekä se, että direktiivi mahdollistaa myös kansalliset ehdottomat van-
hentumisajat.

Voimaantulo

Direktiivin voidaan katsoa olevan jossain määrin tulkinnanvarainen 21–22 artiklojen osalta.
Hallituksen esitystä laadittaessa muutamat jäsenmaat ovat aloittaneet julkisen kuulemisen
kansallisesta voimaansaattamisesta ja tässä vaiheessa vaikuttaa siltä, että kansalliset tulkinnat
voimaantulo- ja siirtymäsäännösten osalta eivät olisi täysin yhdenmukaisia. Asiaa on käsitelty
tarkemmin muiden jäsenmaiden lainsäädäntöä käsittelevässä kohdassa. Käsiteltävänä olevan
lain voimaantuloa koskevassa 13 §:ssä on valittu ratkaisu, joka on yhteen sovitettavissa kan-
sallisen lainsäädännön ja vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. Siten esimerkiksi prosessuaa-
lisiä sääntöjä sovelletaan vain kanteisiin, jotka on nostettu lain voimaantulon jälkeen. Toteut-
tamisvaihtoehdon valinnassa on huomioitu direktiivin 22 artikla, jonka mukaan direktiivin ai-
neellisten säännösten noudattamiseksi annettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta taannehti-
vasti. Valinnassa on pyritty myös välttämään sitä, että direktiivin käytännön vaikutus ja tavoit-
teet toteutuisivat vasta kaukana tulevaisuudessa sekä sitä, että prosessuaalisten ja aineellisten
säännösten kovin eritahtisesta voimaantulosta aiheutuisi haasteita esimerkiksi leniency-
järjestelmän tehokkuudelle.

4 Esityksen vaikutukset

Koska EU:ssa ei ole aiemmin ollut kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta erillistä lainsäädäntöä ja Suomessakin asiaa on säännelty vain kilpailulain yhdessä pykälässä, direktiiviin perustuva kansallinen laki selkeyttäisi sekä kantajien, vastaajien että yleisten tuomioistuinten kannalta useita kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyviä epäselviä ja tulkinnanvaraisia asioita. Kansallisten prosessisääntöjen eroista ja direktiivin sallimasta kansallisesta liikkumavarasta johtuen kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaussäännöt eivät yhdenmukaistuisi täysin jäsenmaissa. Direktiivi yhdenmukaistaa sääntöjä kuitenkin merkittävässä määrin ja muodostaa vähimmäiskehikon vahingonkorvaussäännöille unionissa.

Direktiivi ja sen perusteella esitetty kansallinen laki parantaisivat merkittävästi kilpailurikkomuksista vahinkoa kärsineiden mahdollisuuksia vaatia ja saada riittävällä ja kustannustehokkaalla tavalla vahingonkorvausta. Ehdotus loisi myös selkeyttä ja oikeusvarmuutta kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välille säilyttäen samalla leniency –järjestelmän tehokkuuden. Yrityslausuntojen ehdoton suoja on tärkeää kartellien paljastumisen kannalta olennaisen leniency –järjestelmän tehokkuuden kannalta. Ennen direktiiviä yrityslausuntojen täysi suoja on kyseenalaistettu joissain oikeustapauksissa unionin alueella. Laki lisäisi tiettyssä määrin myös kilpailusääntöjen rikkomuksia ennaltaehkäisevää vaikutusta.

Laki tehostaisi vahingonkärsijöiden, kuluttajat mukaan lukien, mahdollisuuksia saada vahingonkorvausta kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta. Laki saattaisi lisätä jossain määrin vahingonkorvauskanteiden määrää Suomessa. Vahingonkorvauksen saamista tehostaisivat muun muassa säännöt, jotka koskevat rikkomuspäätöksen vaikutusta korvausoikeudenkäynnissä, kartelleja koskevaa vahinko-olettamaa, todisteiden esittämistä ja todistustaakkaa. Laki ei kuitenkaan tehostaisi vahingonkorvauksen saamista samassa määrin tapauksissa, joissa vahinko on hajaantunut eli vahingonkärsijöitä on paljon ja ne ovat esimerkiksi kuluttajia. Direktiivi ei edellytä ottamaan käyttöön ryhmäkannetta. Tehostumisvaikutus on vähäisempi myös niin sanotuissa itsenäisissä kanteissa, joissa taustalla ei ole kilpailuoikeuden rikkomista koskevaa lopullista päätöstä. Lailla on todennäköisesti myönteisiä vaikutuksia erityisesti sellaisille pienille ja keskisuurille yrityksille, joilla on vain rajalliset resurssit vahingonkorvauskanteiden nostamiseen. Edellä mainituilla perusteilla direktiivin ja sen kansallisen voimaan saattamisen voidaan katsoa vahvistavan jossain määrin erityisesti kantajan asemaa, mutta huomioivan myös vastaajan aseman ja puolustautumisoikeudet. Seurannaiskanteiden merkityksen voidaan arvioida myös vahvistuvan entisestään. Kilpailurikkomuksiin syyllistyneiden yritysten todennäköisyys joutua vahingonkorvausvastuuseen voi kasvaa jossain määrin.

Laki ei tule juurikaan helpottamaan vahingon määrän osoittamista, vaikka laki kartellien tapauksessa helpottaakin vahingonkärsijän asemaa siltä osin, että vahinkoa oletetaan aiheutuneen. Komission jo antama ja tuleva ohjeistus vahingon määrän arvioinnista auttaa kuitenkin kantajia ja tuomioistuimia vahingon määrän arvioinnissa.

Komission direktiivin vaikutusarviointia koskevassa tiivistelmässä (SWD(2013) 204) on todettu, että ilman direktiiviä kilpailuoikeuden tehottomasta yksityisoikeudellisesta täytäntöönpanosta aiheutuu kustannuksia. Komissio arvioi, että tehottoman täytäntöönpanon kustannukset ovat arviolta 23 miljardia euroa eli 0,18 prosenttia suhteessa EU:n BKT:hen vuonna 2012 –laskettuna niiden korvausten määränä, jotka uhreilta jäävät joka vuosi saamatta EU:ssa. Tiivistelmässä on niin ikään todettu, että direktiivin vahinko-olettama perustuu ulkoisen tutkimuksen tuloksiin, joiden mukaan 93 prosenttia tarkastelluista kartelleista johti vahingon aiheutumiseen. Komission vaikutusarviointiraportissa SWD(2013) 203 käsitellään useiden tutkimusten tuloksia keskimääräisestä kartellien aiheuttamasta ylihinnasta ja näissä keskimääräi-

nen ylihinnan määrä on vaihdellut tutkimuksesta riippuen noin 15 prosentin ja 23 prosentin välillä.

Komissio totesi niin ikään kesällä 2013, että sen seitsemän edeltävän vuoden aikana antamista kilpailuoikeuden rikkomista koskeviin päätöksiin liittyen nostettiin vahingonkorvauskanne vain 25 prosentissa tapauksista. Suurin osa kanteiden nostajista oli suuria yrityksiä ja suurin osa kanteista nostettiin Isossa-Britanniassa, Saksassa ja Alankomaissa.

Direktiiviin perustuvilla lain säännöillä olisi vaikutuksia vahingonkorvauskanteita käsittelevien suomalaisten yleisten tuomioistuinten toimintaan. Vaikutuksia olisi erityisesti säännöillä, jotka koskevat kartellien vahinko-olettamaa, todistustaakkaa, yhteisvastuuta, todisteiden esittämistä, vanhentumista ja rikkomuspäätöksen vaikutusta.

Soveltamisala: Yksien sääntöjen soveltaminen kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin tulkinnanvaraisen kauppakriteerin täyttymisestä riippumatta olisi kantajien, vastaajien ja tuomioistuimen kannalta selkeää, johdonmukaista ja prosessiekonomian kannalta järkevää.

Vahinko ja sen korvaaminen: Viitekorosta ja viivästyskorosta muodostuvaa korkoa voidaan pitää kaikkien osapuolten kannalta selkeänä ja ennustettavana. Nykyisen viitekoron tasolla ennen viivästyskorkoa maksettava korko vastaa kuitenkin lähinnä vain inflaation vaikutusta.

Rikkomuspäätöksen vaikutus vahingonkorvaustuomioon: Kansallisen lainvoimaisen rikkomuspäätöksen sitova vaikutus selventäisi tilannetta kantajien, vastaajien ja tuomioistuimen kannalta sekä todennäköisesti nopeuttaisi ja yksinkertaistaisi jossain määrin korvausoikeudenkäyntejä. Se voisi myös alentaa oikeudenkäyntikustannuksia ja vähentää yleisen tuomioistuimen työmäärää jossain määrin. Yleisempiä direktiivissäkin mainittuja vaikutuksia olisivat oikeusvarmuuden, unionin kilpailusääntöjen johdonmukaisen soveltamisen ja sisämarkkinoiden toiminnan lisääntyminen ja vahingonkorvauskanteiden käsittelyn tehostuminen. Esitetty 3 § selkeyttäisi kansallisen lainvoimaisen rikkomuspäätöksen merkityksen tuomioistuimessa ja nopeuttaisi tältä osin oikeudenkäyntiä. Tuomioistuinten riippumattomuus tulisi riittävästi turvatuksi, koska kilpailurikkomuksen toteamisen sitova vaikutus kattaisi vain rikkomuksen luonteen sekä rikkomuksen henkilöllisen, ajallisen sekä maantieteellisen ulottuvuuden ja vahingonkorvauskannetta käsittelevä tuomioistuin voisi vapaasti harkita muut asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliset seikat. Koska lopullisissakaan sitomuspäätöksissä rikkomusta ei todeta, sitomuspäätökset eivät sitoisi vahingonkorvausoikeudenkäynnissä tuomioistuimia. Sitomuspäätökset olisivat tässä mielessä vastaajina olevien yritysten kannalta myönteisempiä kuin rikkomispäätökset.

Yhteisvastuu vahingosta: Seuraamusmaksusta vapautuksen saaneen yrityksen yhteisvastuun rajauksella tulee todennäköisesti olemaan merkitystä. Yhteisvastuun rajaaminen sakoista vapautuksen saaneen yrityksen osalta on tärkeää sakoista vapauttamista koskevan järjestelmän tehokkuuden ja siten kartellien paljastumisen kannalta. Rajaus lisäisi mahdollisesti yritysten kannusteita antaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunto.

Pienten ja keskisuurten yrityksen yhteisvastuun rajaamisella tulisi todennäköisesti olemaan vain pieni käytännön merkitys, koska poikkeuksen edellytykset ovat varsin tiukat. Tämä siitä huolimatta, että suomalaisista yrityksistä n. 99,8 prosenttia kuuluu työntekijämäärän perusteella pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, joihin yhteisvastuupoikkeus voi muiden edellytysten täytyessä soveltua. Suomessa on vajaat 270 000 yritystä, jos maa-, metsä- ja kalatalousyrityksiä ei lasketa lukuun mukaan. Kun alle 10 työntekijän yritykset määritellään mikroyrityksiksi, alle 50 työntekijän yritykset pienyrityksiksi ja 50–249 työntekijän yritykset keskisuuriksi, Suomen

yrittäjistä 93,4 prosenttia on mikroyrittäjiä, 5,5 prosenttia pienyrittäjiä, 0,9 prosenttia keskiyrittäjiä ja 0,2 prosenttia suuryrittäjiä.

Ylihinnan siirtäminen ja todistustaakka: Ylihinnan siirtämiseen liittyvät pykälät selkeyttäisivät sääntöjä ylihinnan siirtämistapauksissa. Todistustaakkasäännöt poikkeaisivat kuitenkin kansallisesta todistustaakan jaosta välillistä ostajaa hyödyttävällä tavalla.

Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskielto: Todisteen hyödyntämiskieltoa koskevan säännön tärkein merkitys olisi, että yrityslausunnon tekemistä harkitsevat kilpailuoikeuden rikkoijat voisivat luottaa siihen, että heidän antamansa yrityslausunto ei päädy todisteeksi vahingonkorvausoikeudenkäyntiin. Suoja koskisi kuitenkin vain yrityslausuntoa eikä mahdollisia muita toimitettuja tietoja ja todisteita. Suoja koskisi paitsi Kilpailu- ja kuluttajavirastolle, myös komissiolle tai muun jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehtyä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevia lausuntoja. Tällä kokonaisuudella olisi merkitystä komission ja jäsenmaiden leniency –järjestelmien tehokkuuden kannalta. Kun kaikissa jäsenmaissa suojattaisiin yhtenäisellä tavalla jäsenmaiden kilpailuviranomaisille tai komissiolle tehtyjä lausuntoja, vahingonkärsijällä ei olisi tarvetta arvioida ja valita jäsenmaata, jossa kanne nostetaan, yrityslausunnon suojan tason näkökulmasta.

Vanhentuminen: Vanhentumissäännös koostuisi kolmesta vaihtoehdoisesta vanhentumisajasta ja vahingon kärsijällä olisi mahdollisuus hyödyntää pisin vaihtoehtoinen vanhentumisaika. Esitetyssä 10 §:n 1 momentissa säädettäisiin rikkomisen päättymisestä ja tietoisuudesta laskettavasta viiden vuoden vanhentumisajasta sekä vanhentumisajan keskeytymisestä. Yksityiskohteisissa perusteluissa todetaan, että ellei erityisiä perusteita muuhun ole, tietoisuuden katsottaisiin syntyvän kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa seuraamusmaksuesityksensä tai tekee rikkomisen toteavan päätöksen. Tämä tarkoittaa yhdessä vanhentumisajan keskeytymisen kanssa sitä, että vanhentumisaikaa olisi useimmissa tapauksissa jäljellä lainvoimaisen tuomion jälkeen kuusi vuotta. Esitetyssä 10 §:n 2 momentissa säädettäisiin 1 momentista riippumattomasta rikkomisen päättymisestä laskettavasta 10 vuoden vanhentumisajasta ja lainvoimaisesta päätöksestä tai käsittelyn päättymisestä laskettavasta vuoden vanhentumisajasta. Käytännössä rikkomisen päättymisen ja ensimmäisen rikkomisen toteavan päätöksen tai rikkomista koskevan esityksen välillä on yleensä useita vuosia. Tähän mennessä oikeuskäytännössä ei ole ollut harvinaista, että rikkomisen päättymisen ja lainvoimaisen päätöksen välillä on voinut kulua lähes kymmenen vuotta, jos asiaa on käsitelty myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Keskimääräinen vanhentumisaika pidentyisi siten nykyisestä ottaen huomioon pisimmän vaihtoehdoisen vanhentumisajan valinnan mahdollisuus ja se, että viiden vuoden vanhentumisajan kulumisen keskeytyisi viranomais- ja tuomioistuininprosessin ajaksi siihen saakka kun on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta. Direktiivin vanhentumissäännöstä johtuen kansallinen vanhentumissäännös ei tule kuitenkaan olemaan yhtä selkeä kuin kilpailulain 20 §:n 3 momentin vanhentumissääntö.

Sovintoneuvottelu ja sovintoratkaisu: Sovintoneuvotteluun ja -ratkaisuun liittyvät pykälät lisäisivät todennäköisesti tietyssä määrin sovintoon tähtäävän riitojenratkaisun käyttöä, koska sovintoneuvottelu keskeyttäisi vanhentumisajan ja sovintoratkaisuun osallistuvan yhteisvastuuta sekä takautumisvastuuta rajataan. Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu on useimmiten myös tuomioistuinkäsittelyä nopeampaa ja kustannustehokkaampaa. Lisäksi sovintoneuvottelu kattaisi useita sovittelutapoja ja sovintoon tähtääviä riitojenratkaisutapoja. Sovintoratkaisut eivät kuitenkaan ole julkisia toisin kuin tuomioistuinratkaisut, joten niiden perusteella ei muodostuisi samalla tavoin läpinäkyvää oikeuskäytäntöä. Vahingonkärsijät tulevat todennäköisesti pyrkimään siihen, että kaikki vahingonaiheuttajat tulisivat mukaan sovintomenettelyyn. Näin

vahingonkärsijä voisi välttyä kokonaan tarpeelta nostaa korvauskanne. Vahingonaiheuttajien etu todennäköisesti olisi, että jos yksi lähtee neuvottelemaan sovinnosta, myös muiden etu olisi lähtea mukaan sovintoneuvotteluun. Käytännössä sovintoneuvottelun kautta korvausvaatimus sovitaan todennäköisesti pienemmäksi kuin mitä kanteen kautta vaadittava korvaus olisi.

Esityksellä ei ole ympäristövaikutuksia eikä esityksellä arvioida olevan vaikutuksia viranomaisten tai tuomioistuinten resursseihin tai kustannuksiin. Esitys nopeuttaisi ja yksinkertaistaisi jossain määrin korvausoikeudenkäyntejä. Laki selventäisi nykyisiä osittain tulkinnanvaraisia sääntöjä ja periaatteita sekä loisi uusia prosessia suoraviivaistavia sääntöjä kuten kartellien vahinko-olettamaa, rikkomuspäätöksen vaikutusta ja todistustaakkaa koskevat säännöt. Tuomioistuimen resurssien kannalta myönteinen merkitys olisi myös sillä, että samoja sääntöjä sovellettaisiin kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauksiin riippumatta tapauskohtaista tulkintaa vaativasta kauppakriteerin täyttymisestä. Toisaalta vahingonkorvausprosessien määrä voi lisääntyä jossain määrin. Vahingon määrän arvioinnissa tuomioistuin voi käyttää apuna komission laatimaa ohjeistusta, eikä esitys tuo lisääpua vahingon määrän arviointiin. Esitys selkeyttäisi sekä kilpailuviranomaisen että korvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen kannalta julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon suhdetta.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston työmäärän kannalta merkityksellistä olisi, että virasto voisi käyttää harkintaa sen suhteen, antaako se korvauskannetta käsittelevälle tuomioistuimelle lausunnon vahingon määrän määrätymisperusteista ja se, että virasto olisi tuomioistuimen todisteiden esittämismääräysten osalta viimesijainen kohde. Lisäksi tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano tulisi huomioida tuomioistuimen arvioidessa todisteiden esittämisen oikeasuhteisuutta. Esitys lisäisi todennäköisesti Kilpailu- ja kuluttajaviraston työmäärää vain vähän, mutta työmäärään vaikuttaisi nostettujen korvauskanteiden ja sitä kautta tuomioistuinten mahdollisesti pyytämien lausuntojen määrä sekä viraston niiden osalta käyttämä tarkoituksenmukaisuusharkinta.

5 Asian valmistelu

Esitetyllä lailla pantaisiin täytäntöön 26.11.2014 annettu direktiivi. Tätä edelsi vuonna 2005 annettu vihreä kirja, vuonna 2008 annettu valkoinen kirja ja kesäkuussa 2013 annettu direktiiviehdotus. Eduskunnalle annettiin E-kirjelmä (E 15/2006 vp) vihreästä kirjasta ja E-jatkokirjelmä (EU/2008/0825) valkoisesta kirjasta. Eduskunnalle annettiin direktiiviehdotuksesta U-kirjelmä (U 60/2013 vp) syyskuussa 2013 ja neuvostokäsittelyä koskeva U-jatkokirjelmä marraskuussa 2013. Direktiiviehdotusta on käsitelty myös EU-12 kilpailu-, valtiontuki- ja hankintajaostossa.

Esitys perustuu työryhmävalmisteluun. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti kesäkuussa 2014 kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän, jonka toimikausi oli 1.9.2014-29.5.2015. Työryhmän puheenjohtaja ja sihteeri olivat työ- ja elinkeinoministeriöstä ja työryhmässä oli edustus Kilpailu- ja kuluttajavirastosta, oikeusministeriöstä, Helsingin käräjäoikeudesta, Kuntaliitosta, Asianajajaliitosta, Suomen Yrittäjistä ja Elinkeinoelämän keskusliitosta. Työryhmän mietintö annettiin 16.6.2015 (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Kilpailukyky 46/2015). Hallituksen esityksen muotoon tehty mietintö laadittiin työ- ja elinkeinoministeriössä yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston ja oikeusministeriön kanssa, jotka olivat mukana myös direktiivin valmistelussa. Lausuntokierroksen jälkeen työryhmä kokountui vielä kerran käsittelemään lausuntokierroksen aikana esiin tulleita asioita. Lisäksi lausuntokierroksen jälkeen on käyty keskustelua oikeusministeriön eri asiantuntijoiden kanssa.

Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietinnöstä järjestettiin lausuntokierros, jossa lausuntoja pyydettiin 26 taholta. Lausuntoja annettiin yhteensä 22. Niistä kuusi saatiin tahoilta, joille lausuntopyyntöä ei oltu nimenomaisesti osoitettu. Lausuntoja antoivat ministeriöistä oikeusministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö ja sisäministeriö ja virastoista Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä Liikennevirasto. Tuomioistuimista lausunnon antoivat korkein hallinto-oikeus, Helsingin hovioikeus, markkinaoikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Pirkanmaan kärjäoikeus. Muita lausunnonantajia olivat Suomen Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry, Keskuskauppakamari, Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Suomen Yrittäjät ry, Rakennusteollisuus RT ry, Suomen kilpailuoikeudellinen yhdistys ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Kuntaliitto ry, Asianajotoimisto Hannes Snellman, Asianajotoimisto Procopé & Hornborg ja eräät yksityishenkilöt. Lausunnoista on laadittu työ- ja elinkeinoministeriössä tiivistelmä.

Ehdotetun lain rakennetta ja systematiikkaa pidettiin onnistuneena. Työryhmän ehdotusta laiksi kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta on kannatettu kaikkien lausunnon antajien keskuudessa. Lähes kaikki lausunnon antajat pitivät erityislain säätämistä onnistuneena valintana ja säädöksen tavoitteita kannattavina. Ehdotusta on pidetty pääosin selkeänä ja toimivana sekä onnistuneena tapana saattaa direktiivi kansallisesti voimaan. Useat lausunnonantajat pyysivät kuitenkin kiinnittämään jatkovalmistelussa huomiota viittausten ja termien käytön selkeyteen lakitekstissä.

Työryhmän ehdotusta lain soveltamisalaksi on pidetty pääosin kannatettavana. Osa lausunnonantajista toivoi, että lain soveltamisala olisi ulotettu myös kilpailuneutraliteetin rikkomistilanteisiin. Ehdotusta ei muutettu tältä osin, koska perustelut mietintövaiheessa tehdyille valinnalle katsottiin tässä vaiheessa asianmukaisiksi. Tehdyn valinnan perusteluja täydennettiin hieman.

Sitä, että kauppavaikutuksen kriteeri on jätetty pois lain soveltamisen edellytyksistä, on pidetty lausunnoissa perusteltuna ja oikeana valintana. Muutamit lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että korvaukseen oikeutettujen piiriä ei tulisi rajata laissa käytettävillä termeillä.

Taloudellista seuraantoa koskevia työryhmän linjauksia sekä kannatettiin että vastustettiin. Suuri osa lausunnonantajista oli sen kannalla, että taloudellista seuraantoa koskeva säännös voitaisiin sisällyttää lakiin, mutta tarkistuksia muotoiluun ja seuraannon syntymisen edellytyksiin vaadittiin useissa lausunnoissa. Erityisesti tietoisuuselementin koettiin aiheuttavan käytännön tulkintaongelmia. Suuri osa lausunnonantajien kommentteista koski sitä, pitäisikö taloudellisen seuraannon noudattaa yksityisoikeudellisen taloudellisen seuraannon vai julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyviä periaatteita ja onko vastuun tarkoitus olla rinnakkaista. Joissain lausunnoissa taloudellisen seuraannon lisäämistä lakiin pidettiin perusteettomana. Lausuntopalautteen johdosta sekä muiden toteuttamisvaihtoehdot kohdassa tarkemmin käsiteltyjen syiden takia päädyttiin siihen, että taloudellista seuraantoa ei esitetä säädeltäväksi tässä yhteydessä vaan asia jätetään oikeuskäytännön varaan.

Työryhmä ehdotti, että vahingonkorvaukselle olisi maksettava ennen viivästyskoron maksuvelvollisuuden alkamista korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut. Mikäli koron maksuvelvollisuudesta oli lausuttu, koskivat lausunnot lähes poikkeuksetta ennen viivästyskorkoa maksettavaa korkokantaa, jota pidettiin pääosin liian alhaisena. Huomiota kiinnitettiin siihen, että vahingonaiheuttajan tahallisuuden tulisi vaikuttaa korkokantaan. Koska työryhmävaiheessa esillä olleet korkotason valintaan

vaikuttaneet tekijät katsottiin edelleen asianmukaisiksi ja koska ehdotettu korkosääntely vastaisi korkolain yleisiä periaatteita, ehdotettu 2 §:n momentti 2 pidettiin ennallaan.

Yrityslausuntojen ja seuraamusmaksuista vapauttamista tai seuraamusmaksun alentamista koskevan menettelyn suojaa pidettiin suuressa osassa annettuja lausuntoja tärkeänä. Muutamisissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että työryhmän ehdotus rajaa tarpeettoman paljon vapaata todistelua verrattuna direktiivin vaatimuksiin. Etenkin yrityslausunnon antajaa ei pitäisi kieltää käyttämästä lausuntoa hyväkseen kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevassa oikeudenkäynnissä. Tältä osin todisteiden esittäminen ja hyödyntämiskielto – pykälää on muutettu siten, että yrityslausunnon antaja voi itse esittää yrityslausunnon todisteena oikeudenkäynnissä, mutta tuomioistuimen on kehotettava kilpailuviranomaista lausumaan todisteen hyödynnettävyydestä. Lisäksi muutamassa lausunnossa huomautettiin, että lainsäädännössä olisi tarpeen määritellä yrityslausunnon käsite. Tältä osin muutoksia ei tehty pykälään, mutta käsite on määritelty esityksen perusteluissa.

Työryhmän ehdotusta siitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirastolla olisi mahdollisuus avustaa tuomioistuinta oikeudenkäynnissä vahingon määrän määrittämisen osalta, kannatettiin. Lausunnoissa pidettiin myönteisenä, että Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on direktiivin mukaisesti harkintavaltaa avustamisen suhteen, mutta harkintavallan sisältöön ja muotoon kaivattiin tarkennusta. Muutamassa lausunnossa kiinnitettiin myös huomiota siihen, että julkisen vallan tutkintavalta ja tuomioistuimen tuomiovalta tulee pitää selkeästi erillään. Lisäksi tarkennusta kaivattiin siihen, onko kyse vahingon määrän vai vahingon arvioinnista. Joissain lausunnoissa esitettiin, että avustamisen tulisi tapahtua kirjallisella lausunnolla tai avustamisen muoto pitäisi ainakin määritellä tarkemmin. Lausuntopalautteen johdosta vahinko ja sen korvaaminen -pykälää muutettiin. Uuden muotoilun mukaan tuomioistuin voi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan vahingon määrän määräytymisperusteista ja virasto antaa lausunnon harkintansa mukaan.

Lausunnoissa vanhentumisaikoja pidettiin pääosin selkeinä, mutta vanhentumisen katkaisumuotoihin kiinnitettiin osassa lausuntoja huomiota. Muutamassa lausunnossa toivottiin, että kaikkiin vanhentumisaikoihin sovellettaisiin samaa katkaisumuotoa, jonka tulisi olla ensisijaisesti kanteen nostaminen tuomioistuimessa. Lisäksi osassa lausuntoja kiinnitettiin huomiota vanhentumissäännöksen tietoisuuselementin tulkinnanvaraisuuteen. Lausuntoja huomioitiin siten, että kaikkien vanhentumisaikojen katkaisutavaksi otettiin kanne. Lisäksi vanhentumissäännöksen yksityiskohtaisiin perusteluihin lisättiin tietoisuutta koskeva täydennys, jonka mukaan tietoisuuden katsotaan syntyvän kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa seuraamusmaksuesityksensä tai tekee rikkomisen toteavan päätöksen, ellei erityisiä perusteita muuhun ole.

Vaatimusta sisällyttää säännös kansallisen kilpailuviranomaisen tai hallintotuomioistuimen päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäyntiin on pidetty kansallisesta näkökulmasta ongelmallisena. Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, että myös vapauttavien hallinnollisten päätösten todistusvaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä tulisi säätää lain tasolla. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että mikäli kanne on nostettu ennen lopullisen kilpailunrikkomuspäätöksen antamista, on menettelyn vaihe huomioitava ja ratkaisun antamista vahingonkorvausoikeudenkäynnissä tarpeen vaatiessa lykättävä. Vahingonkorvausoikeudenkäynnissä annetulla tuomiolla ei pitäisi olla oikeusvoimavaikutusta kilpailunrikkomusasian käsittelyssä. Edellä mainitut asiat on huomioitu täydentämällä perusteluja soveltuvin osin, mutta pykälää muuttamatta.

Oikeusministeriön antaman lausunnon ja käytyjen keskustelujen perusteella muokattiin useita esityksen pykälää ja perusteluja. Erityisesti todisteiden esittäminen ja hyödyntämiskielto –

HE 83/2016 vp

pykälään ja sen perusteluihin tehtiin muutoksia. Myös sovintoon tähtäävää riitojenratkaisua koskeva pykälä muutettiin sovintoneuvotteluja koskevaksi pykäläksi ja se jaettiin kahteen momenttiin.

Osassa lausuntoja huomiota kiinnitettiin mietintövaiheessa avoinna olevaan voimaantulosäännökseen. Lausunnoissa tuotiin muun muassa esiin, että jako direktiiviin liittyvien aineellisten ja prosessuaalisten sääntöjen välillä tulisi olla selkeä. Lausunnoissa nousi esille myös huoli taannehtivasta soveltamisesta. Voimaantuloa koskevaa pykälää on muutettu lausuntovaiheen jälkeen siten, että pykälässä mainitaan pykäläkohtaisesti aineellisiksi katsottavat säännöt ja että lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevat asiat käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita prosessisääntöjä. Lisäksi aineellisten sääntöjen voimaantulosääntöä on muutettu sen varmistamiseksi, ettei niitä sovelleta taannehtivasti.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista

1 §. *Soveltamisala.* Tällä lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin.

Pykälä perustuu direktiivin 1 artiklaan. Pykälän mukaan tätä lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 ja 102 sekä kilpailulain 5 ja 7 §:n rikkomista. Laki soveltuisi siten vahinkojen korvaamiseen, jotka ovat aiheutuneet kiellettyjä kilpailunrajoituksia koskevien kieltojen rikkomisesta. Lakia on tarkoitus soveltaa riippumatta siitä, sovelletaanko kilpailulakia rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Laki soveltuisi siten kartellivahinkojen lisäksi myös esimerkiksi määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä ja vertikaalisista kilpailunrajoituksista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen, vaikka esimerkiksi vahinko-oletta koskee vain kartelleja. Direktiivi ja tämä laki eivät koske kilpailulain 4 a luvun kilpailuneutraliteettia koskevien sääntöjen vastaisen toiminnan, menettelyn tai rakenteen johdosta aiheutuneen vahingon korvaamista.

Täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa: "Jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä [SEUT 101 artiklan 1 kohdassa] tarkoitettuihin sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa kyseisessä säännöksessä tarkoitettuun jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, niiden on myös sovellettava [SEUT 101] artiklaa mainitunlaisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä [SEUT 102] artiklassa kiellettyihin väärinkäyttötapauksiin, niiden on myös sovellettava [SEUT 102] artiklaa." Pykälän 1 mukaan kaikkia kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta nostettuja vahingonkorvauskanteita arvioitaisiin siten samojen sääntöjen mukaisesti riippumatta tapauskohtaista tulkintaa vaativan kauppakriteerin täyttymisestä.

Esitetty laki soveltuisi kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan asian käsittelyyn yleisissä tuomioistuimissa eli käräjäoikeuksissa, hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa, sekä käsittelyyn välimiesmenettelyssä, jos asianosaiset ovat menettelystä niin sopineet. Vahingonkorvaukset ovat sopimuksenvaraisia asioita ja yleisen periaatteen mukaan välimiesmenettely on mahdollinen sopimuksenvaraisissa asioissa. Esitetty laki soveltuisi kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttaman vahingon korvaamiseen vahingonkorvauksen muodossa, eikä muihin mahdollisesti soveltuviin kansallisiin korvausnormistoihin. Esitetyllä lailla ei olisi vaikutusta esimerkiksi pätemättömyyteen ja sen toteamiseen.

2 §. *Vahinko ja sen korvaaminen.* Pykälässä säädettäisiin korvaukseen oikeutetuista, korvausvelvollisista, kartellien vahinko-olettamasta ja täydestä korvauksesta sekä siihen liittyvästä koosta. Pykälässä säädettäisiin myös siitä, että tuomioistuin voisi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan vahingon määrän määräytymisperusteista ja virasto antaisi lausunnon harkintansa mukaan. Pykälä perustuu 3, 12 ja 17 artikloihin.

Pykälän 1 momentti perustuu pääasiassa direktiivin 3 artiklaan. Momentissa säädettäisiin, että luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisesta, olisi oikeus saada täysi korvaus aiheutuneesta vahingosta. Korvausvelvollisia olisivat vahingon aiheuttaneet elinkeinonharjoittajat tai niiden yhteenliittymät.

Oikeus korvaukseen olisi kaikilla kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi vahinkoa kärsineillä. Kantaja voisi siten olla yksityinen oikeussubjekti kuten yksittäinen kuluttaja tai elinkeinonharjoittaja tai viranomainen. Tämä vastaa voimassa olevan kilpailulain 20 §:ä, jonka mukaan korvauksen saajia voisivat olla myös muut kuin elinkeinonharjoittajat, esimerkiksi kuluttajat ja julkisyhteisöt silloin, kun ne eivät toimi elinkeinonharjoittajina. Suomessa onkin jossain määrin oikeuskäytäntöä paitsi elinkeinonharjoittajien, myös julkisyhteisöjen kuten kuntien saamista vahingonkorvauksista. Pykälässä todettaisiin nimenomaisesti, että suorien ostajien ja toimittajien lisäksi myös välillisillä ostajilla ja toimittajilla on oikeus korvaukseen. Pykälässä 7 säädettäisiin todistustaakasta ylihinnan siirtämisessä.

Direktiivissä määritellään, että suoralla ostajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka hankki kilpailuoikeuden rikkomisen kohteena olevia tuotteita tai palveluja suoraan rikkomiseen syyllistyneeltä. Välillisellä ostajalla puolestaan tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ei hankkinut kilpailuoikeuden rikkomisen kohteena olevia tuotteita tai palveluja taikka niitä sisältäviä tuotteita tai palveluja taikka niistä johdettuja tuotteita tai palveluja rikkomiseen syyllistyneeltä suoraan vaan suoralta ostajalta tai myöhemmältä ostajalta. Pidemmälläkin jakeluketjussa oleva ostaja voi siten olla välillinen ostaja eikä välillisen ostajan ostaman hyödykkeen tarvitse olla identtinen rikkomiseen syyllistyneen yrityksen myymän hyödykkeen kanssa. Välillisten ostajien ja toimittajien oikeudesta korvaukseen ei ole säädetty nimenomaisesti kansallisessa lainsäädännössä, mutta rikkojan vastuu eteenpäin siirrettystä vahingosta ilmeni kilpailunrajoituslain 18 a §:n esitöistä (HE 243/1997). Oikeus korvaukseen ei siten edellytä suoraa sopimussuhdetta rikkomiseen syyllistyneen ja vahinkoa kärsineen henkilön välillä.

Oikeus korvaukseen ei edellytä myöskään, että kilpailuviranomainen olisi todennut kilpailusääntöjen rikkomisen. Itsenäinen kanne on mahdollinen esimerkiksi tilanteessa, jossa kilpailuviranomainen ei ole tutkinut rikkomusta tai rikkomusepäilyä on tutkittu, mutta rikkomusta toteavaa päätöstä ei ole tehty esimerkiksi riittävän näytön puutteen vuoksi. Ottaen huomioon 3 §:n yhteydessä käsiteltävä direktiivin 9 artiklan sisältö, korvauskanteen käsittelyä nopeuttaa ja sen menestymistä yleensä kuitenkin auttaa, jos korvauskanteen esikysymyksenä ei tarvitse erikseen selvittää, onko kilpailuoikeuden rikkominen tapahtunut.

Korvausvelvollisia olisivat vahingon aiheuttaneet kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneet yritykset. Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta vaaditaan vahingon aiheuttaneelta elinkeinonharjoittajalta tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymältä. Direktiivin johdantokappaleen 3 mukaisesti unionin oikeuteen perustuvaa oikeutta saada korvaus sovelletaan yhtä lailla, kun SEUT 101 ja 102 artiklan rikkomiseen syyllistyvät julkiset yritykset ja yritykset, joille jäsenvaltiot ovat myöntäneet SEUT 106 artiklassa tarkoitettuja erityis- tai yksinoikeuksia. Tämä vastaa kansallista oikeutta.

Momentissa 1 säädettäisiin myös täydestä korvauksesta. Kohta perustuu direktiivin 3 artiklaan ja siihen liittyviin johdantokappaleisiin, joiden mukaan täysi korvaus kattaa todellisen vahingon, saamatta jääneen voiton ja vahingon syntymisestä korvauksen maksuun saakka maksettavan koron eikä korvaus saa ylittää täyttä korvausta. Vahinkoa kärsinyt on saatettava asemaan, jossa se olisi ollut, jos kilpailuoikeuden rikkomista ei olisi tapahtunut. Se, että korvaus ei saa ylittää täyttä korvausta, vastaa rikastumiskiellon periaatettamme. Siten vahingonkorva-

uksen ei tule olla suurempi kuin aiheutunut vahinko. Täyden korvauksen periaate vastaa kansallista oikeutta, mutta aikaa, jolta korkoa tulee maksaa, ei ole säädetty kansallisesti samoin kuin direktiivissä.

Voimassaolevan kilpailulain hallituksen esityksessä HE 88/2010 on todettu vahingonkorvausta koskevan 20 §:n osalta, että vahingonkorvaus käsittää korvauksen välittömästä ja välillisestä vahingosta, jota kilpailunrajoituksesta on aiheutunut, esimerkiksi korvauksen kuluista, hinnoista ja saamatta jääneestä voitosta.

Kilpailuoikeuden rikkomisen seurauksena maksettu ylihintaa on direktiivissä tarkoitettua todellista vahinkoa. Direktiivin 2 artiklan määritelmän mukaan ylihinnalla tarkoitetaan todellisudessa maksetun ja sen hinnan erotusta, joka olisi muutoin maksettu, jos kilpailuoikeutta ei olisi rikottu. Vaikka ylihintaa usein on korkeampi hinta kuin mitä ilman rikkomista olisi maksettu, ostokartellin tapauksessa ”ylihintaa” voi tarkoittaa hintaa, joka on alhaisempi kuin mitä tavantoinnille tai tuottajille olisi maksettu ilman kilpailuoikeuden rikkomista.

Direktiivin 12 artiklan 3 kohdan mukaisesti ylihinnan siirtämistä koskevat säännöt eivät vaikuttaisi vahingonkärsijän oikeuteen saada korvausta saamatta jääneestä voitosta, joka johtuu ylihinnan täydestä tai osittaisesta siirtämisestä. Siten korvausta saamatta jääneestä voitosta voisi hakea siitä huolimatta, että on itse siirtänyt ylihinnan jakeluketjussa eteenpäin eikä voisi vaatia korvausta ylihinnasta. Oikeus korvaukseen saamatta jääneestä voitosta perustuu siihen, että ylihintaa on voinut aiheuttaa myynnin vähentymistä ja siten saamatta jäänyttä tuloa, vaikka ylihintaa olisikin laitettu jakeluketjussa seuraavana olevan hintaan mukaan. Käytännössä menetetyistä voitosta on kyse esimerkiksi silloin, kun kartellin aiheuttama hintatason nousu merkitsee seuraavan myyntiportaan myyntimäärän laskua ja sitä kautta voiton menetyksiä.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin täyden korvauksen osana kuuluvasta korosta. Momentin mukaan vahingonkorvaukselle on maksettava korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut. Tällä tarkoitetaan, että korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa maksettaisiin vahingon aiheutumisesta lähtien siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaa. Vahingon tulee katsoa aiheutuneen jatkuvan rikkomisen tapauksessa viimeistään rikkomisen päättymispäivänä. Jatketun rikkomisen osalta kantaja voisi kuitenkin osoittaa, että vahinko on aiheutunut tätä aiemmin, esimerkiksi koko jatkuvan rikkomisen aikana. Koron maksuvelvollisuuden ajasta ja korkotasosta kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvauksissa ei ole tähän asti säädetty yksiselitteisesti kansallisessa lainsäädännössämme. Direktiivin johdannosta käy ilmi jäsenvaltioiden velvollisuus vahvistaa vahingon aiheutumisesta korvauksen maksuun saakka maksettavaa korkoa varten sovellettavat säännöt. Koron maksuvelvollisuutta on käsitelty muun muassa ratkaisussa *Manfredi (C-295/04 – 298/04)* ja *Donau Chemie (C-536/11)*.

Korkolain 12 §:ssä, johon viitataan sekä korkolain 3 että 4 §:ssä, tarkoitetaan Euroopan keskuspankin (EKP) viitekorkoa, joka on huomattavasti viivästyskorkoa alhaisempi. Esityksen tekohetkellä EKP:n viitekorko on noin puoli prosenttia ja pelkkä viitekorko suojaaa vahingonkorvauksen pääomaa lähinnä inflaation vaikutukselta. Korkolain 7 §:n mukaan viivästyskoron maksamisvelvollisuus alkaa 30 päivän kuluttua siitä, kun velkoja esitti vaatimuksensa ja korvauksen perustetta ja määrää koskevan selvityksen, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia ottaen huomioon myös velallisen mahdollisuudet hankkia selvitys. Korkolain 4 §:n 1 momentin mukaan velan maksun viivästyessä velallisen on maksettava viivästyneelle määrälle vuotuista viivästyskorkoa, joka on 7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kulloinkin voimassa oleva korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko. Pelkkää EKP:n viitekorkoa maksetaan siten vahingon syntymisestä lähtien siihen saakka kunnes viivästyskoron maksuvelvollisuus alkaa. EKP:n vii-

tekorkoa 7 prosenttiyksikköä korkeamman viivästyskoron maksuvelvollisuus alkaa 30 päivää riittävän yksilöidyn maksuvaatimuksen esittämisestä tai viimeistään haasteen tiedoksiannosta. Viivästyskorkoa maksetaan vahingonkorvauksen maksuun asti.

Helsingin käräjäoikeus arvioi asvalttipäätöksessään viivästyskoron alkuajankohtaa lähtökohdaisesti korkolain 7 §:n perusteella eli korvausvelkaa koskevan erityissäännöksen perusteella. Käräjäoikeus kuitenkin arvioi, ettei korkolain 7 § soveltunut, koska kuntien tekemät vanhentumisen katkaisuilmoitukset eivät olleet korkolain 7 §:ssä tarkoitettuja vaatimuksia. Käräjäoikeus katsoi viivästyskoron alkavan vasta korkolain 9 §:n mukaisesta päivästä, jona velan maksumaa koskeva haaste oli annettu velalliselle tiedoksi, tai niiltä osin kuin vaatimus oli esitetty oikeudenkäynnin aikana, sen esittämisestä. Käräjäoikeus tuomitsi viivästyskorkoa myös tuottokorolle.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta. Momentti perustuu direktiivin 17 artiklaan, jonka mukaan kartellin oletetaan aiheuttavan vahinkoa, jolle rikkomiseen syyllistynyt muuta näytä. Kyseessä olisi kumottavissa oleva, vain kartelleja koskeva vahinko-olettama. Direktiivin mukaisesti kartellilla tarkoitetaan kahden tai useamman yrityksen välistä sopimusta tai yhdenmukaistettua menettelytapaa, jonka tarkoituksena on sovittaa yhteen niiden kilpailukäyttäytyminen markkinoilla tai vaikuttaa merkityksellisiin kilpailuparametreihin. Esimerkkejä kartellista ovat osto- tai myyntihintojen tai muiden kauppaehtojen vahvistaminen tai yhteen sovittaminen, tuotanto- tai myyntikiintiöiden jakaminen, markkinoiden ja asiakkaiden jakaminen sekä tuonnin tai viennin rajoittaminen. Vahinko-olettamaan ei sisältyisi prosenttiosuusolettamia vahingon määrän osalta, vaan kantajan tulisi osoittaa vahingon määrä. Vahingon määrää, joka on nollaa suurempi, arvioitaisiin edelleen voimassa olevan oikeuden ja oikeuskäytännön mukaisesti.

Artiklaan 17 perustuen tuomioistuimet arvioisivat vahingon suuruuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 3 momentin mukaisesti, jos aiheutuneen vahingon täsmällinen määrittäminen olisi käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Lainkohdassa todetaan, että jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksien tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuimien arvioi määrän. Direktiivin johdannon mukaisesti kansallisten tuomioistuinten olisi huomioitava vahinkoa määrittäessään mahdollinen tietojen epäsymmetria osapuolten välillä ja se, että vahingon määrittäminen tarkoittaa sen arvioimista, kuinka kyseessä olevat markkinat olisivat kehittyneet ilman rikkomista. Tähän arviointiin sisältyy vertailu sellaiseen tilanteeseen, joka on itsessään hypoteettinen, joten arvio ei voi koskaan olla täysin tarkka.

Esitetty laki ei sulje pois mahdollista vastuuta niin sanotun sateenvarjovaikutuksen (umbrella pricing) perusteella. Sateenvarjovaikutus tarkoittaa tilannetta, jossa kartelliin osallistujilta vaaditaan korvausta myös siitä vahingosta, jonka on aiheuttanut kartellin ulkopuolinen, joka on kohonneiden markkinahintojen varjolla nostanut omien tuotteidensa hintoja enemmän kuin se olisi nostanut ilman kartellia. Näissä tapauksissa kartelli nostaa muidenkin hintatasoa ja tästä aiheutuu vahinkoa, josta halutaan korvausta kartelilyrityksiltä. Muun muassa Kone Oyj:ä koskevan 5.6.2014 annetun ennakkoratkaisun C-557/12 mukaan kansallinen lainsäädäntö ei saa kategorisesti poissulkea vastuuta sateenvarjovaikutuksen perusteella.

Voimassa olevassa kilpailulaissa tai EU:n kilpailusäännöissä ei säädetä lausunnon antamisesta tai huomautusten tekemisestä nimenomaan vahingon määrän arvioimisen osalta. Kilpailulain 49 §:n mukaan tuomioistuimien voi kuitenkin kilpailulain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvauskannetta käsitellessään pyytää Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunnon. Kilpailulain halli-

tuksen esityksessä 88/2010 on todettu, että vahingonkorvausasiaa käsittelevä tuomioistuin voi vapaasti harkita, onko Kilpailuviraston lausunto asian kannalta tarpeen. Hallituksen esityksessä todetaan niin ikään, että vahingonkorvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen on myös käsittelyssään huomioitava tilanne, jossa saman kilpailunrajoitusasian käsittely on kilpailuviranomaisessa kesken tai siihen on haettu muutosta ja tarvittaessa lykättävä asian käsittely, kunnes kilpailunrajoitusasiaan on saatu lainvoimainen ratkaisu.

Tuomioistuin voi käyttää apuna vahingon määrän arvioinnissa komission 11.6.2013 antamaa tiedonantoa vahingon määrittämisestä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvissa vahingonkorvauskanteissa (2013/C 167/07) ja kesäkuussa 2013 annettua komission valmisteluasiakirjaa ”Käytännön opas, vahingon määrittäminen SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvissa vahingonkorvauskanteissa” (SWD(2013) 205). Mainittujen asiakirjojen lisäksi direktiivin artikla 16 velvoittaa komissiota laatimaan kansallisille tuomioistuimille ohjeet siitä, miten välilliselle ostajalle siirretty osuus ylihinnasta arvioidaan.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin Kilpailu- ja kuluttajaviraston mahdollisuudesta antaa tuomioistuimelle lausunto vahingon määrän määräytymisperusteista. Momentti perustuu artiklaan 17, jonka mukaan kansallinen tuomioistuin voi vahingonkorvausoikeudenkäynnissä kansallisen tuomioistuimen pyynnöstä avustaa kansallista tuomioistuinta vahingon määrittämisessä (determination of the quantum of damages), jos kilpailuviranomainen katsoo avustamisen tarkoituksenmukaiseksi. Momentissa säädettäisiin, että tuomioistuin voi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan vahingon määrän määräytymisperusteista ja että virasto antaa lausunnon harkintansa mukaan. Lausunto ei sido tuomioistuinta. Säännöksen tarkoituksena on jättää direktiivin mukaisesti virastolle harkintavalta lausunnon antamisen osalta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi ottaa harkinnassaan huomioon muun muassa sen käytettävissä olevat resurssit ja sillä olevat tiedot. Kilpailuviranomaisella ei välttämättä ole vahingon määrän arviointiin liittyvää yksityiskohtaista tietoa, koska esimerkiksi tarkoitukseen perustuvien kilpailunrajoitusten (esimerkiksi kartelli) osalta kilpailuviranomaisen ei edellytetä osoittavan rajoituksen vahingollisuutta erikseen. Voimassa olevassa kilpailulaissa tai EU:n kilpailusäännöissä ei säädetä lausunnon antamisesta tai huomautusten tekemisestä nimenomaan vahingon määrän arvioimisen osalta, joka kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan. Kilpailulain 49 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin kilpailulain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvauskannetta käsitellessään pyytää Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunnon. Esitetty säännös ja voimassa oleva kilpailulain 49 § eroavat toisistaan siten, että esitetty säännös koskee nimenomaan vahingon määrän määräytymisperusteiden arviointia ja kilpailulain 49 § koskee ensisijaisesti lausunnon pyytämistä kilpailuoikeuden rikkomisesta.

Täytäntöönpanoasetuksen 15 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat esittää omasta aloitteestaan kansallisille tuomioistuimille kirjallisia huomautuksia perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan (nykyään SEUT 101 ja 102) soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä. Mikäli mainittujen artiklojen johdonmukainen soveltaminen sitä edellyttää, komissio voi omasta aloitteestaan esittää kirjallisia huomautuksia jäsenvaltioiden tuomioistuimille.

3 §. Rikkomuspäätöksen vaikutus vahingonkorvaustuomioon. Pykälässä säädettäisiin kilpailuoikeuden rikkomisen toteavan lainvoimaisen päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Pykälä perustuu direktiivin 9 artiklaan. Artiklan 1 kohta koskee samassa jäsenmaassa tehdyn rikkomuspäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynneissä. Artiklan 2 kohta koskee jäsenmaiden rajat ylittäviä tapauksia.

Tällä hetkellä Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen päätös ei sido korvauskannetta käsittelevää yleistä tuomioistuinta kuten käräjäoikeutta, vaikka käytännössä rikkomuspäätöksillä on ollut korvausoikeudenkäynneissä suuri merkitys. Käytännössä lainvoimaiset rikkomispäätökset, joiden perusteella haetaan vahingonkorvauksia, ovat tähän asti olleet lähes aina markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei voi itse määrätä seuraamusmaksua, vaan sen voi määrätä markkinaoikeus viraston esityksestä.

Komissiota ei ole mainittu pykälässä, koska tälläkään hetkellä yleinen tuomioistuin ei voi täytäntöönpanoasetuksen mukaan tehdä päätöstä, joka olisi ristiriidassa komission rikkomisen toteavan päätöksen kanssa. Täytäntöönpanoasetuksen 16 artiklassa todetaan, että kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan (nykyään 101 ja 102) nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Nyt vastaava vaikutus tulee koskemaan komission päätöksen lisäksi myös kansallisia lopullisia rikkomuspäätöksiä. Täytäntöönpanoasetuksen artikla 16 toteaa lisäksi, että kansallisten tuomioistuinten on lisäksi vältettävä tekemästä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa päätöksen kanssa, jota komissio harkitsee jo käynnistämässään menettelyssä. Artiklan mukaan kansallinen tuomioistuin voi tässä tarkoituksessa arvioida, onko sen käsittely keskeytettävä.

Pykälän *1 momentti* perustuu direktiivin 9 artiklan 1 kohtaan. Momentin mukaan tuomioistuimen on otettava oma-aloitteisesti eli viran puolesta vahingonkorvaustuomionsa perustaksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimaisessa päätöksessä todettu kilpailuoikeuden rikkominen. Tuomioistuimella tarkoitetaan tässä yleistä tuomioistuinta tai välimiesoikeutta.

Lopullisella rikkomisen toteavalla päätöksellä on siten sitova vaikutus kun korvauskannetta käsitellään suomalaisessa tuomioistuimessa. Sitovalla vaikutuksella tarkoitetaan tässä niin sanottua positiivista oikeusvoimavaikutusta. Suomalaisen tuomioistuimen olisi asetettava mainittu päätös eli siinä vahvistetut tosiseikat oman ratkaisunsa perustaksi eikä sen tule tutkia asiaa näiltä osin. Jatkossa vahingonkäräjät voisivat luottaa korvauskannetta nostessaan siihen, että lainvoimainen päätöksen rikkomisen toteaminen on näyttö rikkomuksen olemassaolosta. Rikkomuspäätös siis ratkaisisi vahingonkorvauksen perustavat seikat, mutta sitä vastoin vahingon määrä jäisi vahingonkorvausvaatimusta käsittelevän tuomioistuimen tutkittavaksi ja ratkaistavaksi. Tuomioistuin arvioisi kantajan esittämiä todisteita hyödyntäen aiheutuneen vahingon määrän tapauskohtaisesti.

Direktiivissä muutoksenhaku tuomioistuimella tarkoitetaan kansallista tuomioistuinta, jolla on toimivalta varsinaisin muutoksenhakekeinoin arvioida kansallisen kilpailuviranomaisen tekemät päätökset tai näiden päätösten johdosta annetut ratkaisut riippumatta siitä, onko kyseisellä tuomioistuimella itsellään toimivalta todeta kilpailuoikeuden rikkominen. Suomessa muutoksenhaku tuomioistuimella tarkoitetaan markkinaoikeutta ja korkeinta hallinto-oikeutta. Direktiivissä rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan kilpailuviranomaisen tai muutoksenhaku tuomioistuimen päätöstä, jossa todetaan kilpailuoikeuden rikkominen.

Suomessa rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan tämän lain yhteydessä kilpailulain 9 §:n mukaista päätöstä tai 12 §:n mukaista markkinaoikeusesitystä. Kilpailulain 10 §:n mukainen sitoumuspäätös ei ole tässä pykälässä tarkoitettu rikkomista koskeva päätös, koska sitoumuspäätöksessä rikkomuksen olemassaoloon ei oteta kantaa. Lopullisella rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan rikkomista koskevaa päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida

hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Suomessa tällä tarkoitetaan lainvoimaista päätöstä, johon ei enää voi hakea muutosta. Lainvoimaiset päätökset ovat Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja. Jos tapauksessa on määrätty seuraamusmaksu, lainvoimainen päätös on markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätös.

Kantajan ei tarvitsisi osoittaa korvausoikeudenkäynnissä uudelleen, että rikkominen on tapahtunut. Rikkomuspäätös otettaisiin korvauskannetta käsiteltäessä ratkaisun lähtökohdaksi rikkomisen toteamisen osalta ja tältä osin se sitoisi tuomioistuinta. Rikkomisen toteamisen vaikutus kattaisi direktiivin johdannon mukaisesti vain rikkomisen luonteen ja sen aineellisen, henkilöllisen, ajallisen ja alueellisen soveltamisalan, sellaisena kuin kilpailuviranomainen tai muutoksenhakutuomioistuin ne määritti toimivaltaansa käyttäessään. Sillä, että lainvoimaisessa päätöksessä ei todettu rikkomusta, ei ole sitovaa vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Tahot, jotka kokevat kärsineensä vahinkoa kilpailurikkomuksen perusteella, voivat nostaa vahingonkorvauskanteen myös ilman taustalla olevaa rikkomuspäätöstä (ns. itsenäinen kanne). Tällöin taustalla ei kuitenkaan ole lainvoimaisella päätöksellä vahvistettua rikkomuksen toteamista ja sen muodostamaa sitovaa vaikutusta. Itsenäinen kanne on mahdollinen esimerkiksi tilanteessa, jossa kilpailuviranomainen ei ole tutkinut rikkomusta tai rikkomusepäilyä on tutkittu, mutta rikkomusta toteavaa päätöstä ei ole tehty.

Oikeuskäytännössä rikkomuspäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä on käsitelty Helsingin kärjäoikeuden 28.11.2013 antamassa asvalttikartellia koskevassa vahingonkorvauspäätöksessä. Vahingonkorvauskanteiden taustalla oli korkeimman hallinto-oikeuden 29.9.2009 antama lainvoimainen asvalttikartellin seuraamusmaksupäätös. Kärjäoikeus totesi vahingonkorvauspäätöksissään, että kilpailurikkomuksen olemassaolon ja siihen osallistuneiden tahojen osalta korkeimman hallinto-oikeuden päätös on ennakkoluonteinen vahingonkorvausasian käsittelylle, ja sillä on tässä asiassa positiivinen oikeusvoimavaikutus. Kärjäoikeuden mukaan oikeusvoimaiseksi tulee ainoastaan tuomion lopputulos eivätkä tuomion perusteena olevat oikeustositseikat saa oikeusvoimaa. Kärjäoikeuden päätöksen mukaan korkein hallinto-oikeus oli ratkaissut lainvoimaisesti kartellin olemassaolon ja siihen osallistuneet tahot eikä uusi tuomioistuintutkinta vahingonkorvausasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä ollut näiden seikkojen osalta sallittua. Kärjäoikeus totesi, että korkeimman hallinto-oikeuden päätös oli tältä osin otettava kärjäoikeuden ratkaisun lähtökohdaksi, ja vahingonkorvausasiassa annettavan ratkaisun oli pohjauduttava korkeimman hallinto-oikeuden aikaisempaan päätökseen. Helsingin kärjäoikeus päätyi siten direktiivin 9 artiklaa vastaavalla tavalla kansallisen lopullisen rikkomuspäätöksen sitovaan vaikutukseen rikkomisen toteamisen osalta.

Jos vahingonkorvauskanne nostetaan kun korvauskanteen perusteena olevan kilpailurikkomuksen käsittely on vielä kesken kilpailuviranomaisessa tai viranomaisen rikkomuspäätökseen on haettu muutosta, vahingonkorvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen on kilpailulain (HE 88/2010) perustelujen mukaisesti huomioitava tilanne käsittelyssään ja tarvittaessa lykättävä asian käsittely, kunnes kilpailunrajoitusasiaan on saatu lainvoimainen ratkaisu. Tätä menettelyä olisi tarvittaessa noudatettava myös tämän lain mukaisissa asioissa. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:n mukaan jos asian ratkaisemisen kannalta on tärkeätä, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin, tai jos asian käsittelylle on muu pitkäaikainen este, tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta esteen poistuttua.

Jos itsenäisestä kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvausasiasta on jo annettu lainvoimainen päätös kun kyseistä kilpailurikkomusta koskeva asia tulee vireille Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, vahingonkorvausasiassa an-

netulla lainvoimaisella päätöksellä ei ole vastaavaa oikeusvoimavaikutusta suhteessa kilpailurikkomusta koskevaan päätökseen. Lopullisessa kilpailurikkomusta koskevassa päätöksessä rikkomuksen aineellinen, henkilöllinen, ajallinen tai alueellinen ulottuvuus voidaan siten arvioida eri tavoin kuin vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.

Pykälän 2 *momentti* perustuu direktiivin 9 artiklan 2 kohtaan. Momentissa säädettäisiin, että kun kilpailuoikeuden rikkominen on todettu toisessa jäsenvaltiossa tehdyllä lainvoimaisella päätöksellä, yleisen tuomioistuimen on otettava rikkomuspäätös huomioon osana näyttöä kilpailuoikeuden rikkomisesta. Tällä tarkoitetaan, että toisessa jäsenmaassa tehdyllä rikkomistuomiolla katsottaisiin olevan todistusvaikutus rikkomisen osalta kun suomalainen tuomioistuimien käsittelee korvauskannetta. Todistusvaikutus tarkoittaa, että aiemmin annettu tuomio esiintyy uudessa oikeudenkäynnissä ainoastaan todistustositseikan roolissa, eikä merkitse muodollisesti sitovaa ratkaisua uuden prosessin kannalta oikeustositseikkojen asemassa olevista faktoista. Tuomion todistusvaikutus ilmenee siten, että tuomion perusteisiin sisältyvät tosiseikat otetaan oikeudenkäyntiaineistona huomioon myöhemmässä oikeudenkäynnissä, jossa samat tosiseikat ovat asiaan vaikuttavia. Todistusvaikutuksesta seuraa, että uudessa prosessissa noudatetaan aikaisemmassa tuomiossa ja sen perusteluissa omaksuttua linjaa, jollei mitään uutta ilmene.

Rajat ylittäviä tapauksia koskevassa direktiivin johdantokappaleessa 35 todetaan seuraavaa: ”Jos vahingonkorvauskanne on nostettu muussa jäsenvaltiossa kuin siinä jäsenvaltiossa, jonka kansallinen kilpailuviranomainen tai muutoksenhakutuomioistuin on todennut SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisen, johon kanne liittyy, tämä kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisessa päätöksessä todettu rikkominen olisi voitava esittää kansalliselle tuomioistuimelle ainakin alustavana näyttönä siitä, että kilpailuoikeuden rikkominen on tapahtunut. Rikkomisen toteamista voidaan tarvittaessa arvioida osapuolten toimitamien muiden todisteiden ohella.”

Siten esimerkiksi Ruotsissa lainvoimaisella päätöksellä todettu kilpailuoikeuden rikkominen, johon liittyen haetaan vahingonkorvausta suomalaisessa tuomioistuimessa, otettaisiin huomioon osana näyttöä rikkomisesta, mutta se ei olisi samalla tavalla automaattisesti sitova kuin jos lainvoimainen päätös olisi tehty suomalaisessa tuomioistuimessa. Momentti 2 ja direktiivin 9 artiklan 2 kohta eivät koske EU:n ulkopuolella tehtyjä lainvoimaisia rikkomuspäätöksiä.

4 §. Yhteisvastuu vahingosta. Pykälässä säädettäisiin yhteisvastuusta yhteisellä toiminnalla aiheutetusta vahingosta sekä yhteisvastuun rajauksista seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen ja pienten ja keskisuurten yritysten osalta. Pykälä perustuu direktiivin 11 artiklaan.

Pykälän 1 *momentti* perustuu 11 artiklan 1 kohtaan. Artiklan mukaisen pääsäännön mukaan kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkoneet yritykset vastaavat rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti siten, että jokainen rikkomiseen syyllistynyt yritys on velvollinen korvaamaan vahingon kokonaisuudessaan ja vahinkoa kärsineellä on oikeus vaatia täyttä korvausta, kunnes se on saanut täyden korvauksen. Tämä vastaa vahingonkorvauslain 6 luvun 2 §:n yhteisvastuuperiaatetta. Vahingonkorvauslain kyseisessä pykälässä todetaan, että ”milloin vahinko on aiheutettu kahden tai useamman aiheuttama taikka he muuten ovat velvolliset korvaamaan saman vahingon, vastaavat he yhteisvastuullisesti”. Voimassa olevan kilpailulain vahingonkorvausta koskevassa 20 §:ssä on myös viitattu korvausvastuun jakaantumista koskevaan vahingonkorvauslain 6 lukuun. Direktiivissä yhteisvastuuta on kuitenkin rajattu tiettyjen kriteerien täytyessä pienten ja keskisuurten yritysten ja sakoista vapautuksen saaneiden yritysten osalta. Kilpailulaissa sakkoja vastaavista sanktioista käytetään käsitettä seuraamusmaksu.

Vanhentumislain 19 §:n 2 momentin mukaan kukin yhteisvastuullinen velallinen vastaa vain oman osuutensa suorittamisesta, jos velka vanhenee jonkin yhteisvastuullisen velallisen osalta. Vastuu on pääluvun mukaista, ellei toisin ole sovittu tai määrätty. Asvalttikartellipäätöksessä käsiteltiin myös vanhentumisen vaikutusta yhteisvastuuseen. Helsingin käräjäoikeus katsoi, että vastaajat olivat yhteisvastuussa rikkomuksen aiheuttamasta vahingosta kukin rikkomukseen osallistumisensa ajalta. Vastuu oli yhteisvastuullista, vaikka korvausvelvollisten vastuu perustui eri korvausnormeihin. Käräjäoikeuden mukaan kunkin kunnan sopimuskumppani oli sopimusperusteisessa vastuussa ja muut olivat vastuussa vahingonkorvauslain perusteella. Asvalttikartellipäätöksessä käräjäoikeus katsoi yhteisvastuun lakkaavan kyseisen vanhentumislain pykälän perusteella, jos saatava on vanhentunut yhtäkin yhteisvastuullista velallista kohtaan. Käräjäoikeus määräsi kunkin velallisen osuuden määräytymään kyseisen velallisen saaman hyödyn, ei siis pääluvun mukaan ja yhteisvastuun hajautuessa velasta vastasi aina täysimääräisesti sopimuskumppani. Ratkaisulla on merkitystä tilanteessa, jossa omien sopimuskumppanien maksukyky on kyseenalainen. Tällöin vahingonkärsijän tulisi riskien minimoimiseksi katkaista vanhentuminen jokaista yhteisvastuullista kohtaan. Koska tähän ei esitetä muutosta, jatkossakin vahingonkärsijän, joka haluaa pitää yhteisvastuun voimassa, tulee nostaa kanne useita tai kaikkia rikkojia kohtaan, vaikka hän ensisijaisesti hakisi korvausta omalta sopimuskumppaniltaan.

Pykälän 2 momentti perustuu 11 artiklan 4 kohtaan. Kohdan 4 mukaan sakoista vapautettu yritys on vastuussa omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille sakoista vapautettu on yhteisvastuussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta syyllistyneiltä.

Momentin 2 mukaan seuraamusmaksusta vapautettu elinkeinonharjoittaja olisi yhteisvastuussa vahingosta omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Seuraamusmaksusta vapautetun elinkeinonharjoittajan yhteisvastuu omille suorille tai välillisille toimittajille liittyy lähinnä ostokartelleihin. Seuraamusmaksusta vapautettu elinkeinonharjoittaja olisi yhteisvastuussa muille vahinkoa kärsineille osapuolille vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä elinkeinonharjoittajilta. Muilla vahinkoa kärsineillä osapuolilla tarkoitetaan muita kuin omia suorita tai välillisiä ostajia tai toimittajia. Se, milloin on kyseessä tilanne, jossa vahinkoa kärsineet eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä elinkeinonharjoittajalta, jää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Tilanteen toteaminen ei kuitenkaan edellytä välttämättä aina tuomioistuimen päätöksessään toteamaa maksukyvyttömyyttä.

Direktiivissä tarkoitetaan sakoista vapautetulla yritystä tai luonnollista henkilöä, jonka kilpailuviranomainen on vapauttanut sakkojen maksamisesta sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman puitteissa (niin sanottu leniency –ohjelma). Sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevalla ohjelmalla tarkoitetaan direktiivissä Euroopan unionin toiminnasta annetun asetuksen 101 artiklan tai kansallisen oikeuden vastaavan säännöksen soveltamista koskevaa ohjelmaa, jonka perusteella salaiseen kartelliin osallinen tekee muista kartelliin osallistuneista yrityksistä riippumatta yhteistyötä kilpailuviranomaisen tutkimuksessa toimittamalla oma-aloitteisia selostuksia, jotka koskevat kyseisellä osallisella kartellista olevia tietoja ja sen roolia kartellissa, minkä vastineeksi kyseiselle osalliselle myönnetään päätöksen nojalla tai menettelyn jatkamatta jättämisellä vapautus kartelliin osallistumisen johdosta määrättävistä sakoista tai lievennetään näitä sakkoja.

Kansallisessa kilpailulaissa seuraamusmaksuja voidaan asettaa vain elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymälle joten vapautus ja lievennys voivat koskea vain elinkeinonharjoittajia tai niiden yhteenliittymiä. Kansallisessa lainsäädännössä seuraamusmaksus-

ta vapauttamista ja seuraamusmaksun alentamista käsitellään kilpailulain pykälissä 14–17. Momentissa 2 mainitulla seuraamusmaksusta vapautetulla yrityksellä tarkoitetaan elinkeinonharjoittajaa tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymää, jolle on myönnetty kilpailulain 14 §:n mukainen seuraamusmaksusta vapautuminen. Yhteisvastuun rajaus koskisi siten vain seuraamusmaksusta kokonaan vapautettua elinkeinonharjoittajaa, eikä elinkeinonharjoittajaa, jonka osalta seuraamusmaksua on alennettu. Kansallista leniency –prosessia kuvataan yksityiskohdaisemmin todisteen esittämistä ja hyödyntämiskieltoa koskevan 8 §:n perusteluissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tiukoista kriteereistä, joiden täytyessä pienen tai keski-suuren rikkomiseen syyllistyneen yrityksen yhteisvastuuta rajataan. Momentti perustuu 11 artiklan 2 kohtaan. Momentin 3 kaikkien kohtien 1–3 edellytysten tulee täytyä, jotta yhteisvastuu rajoittuisi. Myös momentissa 4 on edellytyksiä, joiden tulee täytyä.

Kohdassa 1 edellytettäisiin, että yritys on komission suosituksessa 2003/361/EY mainittu pieni tai keski-suuri yritys. Suosituksen mukaan mikroyritysten sekä pienten ja keski-suurten yritysten luokka koostuu yrityksistä, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa. Pienten ja keski-suurten yritysten luokassa pieni yritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka liikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa.

Edellytyksen täyttääkseen yrityksen palveluksessa tulisi siten olla vähemmän kuin 250 työntekijää ja sen vuosiliikevaihto saisi olla enintään 50 miljoonaa euroa tai sen taseen loppusumma saisi olla enintään 43 miljoonaa euroa. Edellytysten tulee täytyä kilpailuoikeuden rikkomisen aikana.

Kohdassa 2 poikkeuksen soveltumiseksi edellytettäisiin, että sen markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla olisi ollut alle 5 prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen ajan. Jos kartellitoiminta kattaa useampia merkityksellisiä hyödykemarkkinoita ja/tai maantieteellisiä markkinoita, markkinaosuuden tulisi olla alle 5 prosenttia kaikilla merkityksellisillä markkinoilla. Merkityksellisten markkinoiden määritelmää käsitellään komission tiedonannossa merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (97/C 372/03).

Kohdassa 3 poikkeuksen soveltumiseksi edellytetään, että normaalien, momentissa 1 kuvattujen yhteisvastuusääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti yrityksen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen. Direktiivin sanamuoto viittaa maksukyvyttömyyttä koskevaan tiedonantoon (Commission note on inability to pay under paragraph 35 of the 2006 Fining Guidelines and payment conditions pre- and post-decision finding an infringement and imposing fines, SEC(2010) 737/2)). Edellytys voi täytyä esimerkiksi konkurssissa, mutta sillä edellytyksellä, että toinen yritys ei osta konkurssiin mennyttä liiketoimintaa ja jatka sitä. Jos kohdan 3 edellytykset eivät täytyisi, muidenkaan edellytysten olemassaoloa ei tarvitsisi selvittää, koska poikkeus soveltuisi vain jos kaikki edellytykset täytyisivät.

Pykälän 4 momentti perustuu 11 artiklan 3 kohtaan. Momentissa säädettäisiin, että pk- yrityksen poikkeusta yhteisvastuusta ei kuitenkaan sovellettaisi, jos vastuun rajoittaminen estäisi vahingonkärsijää saamasta täyttä korvausta vahingosta tai jos yritys olisi johtanut kilpailuoikeuden rikkomista, pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen olisi todettu aiemmin rikkoneen kilpailuoikeutta. Aiemmin todettu kilpailuoikeuden rikkominen viittaa koska tahansa aiemmin todettuun mihin tahansa SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomiseen tai kilpailulain 5 tai 7 §:n rikkomiseen.

5 §. *Korvausvelvollisuuden jakautuminen ja takautumisoikeus.* Pykälässä säädettäisiin korvausvelvollisuuden jakautumisesta, takautumisoikeudesta ja sen rajauksista. Pykälä perustuu direktiivin 11 artiklan 5 ja 6 kohtiin. Direktiivin mukaan rikkomiseen yhdessä muiden kanssa syyllistyneellä tulee olla oikeus saada muilta rikkomiseen yhdessä syyllistyneiltä hyvitystä, jos se on maksanut korvausta enemmän kuin oman osuutensa. Direktiivin johdantokappaleen 37 mukaan kunkin osuus määritellään sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti ottaen huomioon rikkomiseen syyllistyneen suhteellinen vastuu ja merkitykselliset arviointiperusteet, kuten liikevaihto, markkinaosuus tai rooli kartellissa. Kunkin osuuden määrittämisessä tulee huomioida myös tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteiden toteutuminen.

Pykälän *1 momentin* mukaan korvausvelvollisten kesken korvausmäärä jaetaan huomioiden kunkin viaksi jäävä syyllisyyden määrä. Siten korvausvelvollinen, joka on maksanut omaa suhteellista osuuttaan suuremman korvauksen, voisi vaatia muilta rikkomiseen syyllistyneiltä osuutta, joka vastaa kunkin rikkomiseen syyllistyneen suhteellista vastuuta vahingosta. Kansallisessa lainsäädännössä korvausvelvollisten keskinäistä vastuunjako (regressi, takautumisoikeus) koskee vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §. Artiklan 11 kohta 5 vastaa pitkälti vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ää sakoista vapautuksen saaneen yrityksen poikkeusta lukuun ottamatta. Muilta osin 11 artiklan 5 kohta ja vahingonkorvauslain 6 luvun 3 § eivät ole keskenään ristiriidassa. Kyseisen vahingonkorvauslain pykälän mukaan korvausmäärä on jaettava korvausvelvollisten kesken sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat.

Rikkomiseen syyllistyneen, mutta seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen osuus ei saisi kuitenkaan ylittää vahinkoa, jonka se on aiheuttanut suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen.

Pykälän *2 momentin* mukaan sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut. Momentti perustuu 11 artiklan 5 kohtaan.

Pykälän *3 momentissa* säädetään takautumisoikeudesta kun vahinkoa on aiheutunut muille kuin korvausvelvollisten suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille. Momentti perustuu 11 artiklan 6 kohtaan. Tällöin seuraamusmaksusta vapautetun mahdollinen maksettava osuus muille rikkomiseen syyllistyneille vastaa sen viaksi jäävää syyllisyyden määrää. Direktiivin johdannossa todetaan, että jos kartellista on aiheutunut vahinkoa muille tahoille kuin rikkomiseen syyllistyneiden yritysten asiakkaille tai toimittajille, sakoista vapautetun yrityksen osuus ei saa ylittää sen suhteellista vastuuta kartellin aiheuttamasta vahingosta. Tämä osuus olisi määritettävä samojen sääntöjen mukaisesti, joita käytetään määrittäessä rikkomiseen syyllistyneiden keskinäisiä maksuosuuksia. Sakoista vapautetulla yrityksellä on täysimääräinen vastuusovelvollisuus muita vahinkoa kärsineitä osapuolia kuin omia suorita tai välillisiä ostajiaan tai toimittajiaan kohtaan ainoastaan, kun nämä eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä. Momentti ei koske elinkeinonharjoittajaa, jonka seuraamusmaksua on alennettu.

Direktiivin mukaan vahingonkorvaukseen oikeutettujen tahojen joukko voi olla laaja ja siihen voivat kuulua myös muut kuin suora tai välillinen ostaja tai toimittaja. Sopimussuhteen ulkopuolisia vahinkoja ei siten suljeta direktiivin ja korvausoikeuden ulkopuolelle.

6 §. *Ylihinnan siirtäminen.* Pykälä perustuu direktiivin 12 artiklan 5 kohtaan ja 15 artiklan 1 kohtaan. Pykälän tavoitteena olisi yli- ja alikompensaation estäminen kuten direktiivin 12 ja

15 artikloissa. Ylikompensaation estäminen vastaa tavoitteeltaan kansallista rikastumiskiellon periaatetta. Ylihinnalla tarkoitetaan direktiivissä ja tässä laissa todellisuudessa maksetun hinnan ja sen hinnan erotusta, joka olisi muutoin maksettu, jos kilpailuoikeutta ei olisi rikottu.

Pykälän mukaan tuomioistuimien arvioisi, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta on siirretty eteenpäin jakeluketjussa. Arviossaan se voisi huomioida samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvät, jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut sekä julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta.

Direktiivin johdannossa todetaan, että kun kansalliset tuomioistuimet arvioivat siirrettyä ylihintaa niiden olisi voitava ottaa asianmukaisella tavalla huomioon unionin ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti käytettävissä olevin prosessioikeudellisin tai aineellisoikeudellisin keinoin asiaan liittyvät kanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut etenkin silloin, kun näissä ratkaisuissa katsotaan vahingon siirtäminen toteen näytetyksi. Kansallisilla tuomioistuimilla olisi oltava käytettävissään asianmukaiset prosessioikeudelliset keinot, kuten kanteiden yhdistäminen, sen varmistamiseksi, että jakeluketjun millä tahansa tasolla maksettu korvaus todellisesta vahingosta ei ylitä tuolla tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Johdannon mukaan tällaisten keinojen olisi oltava käytettävissä myös rajat ylittävissä tapauksissa.

Direktiivin johdantokappaleessa 43 todetaan, että kilpailuoikeuden rikkominen koskee usein niitä ehtoja ja sitä hintaa, joilla tavaroita ja palveluita myydään, ja johtaa ylihintaan ja muunlaiseen vahinkoon rikkomiseen syyllistyneiden asiakkaille. Rikkominen voi koskea myös toimituksia rikkomiseen syyllistyneelle. Tällöin todellinen vahinko voisi johtua rikkomiseen syyllistyneiden toimittajilleen maksamasta alhaisemmasta hinnasta. Näihin tapauksiin olisi sovellettava kyseistä direktiiviä ja erityisesti vahingon siirtämistä koskevia sääntöjä.

Jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet voivat liittyä esimerkiksi tapaukseen, jossa sekä suora että välillinen ostaja on nostanut korvauskanteen samasta kartellin aiheuttamasta ylihinnasta. Kyseessä voi olla kansallinen tapaus tai rajat ylittävä tapaus. Yli- ja alikompensoation välttämiseksi tuomioistuimien voi huomioida rinnakkaiset ja edeltävät kanteet ja niistä annetut ratkaisut siten, että kukin kantaja saisi korvauksen lopullisesta aiheutuneesta vahingosta. Rinnakkaisten kanteiden tapauksessa käräjäoikeus voi esimerkiksi yhdistää kanteet sen varmistamiseksi, että jakeluketjun kullakin tasolla maksettu korvaus ei ylitä kyseisellä tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta viittaavat muun muassa Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden julkaisemiin päätöksiin.

Artiklan 16 mukaan komissio laatii kansallisille tuomioistuimille ohjeet siitä, miten välilliselle ostajalle siirretty osuus ylihinnasta arvioidaan. Ohjeiden tarkoituksena on auttaa kansallisia tuomioistuimia arvioimaan siirretyn ylihinnan osuutta. Esitystä laadittaessa komissio ei ole vielä antanut kyseisiä ohjeita.

7 §. Todistustaakka ylihinnan siirtämisessä. Pykälä perustuu 13 artiklaan, joka koskee ylihinnan siirtämiseen vetoavaa puolustusta (niin sanottu passing-on defence) sekä 14 artiklaan, joka koskee välillisiä ostajia. Artiklan 13 mukainen todistustaakka eroaa kilpailulain ja oikeudenkäymiskaaren yleisistä todistustaakkasäännöistä. Momentissa 1 säädettäisiin vastaajan todistustaakasta. Momentit 2, 3 ja 4 koskevat välillisen ostajan todistustaakkaa helpottavaa kumotavissa olevaa oletamaa, että tiettyjen edellytysten täytyessä ylihintaa on siirretty kantajalle.

Pykälän 1 momentissa säädetään, että todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on rikkomukseen syyllistyneellä vastaajalla. Vastaaja voi kuitenkin puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja

siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain jakeluketjussa. Momentti perustuu 13 artiklaan.

Direktiivin ja esitetyn pykälän tarkoituksena on, että kun vahinkoa kärsinyt osapuoli on pienentänyt todellista aiheutunutta vahinkoaan siirtämällä sen osittain tai kokonaan eteenpäin omille ostajilleen tai toimittajilleen, siirretty vahinko ei ole enää sellaista vahinkoa, josta vahingon siirtäneelle osapuolelle olisi tarpeen maksaa korvausta.

Jakeluketju, jossa ylihintaa tai osaa siitä siirretään eteenpäin, voi olla pidempi kuin vain suora ostaja ja yksi välillinen ostaja. Rikkomiseen syyllistynyttä vastaan korvauskanteen voi nostaa suora ostaja ja/tai välillinen ostaja. Välillisen ostajan ei tarvitse nostaa kannetta omaa sopimuslupaan eli suoraa ostajaa vastaan ennen kuin se nostaa kanteen rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan.

Todistustaakka siitä, että ylihintaa siirrettiin jakeluketjussa eteenpäin on vastaajalla. Vastaaja voi kuitenkin puolustuksenaan vedota siihen, että kantajana oleva suora tai välillinen ostaja on itse siirtänyt ylihinnan tai osan siitä eteenpäin jakeluketjussa eikä ole siten itse kärsinyt vahinkoa lainkaan tai on kärsinyt pienemmän vahingon. Sekä kantaja että vastaaja voivat hyödyntää näyttönä todisteita, joita tuomioistuimien osapuolen pyynnöstä pyytää asianosaista tai kolmatta esittämään.

Direktiivin johdantokappaleen 39 mukaan todellinen vahinko voi olla seurausta todellisuudessa maksetun hinnan ja sen hinnan erotuksesta, joka olisi muutoin maksettu, jos rikkomista ei olisi tapahtunut. Kun vahinkoa kärsinyt osapuoli on pienentänyt todellista vahinkoaan siirtämällä sen osittain tai kokonaan eteenpäin omille ostajilleen, tällä tavoin siirretty menetys ei ole enää sellaista vahinkoa, josta vahingon siirtäneelle osapuolelle olisi tarpeen maksaa korvausta. Tämän vuoksi on lähtökohtaisesti aiheellista sallia, että rikkomiseen syyllistynyt vetoaa todellisen vahingon siirtämiseen puolustautuessaan vahingonkorvausvaadetta vastaan. Direktiivissä säädetään, että rikkomiseen syyllistyneen, joka puolustuksenaan vetoaa ylihinnan siirtämiseen, on todistettava ylihinnan siirtäminen ja sen laajuus. Tämä todistustaakka ei saisi vaikuttaa rikkomiseen syyllistyneen mahdollisuuteen käyttää muita kuin hänen hallussaan olevia todisteita, kuten menettelyn aikana jo hankittuja tai muiden osapuolten tai kolmansien osapuolten hallussa olevia todisteita. Vastaajan mahdollisuus editiovaatimuksen tekoon muita osapuolia ja kolmansia kohtaan auttaa sitä todistamaan tarvittaessa ylihinnan siirtämisen.

Pykälän 2 *momentti* perustuu 14 artiklan 1 kohtaan. Momentissa todetaan, että kun välillinen ostaja nostaa vahingonkorvauskanteen, sen on näytettävä, että sille on siirretty ylihintaa sekä ylihinnan määrä.

Myös pykälän 3 *momentti* perustuu 14 artiklan 2 kohtaan. Momentin mukaan välillisen ostajan katsottaisiin näyttäneen, että ylihinta on siirretty sille, kun se on osoittanut kolmen kumulatiivisen kriteerin toteutuvan. Välillisen ostajan katsottaisiin näyttäneen ylihinnan siirtämisen kun vastaaja on syyllistynyt kilpailuoikeuden rikkomiseen, kilpailuoikeuden rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vastaajan suoralta ostajalta ja välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvelut, joita kilpailuoikeuden rikkominen koskee tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka olivat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä.

Artiklaan 14 liittyvän johdantokappaleessa 41 todetaan, että kun vahingonkorvausvaateen olemassaolo tai myönnettävän vahingonkorvauksen suuruus riippuu siitä, onko rikkomiseen syyllistyneen yrityksen suoran ostajan maksama ylihinta siirretty välilliselle ostajalle ja missä määrin näin on tapahtunut, jälkimmäisen katsotaan todistaneen, että suoran ostajan maksama

ylihinta on siirretty välillisen ostajan tasolle, kun välillinen ostaja pystyy osoittamaan alustavasti, että tällainen ylihinnan siirtäminen on ilmeisesti tapahtunut. Artiklassa määritellään milloin välillisen ostajan voidaan katsoa esittäneen tällaisen alustavan näytön. Siirretyn ylihinnan suuruuden määrittämisen osalta kansallisilla tuomioistuimilla on toimivalta arvioida, kuinka suuri osuus ylihinnasta on siirretty välillisten ostajien tasolle.

Pykälän 4 momentin mukaan vastaaja voi kuitenkin osoittaa, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan. Momentti perustuu 14 artiklan 2 kohtaan. Direktiivin johdantokappaleen 41 mukaisesti kyseessä on kumottavissa oleva oletama. Olettamaa sovelletaan, jollei rikkomiseen syyllistynyt yritys voi uskottavasti osoittaa tuomioistuinta tyydyttävällä tavalla, ettei todellista vahinkoa ole siirretty tai että sitä ei ole siirretty kokonaisuudessaan välilliselle ostajalle.

8 §. Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskielto. Pykälä perustuu direktiivin 5, 6 ja 7 artikloihin. Artikla 5 käsittelee todisteiden esittämistä yleisesti. Artiklat 6 ja 7 käsittelevät kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käyttörajoituksia. Artiklojen 6 ja 7 mukaan asiakirjat jaotellaan kolmeen ryhmään: niihin, joita ei voida koskaan määrätä esitettäväksi, jotka voidaan määrätä esitettäväksi vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä ja jotka voidaan määrätä esitettäväksi milloin tahansa vahingonkorvausoikeudenkäynnin aikana. Direktiiviä ei sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen.

Artiklan 5 kohdan 8 mukaan 5 artikla ei estä jäsenvaltioita ottamasta käyttöön sääntöjä, jotka johtaisivat laajempaan todisteiden esittämisvelvollisuuteen. Tämän lain tarkoituksena ei kuitenkaan ole laajentaa todisteiden esittämisvelvollisuutta siitä, mitä direktiivissä on todettu.

Voimassa olevassa lainsäädännössämme ei säännellä direktiivin sisältöä ja tavoitetta vastaavalla tavalla eri asiakirjatyyppejä ja niiden suojan tasoa. Direktiivissä on säädetty yksityiskohtaisemmin viranomaisen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen saatavuudesta tuomioistuimen asiakirjan esittämispynnön perusteella ja rajoituksista todisteiden käytölle, kun asiakirja on saatu ainoastaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole myöskään muun muassa direktiivin todisteiden esittämiseen liittyviä säännöksiä, jotka liittyvät kilpailuviranomaiseen viimesijaisena asiakirjan esittämislähteenä, oikeasuhteisuuden arviointiin julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tehokkuuden näkökulmasta ja tuomioistuimen mahdollisuuteen nähdä yrityslausunto arvion tehdäkseen. Edellä mainitusta asioista ehdotetaan säädettäväksi tämän lain pykälissä 8 ja 9.

Kansallisessa lainsäädännössä todisteiden esittämiseen, niiden käyttötarkoitukseen sekä asianosaisen tiedonsaantioikeuteen ja asiakirjapyyntöihin liittyviä säännöksiä on kilpailulaissa, laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki), laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007), laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (381/2007) ja oikeudenkäymiskaassa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Seuraamusmaksusta vapauttamista tai seuraamusmaksun alentamista koskevaa hakemusta ja vapautuksen tai alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita voi kilpailulain 17 §:n 4 momentin mukaan käyttää vain pykälässä mainittuihin kilpailuoikeuden julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyviin tarkoituksiin. Siten seuraamusmaksusta vapauttamiseksi tai sen alentamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei saa käyttää vahingonkorvausasiassa todistena. Kilpailulain käsite ”tiedot ja todisteet” ei ole täysin yhdenmukainen direktiivissä määritellyn sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan yrityslausunnon kanssa. Voimassa olevassa julkisuuslaissa ei ole erillistä säännöstä leniency –asiakirjojen suojaamisesta. Direktiivin 6 artiklan mukaan kansalliset tuomioistuimet eivät voi vahingonkorvauskannetta koskevassa asiassa määrätä missään vaiheessa osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevaa lausuntoa. Edellä mainitun takia myös kilpailulain seuraamusmaksusta vapautuksen tai sen alentamisen hakemiseen liittyviä pykäläiä 14, 15 ja 17 esitettäisiin muutettavaksi samassa yhteydessä. Direktiivin ja kilpailulain käsitteiden yhdenmukaistamiseen liittyviä esityksiä käsitellään jäljempänä kilpailulain muutosesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Kilpailulain 16 §:ssä säädetään edellytyksistä seuraamusmaksusta vapautumiselle ja seuraamusmaksun alentamiselle kartellitapauksissa. Pykälän momentin 1 kohdan 4 mukaan yhtenä edellytyksenä on, että hakija pitää salassa hakemuksen sisällön ja sen, että on tehnyt hakemuksen tai harkitsee sen tekemistä. Säännös rajaa vastaajan mahdollisuutta yrityslausunnon käyttämiseen.

Voimassa olevassa lainsäädännössämme ei ole direktiiviä vastaavaa sääntelyä liittyen asiakirjoihin, jotka voidaan antaa vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä. Kansallinen vastaavatyypinen suoja on kuitenkin ollut käytössä oikeuskäytännön niin sanotun tutkimusrauha –periaatteen kautta. Korkein hallinto-oikeus on esimerkiksi päätöksessään Metsäliitto Osuuskunta v. Kilpailuvirasto 12.4.2006/883 ottanut kantaa erityisesti asianosaisten tiedonsaantioikeuden ajankohtaan. Se toteaa, että kartellitutkintaa koskevien tietojen antaminen asianosaisille ennen tutkinnan päättymistä olisi kyseisessä tapauksessa vaarantanut tutkinnan tarkoituksen toteutumisen ja olisi näin ollut vastoin erittäin tärkeää yleistä etua.

Asiakirjojen liian aikainen paljastaminen voisi vaikeuttaa kohtuuttomasti kartellitutkinnan asiallista selvittämistä ja vaarantaa sen lopputuloksen. Kilpailunrajoitusten tutkinnan onnistuminen voi edellyttää, ettei asiaa koskevia tietoja anneta yleisölle tai asianosaisille ennen tutkinnan päättymistä.

Silloin kun kilpailuviranomaisen käsiteltävänä olevasta asiasta laaditaan esitys- tai päätösluonnos, kilpailuviranomainen on yleensä katsonut tutkimusrauhan päättyneeksi, kun asianosaista kuullaan esitys- tai päätösluonnoksesta kilpailulain 38 §:n mukaisesti. Direktiivin mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä esittämään 6 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuja kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä todisteita vasta kun viranomainen on päättänyt menettelynsä esimerkiksi tekemällä päätöksen.

Kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä liikesalaisuuksia suojellaan julkisuuslain mukaisesti, kun kilpailuviranomaiselle tehdään asiakirjapyyntö. Julkisuuslain 22 §:n mukaan asiakirja on pidettävä salassa, kun se julkisuuslaissa tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos se sisältää tietoja, joista on laissa säädetty salassapitovelvollisuus. Julkisuuslain 24 §:ssä säädetään salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista. Pykälän mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, muun muassa kohdassa 20 mainitut asiakirjat, jotka sisältävät tietoja yksityisestä liike- tai ammatillisaisuudesta.

Asianosaisen tiedonsaantioikeus on muita laajempi. Siten sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tietoja niistä viranomaisen asiakirjoista, jotka voivat tai ovat voineet vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisella on tällä perusteella oikeus saada tietoonsa myös salassa pidettäviä asiakirjoja. Kaikkia asiakirjoja asianosaisenkaan tiedonsaantioikeus ei koske. Esimerkiksi toisten yritysten liikesalaisuudet ovat aina salassa pidettäviä.

Tiedonsaantia rajoittavat myös seuraavat säännökset. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 19 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat viranomaisen oikeudenkäynnin osapuolena oikeudenkäyntiin valmistautumista varten laatimat ja hankkimat asiakirjat, jos tiedon antaminen asiakirjasta olisi vastoin julkisyhteisön tai julkisuuslain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun yhteisön, laitoksen, säätiön tai henkilön etua oikeudenkäynnissä. Julkisuuslain 5 §:ssä säädetään puolestaan muun muassa siitä, mitä ei ole pidettävä lainkaan viranomaisen asiakirjana. Korkein hallinto-oikeus on todennut 14.8.2015 antamissaan asfalttikartellin vahingonkorvauksiin liittyvissä päätöksissä (taltionumerot 2197, 2198 ja 2199), että Kilpailuviraston edustajien tapaamisista tietoja sisältäviin asiakirjoihin ei sovellettu julkisuuslakia. Asiakirjojen arvioitiin olevan julkisuuslain 5 §:n 4 momentissa tarkoitettuja viranomaisen sisäistä työskentelyä varten laadittuja asiakirjoja.

Asian kannalta merkittävimmät vuoden 2016 alusta voimaan tulleet uudet oikeudenkäymiskaaren pykälät ovat jäljempänä käsiteltävät 17 luvun 1–2 ja 9 sekä erityisesti 38 ja 40 §.

Pykälän 1 momentin mukaan todisteiden ja todisteiden ryhmien esittämiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään. Tässä laissa tarkoitetun todisteiden esittämisen kannalta tärkeimpiä säännöksiä ovat oikeudenkäymiskaaren 17 luvun pykälät 1–2 ja 9 sekä erityisesti pykälät 38 ja 40. Vaikka kansallisesti ei ole tapana säätää erikseen todisteiden ryhmien esittämisestä, todisteiden ryhmät esitetään mainittavaksi pykälässä direktiivin artiklan 5 edellyttämällä tavalla.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n mukaan näyttönä tuomioistuimelle voidaan esittää esine tai asiakirja. Pykälän mukaan tuomioistuin voi toimittaa myös katselmuksen. Näyttöä voidaan esittää tai hankkia siitä huolimatta, että asiakirjasta taikka esineestä tai muusta katselmukskohteesta ilmenee salassa pidettävää tai vaitiolo-oikeuden alaista tietoa, jos todistetta voidaan ilman kohtuutonta haittaa käsitellä niin, ettei tällainen tieto tule ilmi.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n momentin 1 mukaan tuomioistuin voi määrätä esineen tai asiakirjan tuotavaksi tuomioistuimeen taikka katselmuksen toimitettavaksi, jos esineellä tai asiakirjalla voi olla merkitystä näyttönä. Toisen momentin mukaan ennen 1 momentissa tarkoitetun määräyksen antamista asianomaiselle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tarvittaessa häntä voidaan kuulustella siten kuin asianosaisen tai todistajan kuulus-telemisestä säädetään sekä ottaa vastaan myös muita todisteita. Pykälän 40 kolmannessa momentissa todetaan, että tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä asianomaisen henkilön täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla.

Edellä mainitun pykälän mukaan asianosainen, kantaja tai vastaaja, voi vaatia tuomioistuimelta niin sanottua editiomääräystä siitä, että vastapuoli tai oikeudenkäynnin ulkopuolinen henkilö veloitetaan luovuttamaan asiakirja todisteena käytettäväksi. Editiomääräys voidaan antaa myös viranomaiselle. Editiomääräyksen edellytyksenä on, että asiakirjalla voi olla merkitystä näyttönä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n momentin 1 mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä. Toisen momentin mukaan tuomioistuimen on esitettävä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n momentin 1 mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää toisen momentin mukaan, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. Kolmannessa momentissa todetaan, että jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksin tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuin arvioi määrän. Neljännessä momentissa todetaan, että mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, noudatetaan, jollei todistustaakasta tai näytöltä vaadittavasta vahvuudesta laissa toisin säädetä tai asian laadusta muuta johdu. Mitä kolmannessa momentissa säädetään, noudatetaan, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n mukaan jokaisella on velvollisuus saapua tuomioistuimeen kuultavaksi todistelutarkoituksessa sekä luovuttaa esine tai asiakirja tuomioistuimelle todisteeksi taikka sallia katselmuksen toimittaminen, jollei laissa toisin säädetä.

Kansallisesti editiosäännöstä tulkitaan vakiintuneesti siten, että editiovelvollisuus ei ole rajoittamaton, vaan asianosaisen on pystyttävä tietyllä tarkkuudella yksilöimään asiakirja. Tällöin lähtökohtana on, että asiakirja on yksilöitävä ilmoittamalla todistusteema, asiakirjatyypin ja laatimisajankohta. Tulkintakäytännön mukaan asianosaiselta ei edellytetä, että hän voisi täydellisesti yksilöidä asiakirjan. Riittäväksi katsotaan esimerkiksi se, että kahden toimijan välistä tiettyä sopimusta koskevaa kirjeenvaihtoa pyydetään tietyltä ajalta ja kirjeenvaihdon katsotaan olevan merkitystä todistusteeman osalta.

Direktiivi ei edellytä niin sanotun pre-trial disclosure –menettelyn käyttöönottoa, joka mahdollistaisi tuomioistuimen määräämän asiakirjan esittämispyynnön jo ennen asiaa koskevaa oikeudenkäyntiä. Suomessa ei ole yleistä discovery –järjestelmää. Lakiehdotuksessa kansallista lainsäädäntöä eikä menettelyä ehdoteta laajennettavaksi tältä osin.

Direktiivin ajatuksena on, että tuomioistuimet voivat määrätä esitettäväksi yksilöityjä yksittäisiä todisteita tai olennaisia todisteiden ryhmiä, jotka on määritelty niin täsmällisesti ja suppeasti kuin mahdollista. Jos todisteiden esittämistä koskevan pyynnön tarkoituksena on hankkia jokin todisteiden ryhmä, kyseinen ryhmä olisi yksilöitävä viittaamalla sen muodostavien osatekijöiden yhteisiin piirteisiin, kuten esitettäväksi vaadittujen asiakirjojen luonteeseen, tavoitteeseen tai sisältöön, niiden laatimisajankohtaan tai muihin perusteisiin, edellyttäen että ryhmään kuuluvilla todisteilla on merkitystä tämän direktiivin kannalta. Tällaiset ryhmät olisi määriteltävä mahdollisimman täsmällisesti ja kapea-alaisesti sekä kohtuudella käytettävissä olevien tosiseikkojen perusteella. Direktiivin johdannon mukaan oikeasuhteisuuden vaatimuksesta seuraa, että todisteita voidaan määrätä esitettäväksi ainoastaan silloin, kun kantaja on kohtuudella käytettävissään olevien tietojen perusteella esittänyt uskottavan väitteen siitä, että hän on kärsinyt vahinkoa vastaajan toimien vuoksi.

Koska näytön hankkimisen ja sen esittämisen helpottaminen on yksi direktiivin tavoitteista ja koska oikeudenkäymiskaaren pykälät eivät säätele todisteiden esittämistä kovin yksityiskoht-

taisesti, oikeudenkäymiskaaren todisteiden esittämiseen liittyviä pykälä tulisi kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevissa oikeudenkäynneissä tulkita direktiivin tavoitteen valossa. Direktiivi koskee esimerkiksi yksittäisten asiakirjojen esittämisen lisäksi myös todiste-ryhmiä. Direktiivin johdannon mukaan on aiheellista varmistaa, että kantajilla on oikeus vaatia esittämään korvausvaatimuksensa kannalta merkitykselliset todisteet ilman, että heidän pitäisi yksilöidä tarkkaan yksittäiset todisteet. Direktiivin tulkintavaikutuksen johdosta joissain tapauksissa kansalliselle tuomioistuimelle saattaa syntyä velvollisuus hyväksyä pääsäännöstä poikkeava epätäsmällisempi editiovaatimus.

Kuten direktiivin johdannossa on todettu, tehokkaasti suojattu oikeus korvaukseen ei edellytä sitä, että kantajalle luovutettaisiin jokainen SEUT 101 tai 102 artiklan mukaiseen menettelyyn liittyvä asiakirja pelkästään sillä perusteella, että kantaja aikoo nostaa vahingonkorvauskanteen. Voidaan pitää epätodennäköisenä, että vahingonkorvauskanteen olisi perustuttava kaikkiin todisteisiin, joita kyseiseen menettelyyn liittyvään asiakirja-aineistoon sisältyy.

Direktiivin 5 artiklan 5 kohdassa todetaan, että suojeltavana etuna ei pidetä sitä, että yritykset pyrkivät välttämään vahingonkorvauskanteita kilpailuoikeuden rikkomisen jälkeen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei asiakirjan antamatta jättämistä voida perustella sillä, että asiakirjaa käytettäisiin todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.

Yleisten tuomioistuinten tulee huolehtia kansallisten säännösten mukaisesti siitä, että luottamuksellisia tietoja suojataan, jos tuomioistuin määrää luottamuksellisia tietoja esitettäväksi. Direktiivin johdannossa todetaan, että liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja sisältävien asiaan liittyvien todisteiden olisi lähtökohtaisesti oltava käytettävissä vahingonkorvauskanteissa, mutta tällaisia luottamuksellisia tietoja on kuitenkin suojeltava asianmukaisella tavalla. Sen vuoksi kansallisten tuomioistuinten käytettävissä olisi oltava toimenpiteitä, joilla suojataan luottamuksellisia tietoja oikeudenkäynnissä. Direktiivin mukaan tällaisiin toimenpiteisiin voisi kuulua mahdollisuus peittää näkyvistä asiakirjan arkaluonteiset kohdat, järjestää kuulustelu suljetuin ovin, rajata henkilöt, jotka saavat nähdä todisteet, ja antaa asiantuntijoille kehoitus laatia yleisemmälle tasolle koostettua tietoa sisältäviä tai muuten luottamuksellista tietoa sisältämättömiä yhteenvetoja. Liikesalaisuuksien tai muun luottamuksellisen tiedon suojaamiseksi toteutetut toimenpiteet eivät kuitenkaan saisi käytännössä haitata korvausoikeuden käyttöä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain pääperiaate on oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus, mutta lain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojelemiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Tuomioistuimen esittämismääräyksen lisäksi on muitakin tapoja saada asiakirja haltuunsa. Asiakirja on mahdollista saada viranomaiselta asiakirja-pyyntö perusteella. Tällöin kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä liikesalaisuuksia suojellaan julkisuuslain mukaisesti.

Direktiivin 5 artiklan 6 kohdassa todetaan, että kansallisten tuomioistuinten tulee ottaa asianajosalaisuus huomioon määrätessään todisteita esitettäväksi. Tuomioistuimen velvollisuudesta huomioida asianajosalaisuus säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ssä.

Direktiivin johdannon mukaan direktiivi ei vaikuta mahdollisuuteen hakea muutosta todisteiden esittämistä koskeviin määräyksiin.

Todisteiden esittämiseen liittyvissä säännöksissä mainituilla kolmansilla osapuolilla tarkoitetaan myös viranomaisia kuten Kilpailu- ja kuluttajavirastoa. Artiklan 6 kohdassa 3 todetaan, että 6 artikla ei rajoita kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen ja kilpailuviranomaisten välisen kirjeenvaihdon suojaamista koskevien unionin tai kansallisen oikeuden mukaisten sääntöjen ja käytäntöjen soveltamista. Direktiiviä ei siten sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen.

Pykälän 2 *momentti* perustuu 6 artiklan 10 kohtaan. Kyseisessä direktiivin kohdassa säädetään, että kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää kilpailuviranomaista esittämään sen asiakirja-aineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei voi kohtuudella toimittaa kyseisiä todisteita. Esitettävän momentin 2 mukaan tuomioistuin voisi määrätä Kilpailu- ja kuluttajaviraston esittämään sen asiakirja-aineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei voisi kohtuudella toimittaa kyseisiä tietoja.

Pykälän 3 *momentti* perustuu 6 artiklan 6 ja 7 kohtiin. Momentin mukaan tuomioistuin ei saisi hyödyntää oikeudenkäynnissä todisteena tietoa komissiolle tai EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehdystä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon sisällöstä. Kilpailulaissa sakkoja vastaavista sanktioista käytetään käsitettä seuraamusmaksu. Hyödyntämiskielto koskisi Kilpailu- ja kuluttajavirastolle tehtyä seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevan yrityslausunnon sisältöä sekä komissiolle tai muun EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehdyn sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon sisältöä. Momentissa säädetään, että jos vain osa todisteesta on momentissa tarkoitettua lausuntoa, tuomioistuin voi hyödyntää todisteena muita osia.

Direktiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaan sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevalla lausunnolla tarkoitetaan kilpailuviranomaiselle osoitettua oma-aloitteista suullista tai kirjallista selostusta tai sellaisen tallennetta, jossa esitetään kyseisellä yrityksellä tai luonnollisella henkilöllä kartellista olevat tiedot ja sen rooli kartellissa ja joka on laadittu nimenomaan esitettäväksi kilpailuviranomaiselle sakoista vapauttamiseksi tai sakkojen lieventämiseksi sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman mukaisesti, jo olemassa olevat tiedot pois lukien. Lausunto osoitetaan kilpailuviranomaiselle, joka on määritelty 2 artiklan 8 kohdassa. Kilpailuviranomaisella tarkoitetaan asiayhteyden mukaisesti komissiota tai kansallista kilpailuviranomaista.

Momentissa säädetään myös, että tuomioistuin voi pyytää apua lausunnon luonteen arvioinnissa vain kilpailuviranomaiselta, jolle lausunto on tehty. Tuomioistuin voi siten pyytää apua Kilpailu- ja kuluttajavirastosta sen varmistamisessa, että seuraamusmaksusta vapauttamista tai seuraamusmaksun alentamista koskeva yrityslausunto täyttää direktiivissä määritellyn sakoista vapauttamista tai sakkojen lieventämistä koskevan lausunnon määritelmän. Jos lausunto on tehty komissiolle tai toisen EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle, apua lausunnon luonteen arvioinnissa pyydetään näiltä kilpailuviranomaisilta. Tuomioistuin ei saa antaa muille osapuolille tai kolmansille osapuolille pääsyä kyseisiin todisteisiin.

Direktiivin johdannossa todetaan, että sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevat lausunnot olisi jätettävä todisteiden esittämisvelvollisuuden ulkopuolelle ja tätä poikkeusta olisi sovellettava myös muihin asiakirjoihin sisältyviin sanatarkkoihin lainauksiin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevista lausunnoista. Direktiivin 6 artiklan 6 kohta edellyttää, etteivät kansalliset tuomioistuimet voi vahingonkorvauskannetta koskevassa asiassa

määrätä missään vaiheessa osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevia lausuntoja ja sovintoehdotuksia.

Direktiivin 6 artiklan 7 kohdan mukaan kantaja voi esittää perustellun pyynnön, että kansallinen tuomioistuin saa sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon tai sovintoehdotuksen ainoastaan varmistuakseen siitä, että niiden sisällöt vastaavat 2 artiklan 16 ja 18 kohdassa olevia määritelmiä. Artiklan 6 kohdan 7 mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää apua ainoastaan toimivaltaiselta kilpailuviranomaiselta arvioidessaan yrityslausuntoa sen sisällön varmistamiseksi.

Pykälän 4 momentti perustuu direktiivin 6 artiklan 5 kohtaan. Momentissa säädettäisiin tietoista, joita tuomioistuin ei saisi hyödyntää todisteena ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päättänyt menettelynsä. Menettelyn päättämällä tarkoitettaisiin Kilpailu- ja kuluttajaviraston tekemää kilpailulain 9–11, 30 c tai 32 §:n mukaista päätöstä tai 12 §:n mukaista esitystä taikka muuta tapaa päättää menettely. Ennen menettelyn päättämistä tuomioistuin ei saisi hyödyntää todisteena myöskään tietoa vastauksesta Kilpailu- ja kuluttajaviraston tietopyyntöön tai muusta erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmistellusta aineistosta taikka päätösluonnoksesta tai muusta Kilpailu- ja kuluttajaviraston menettelynsä aikana kokoamasta ja osapuolille lähetetystä aineistosta.

Pykälän 5 momentissa todetaan, että sen estämättä, mitä 3 momentissa säädetään, todisteena saadaan hyödyntää asianosaista itseään koskevaa lausuntoa, johon tämä vetoaa todisteena. Tuomioistuimen on kehotettava Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan siitä, voidaanko lausuntoa hyödyntää vahingonkorvausoikeudenkäynnissä todisteena. Tällä tarkoitetaan viraston näkemystä siitä, voidaanko yrityslausuntoa käyttää vahingonkorvausoikeudenkäynnissä todisteena ilman, että kilpailuoikeuden julkisen täytäntöönpanon tehokkuus ja kilpailuviranomaisen selvitykset vaarantuisivat. Tuomioistuimen kehoitus ei velvoita Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausunnon antamiseen. Jos yrityslausunto on tehty komissiolle tai toisen EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle, Kilpailu- ja kuluttajavirastolle on varattava mahdollisuus tiedustella kyseisen jäsenmaan kilpailuviranomaisen näkemystä yrityslausunnon käytöstä todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä ja välittää tieto tuomioistuimelle.

Pykälän 6 momentti perustuu direktiivin 7 artiklaan. Momentissa todetaan, että jos todiste ei kuulu 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun ryhmään ja se on saatu ainoastaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistoon saadun tutustumisoikeuden vuoksi, siihen voi vedota vahingonkorvauskanteessa ainoastaan tutustumisoikeuden saanut tai se, jolle tämän oikeudet ovat siirtyneet. Momentti koskee siis milloin tahansa annettavien todisteiden käytön rajoituksia. Tutustumisoikeuden saaneella viitataan asianosaiseen. Asianosaisella eli sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tietoja niistä viranomaisen asiakirjoista, jotka voivat tai ovat voineet vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.

Säännön tarkoituksena on estää se, että kilpailuviranomaiselta saaduilla todisteilla käytäisiin kauppaa. Direktiivin johdannon mukaan tämä ei kuitenkaan estä kansallista tuomioistuinta määräämästä näiden todisteiden esittämistä direktiivin edellytysten mukaisesti. Direktiivin johdannon mukaan kaikkien luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden, jotka saavat todisteita kilpailuviranomaisen hallussa olevaan asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, olisi voitava käyttää kyseisiä todisteita vahingonkorvauskanteessa, jossa ne itse ovat osapuolena. Tällaisten todisteiden käyttö olisi sallittava myös kaikille luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille, joille oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet esimerkiksi vaateen saannon kautta. Jos todisteiden saaja on oikeushenkilö, joka on osa SEUT 101 ja 102 artiklaa sovellettaessa yhdeksi

yritykseksi katsottavaa yritysryhmää, myös muiden samaan yritykseen kuuluvien oikeushenkilöiden olisi saatava käyttää kyseisiä todisteita.

Tässä laissa ei säädetä komission asiakirjojen esittämisestä eikä pääsystä komission asiakirjoihin. EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta annetussa asetuksessa (EY) N:o 773/2004 vahvistetaan muiden asioiden ohella säännöt, jotka koskevat oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon. Komissio on muuttanut asetusta ja aiheeseen liittyviä tiedonantoja siten, että ne vastaisivat direktiivin vaatimuksia. Komissio hyväksyi 3.8.2015 komission asetuksen 2015/1348 EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta annetun asetuksen (EY) N:o 773/2004 muuttamisesta. Samanaikaisesti komissio hyväksyi muutokset tiedonantoihin, jotka koskevat komission asiakirja-aineistoon tutustumista (2015/C 256/03), sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa (2015/C 256/01), sovintomenettelyn toteuttamista neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 ja 23 artiklan mukaisten päätösten tekemiseksi kartelliasioissa (2015/C 256/02) ja yhteistyötä komission ja jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä (2015/C 256/04).

Direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhoetaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia. Lakiehdotuksessa ei esitetä erillistä sanktioita koskevaa pykälää, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu. Voimassa olevan kansallisen lainsäädännön mukaan tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n ja 6 §:n sekä rikoslain 15 luvun 7 §:n ja 38 luvun 1 §:n mukaisia seuraamuksia osapuolille, kolmansille osapuolille ja niiden laillisille edustajille direktiivin 8 artiklan mukaisissa tilanteissa. Lisäksi kilpailulain 16 §:n mukaan seuraamusmaksusta ei voi vapautua eikä saada siihen alennusta, jos elinkeinonharjoittaja on hävittänyt leniency -hakemuksen piiriin kuuluvia todisteita.

Direktiivin johdannossa todetaan, että todisteiden tuhoamisen estämiseksi ja todisteiden esittämiseen velvoittavien tuomioistuimen määräyksien noudattamisen varmistamiseksi kansallisten tuomioistuinten olisi voitava määrätä vaikutuksiltaan riittäviä ennaltaehkäiseviä seuraamuksia. Oikeudenkäynnin osapuolten osalta epäedullisten päätelmien tekeminen vahingonkorvausoikeudenkäynnissä voi olla erityisen tehokas seuraamus, jonka avulla voidaan välttää viivästykset. Seuraamuksia olisi voitava määrätä myös luottamuksellisten tietojen suojaamisvelvoitteen noudattamatta jättämisestä ja todisteina esitettyjen tietojen väärinkäytöstä. Vastavasti seuraamuksia olisi oltava käytettävissä, jos vahingonkorvauskanteissa käytetään väärin kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi saatuja tietoja.

Artiklan 8 kohdassa 2 todetaan lisäksi, että kansallisten tuomioistuinten määräämien seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Kansallisen tuomioistuimen määrätävissä oleviin seuraamuksiin on kuuluttava vahingonkorvausoikeudenkäynnin asianosaisen toiminnan osalta mahdollisuus tehdä epäedullisia päätelmiä, kuten olettaa, että tarkasteltavana oleva seikka on näytetty toteen, tai hylätä vaateet tai puolustus kokonaan tai osittain, ja mahdollisuus määrätä oikeudenkäyntikulujen maksamisesta.

Uhkasakkomahdollisuus sisältyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n momenttiin 3, jonka mukaan tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä asianomaisen henkilön täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla sekä määrätä, että ulosottomies noutaa asiakirjan tai esineen tuomioistuimeen. Ulosottomiehellä on oikeus saada poliisilta virka-apua määräyksen täytäntöönpanossa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n mukaan näyttönä otetaan huomioon, mitä asian käsittelyssä on tapahtunut. Lukuun sisältyy niin ikään 6 §, jossa säädetään asianosaisen menettelyn vaikutuksesta todisteena eräissä tilanteissa. Pykälän mukaan tuomioistuimien harkitsee, mikä vaikutus asianosaisen menettelyllä on todisteena, jos hän ilman hyväksyttävää syytä jättää saapumatta oikeudenkäyntiin tai poistuu luvatta, ei lausu vastapuolen vaatimuksesta tai sen perusteista kehotuksesta huolimatta, ei anna kertomusta tai vastaa kysymykseen todistelutarkoituksessa kuultuna tai ei noudata tuomioistuimen täydennys- tai selvennyskehotusta.

Oikeudenkäyntikulujen määräämisestä sanktioluonteisesti säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4–6 §:ssä.

Todistusaineiston vääristeleminen on säädetty rangaistavaksi rikoslain 15 luvun 7 §:ssä. Kyseisen pykälän 1 momentissa todetaan, että ”Joka saadakseen syyttömän tuomitukseksi rangaistukseen tai muuten toista vahingoittaakseen kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristää tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa todisteena tarpeellisen esineen, asiakirjan tai muun todisteen, jolla hänen tietensä on merkitystä asiassa, on tuomittava todistusaineiston vääristelemisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Salassapitorikoksesta säädetään rikoslain 38 luvun 1 §:ssä. Pykälässä todetaan, että joka säädetyn taikka viranomaisen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimessaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon taikka käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tuomioistuinten määräysten noudattamatta jättämisestä voi oikeudenkäymiskaaren perusteella seurata myös järjestyssakko.

9 §. Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuus. Pykälä perustuu direktiivin 5 artiklan 3 kohtaan sekä 6 artiklan 4 c ja 11 kohtiin.

Kansallisessa lainsäädännössä oikeasuhteisuusharkintaan liittyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §, jonka mukaan tuomioistuimen on evättävä näyttö, joka koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa, on muuten tarpeeton, voidaan korvata olennaisesti vähemmällä kustannuksella tai vaivalla saatavissa olevalla todisteella, voidaan korvata olennaisesti luotettavammalla todisteella tai on asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta jäänyt tavoittamattomiin, eikä asian ratkaisemista tule enää viivyttää.

Edellä mainittu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 § vastaa pitkälti artiklan 5 kohdan 3 vaatimuksia lukuun ottamatta luottamuksellisia tietoja koskevaa kohtaa c), johon liittyvä suoja toteutuu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n perusteella. Artiklan 6 kohdat 4 c ja 11 sekä osa 5 artiklan 3 kohdasta edellyttävät kansallista säätämistä. Oikeudenkäymiskaareissa ei ole säädetty oikeasuhteisuuden arvioinnista nimenomaan kilpailuoikeuden tehokkaan julkisoikeudellisen täytäntöönpanon kannalta.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen tulisi rajoittaa todisteiden esittäminen siihen, mikä on oikeasuhteista ottaen huomioon asianosaisten ja asiaan liittyvien kolmansien osapuolten oikeudet edut. Momentti perustuu 5 artiklan 3 kohtaan ja siihen liittyvään 6 artiklan 4 kohtaan, joka koskee oikeasuhteisuuden arvioimista kun esittämispyyntö koskee kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä todisteita. Artiklan 6 kohdan 4 mukaan tuomioistuimen on otettava huomioon muun muassa, onko pyynnössä mainittu erityisesti kilpailuviranomaiselle toimitettujen tai sen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen luonne, kohde tai

sisältö vai koskeeko pyyntö kilpailuviranomaiselle toimitettuja asiakirjoja niitä erittelemättä. Lisäksi on otettava huomioon esittääkö tietojen esittämistä pyytävä osapuoli pyynnön kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan vahingonkorvauskanteen yhteydessä.

Pykälän 2 *momentti* perustuu 6 artiklan 11 kohtaan. Momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto voisi omasta aloitteestaan esittää tuomioistuimelle huomautuksen, jossa se esittäisi näkemyksensä todisteiden esittämispynnön oikeasuhteisuudesta.

Pykälän 3 *momentti* perustuu 6 artiklan 4 c kohtaan. Momentissa esitettäisiin, että tuomioistuimen tulisi huomioida oikeasuhteisuutta arvioidessaan, onko kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano turvattu kun kyse on pykälässä mainituista seikoista. Kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano tulee huomioida kun asiakirjan esittämispyyntö koskee tämän lain 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuja asiakirjoja eli Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirjoja, joita ei saa hyödyntää todisteena ennen kuin virasto on päättänyt menettelynsä. Sama koskee tilanteita, joissa asiakirjan esittämispyyntö koskee Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistossa olevaa todistetta tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto esittää näkemyksensä todisteiden esittämispynnön oikeasuhteisuudesta.

Direktiivin johdannon mukaisesti tehokkaan kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon näkökulmasta tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota oikeasuhteisuusarviossaan siihen, ettei kilpailuviranomaisen tutkintastrategia tai se, mitkä asiakirjat kuuluvat asiakirja-aineistoon paljastu ja siihen, ettei vähennetä insenttiiviä tehdä yhteistyötä kilpailuviranomaisen kanssa.

Kuten direktiivin johdannossa todetaan, julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyvässä oikeasuhteisuusarvioinnissa erityistä huomiota on kiinnitettävä niin kutsutun tietojenonginnan estämiseen eli tietojen, joilla todennäköisesti ei ole merkitystä oikeudenkäynnin osapuolille, erittelemättömän ja liian laajan hankinnan estämiseen. Sen vuoksi todisteiden esittämistä koskevia pyyntöjä ei olisi katsottava oikeasuhteisiksi, kun niissä yleisesti viitataan kilpailuviranomaisen hallussa olevan tiettyä asiaa koskevan asiakirja-aineiston asiakirjojen tai osapuolen tietyssä asiassa toimittamien asiakirjojen esittämiseen. Tällaiset laajat todisteiden esittämistä koskevat pyynnot eivät noudata pyynnön esittävän osapuolen velvoitetta yksilöidä todisteet tai todisteiden ryhmät mahdollisimman täsmällisesti ja suppeasti.

10 §. Vanhentuminen. Pykälä perustuu direktiivin 10 artiklaan. Artiklan mukaan vanhentumisaajat eivät saa alkaa kulua, ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja kantajan tiedossa on tai sen tiedossa voidaan kohtuudella olettaa olevan a) toiminta ja se, että toiminta rikkoo kilpailuoikeutta; b) se, että kilpailuoikeuden rikkominen on aiheuttanut sille vahinkoa; ja c) rikkomiseen syyllistynyt. Artiklan mukaan vahingonkorvauskanteiden nostamiseen sovellettavan vanhentumisaajan tulee olla vähintään viisi vuotta. Kansallisesti voidaan siten halutessa ottaa käyttöön myös pidempi vanhentumisaika kantajien eduksi.

Artiklan 10 kohdan 4 mukaan vanhentumisaika keskeytyy tai kansallisen oikeuden säännöksistä riippuen, vanhentumisaika katkeaa, jos kilpailuviranomainen käynnistää tutkimuksen tai menettelyn kilpailuoikeuden rikkomisesta, johon vahingonkorvauskanteen liittyy. Kilpailuviranomaisella tarkoitetaan direktiivin 2 artiklan 8 kohdan mukaan asiayhteyden mukaisesti komissiota tai kansallista kilpailuviranomaista taikka niitä molempia. Keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen tai menettely on muulla tavoin lopetettu. Tämä tarkoittaa, että jäsenmaa voi valita kansallisen oikeusjärjestyksensä huomioiden, keskeyttääkö vai katkaiseeko viranomaisen käynnistämä tutkimus tai menettely vanhentumisaajan.

Voimassaolevan kilpailulain 20 §:n mukaan vanhentumisaika on 10 vuotta ja vanhentuminen alkaa rikkomisen päättymisestä. Direktiivin mukaan vanhentumisaika on 5 vuotta, mutta vanhentumisaika alkaa myöhemmin kuin kilpailulain 20 §:n perusteella. Direktiivin mukaan vanhentumisaajan alkaminen edellyttää paitsi rikkomisen päättymistä, myös tietoisuutta rikkomismenettelystä ja sen kilpailuoikeuden vastaisuudesta, vahingon aiheutumisesta kantajalle ja rikkomiseen syyllistyneestä.

Jos vahingonkorvausta haetaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain perusteella, vanhentumiseen sovelletaan tämän lain vanhentumissäännöstä. Vanhentumislain säännökset soveltuvat jatkossakin sopimusperusteiseen ja rikkomusperusteiseen korvausvastuuseen riippumatta tämän lain vanhentumissäännöksistä. Jos korvausta haetaan esimerkiksi sopimusrikkomuksen perusteella, sovelletaan vanhentumislain vanhentumissäännöstä. Vanhentumislain määräajat eivät siten sovellu kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain kanneaikojen rinnalla.

Rikkomuksen toteavan päätöksen jälkeiset korvauskanteet eli niin sanotut seurannaiskanteet (ns. follow on –kanteet) ovat huomattavasti yleisempiä kuin itsenäiset korvauskanteet, joiden taustalla ei ole kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen rikkomuksen toteavaa päätöstä (ns. stand alone –kanteet). Tämän takia erityisesti seurannaiskanteiden osalta olisi tarkoituksenmukaista säätää vanhentumisajasta ja sen alkamisesta, päättymisestä ja kestosta niin selkeästi kuin mahdollista direktiivin velvoitteet kuitenkin huomioiden. Tavoiteltavaa olisi, että vanhentumisaajan laskeminen olisi mahdollisimman yksiselitteistä sekä kantajan, vastaajan että tuomioistuimen kannalta. Direktiivin artikla 10 edellyttää rikkomisen päättymisen lisäksi myös tietoisuuden olemassaoloa.

Vanhentumissäännös koostuisi useammasta osasta. Momentti 1 vastaisi pitkälti direktiivin vanhentumissäännön mukaista viiden vuoden aikaa rikkomisen päättymisestä ja tietoisuudesta sekä vanhentumisaajan keskeytymisestä. Momentin 2 mukaan oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsottaisi vanhentuneeksi, jos korvauskanne nostettaisiin ennen kuin on kulunut kymmenen vuotta rikkomisesta tai sen päättymisestä taikka vuosi lainvoimaisesta päätöksestä tai siitä kun käsittely on muuten päättynyt.

Pykälän 1 momentin mukaan vanhentumisaika kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamiselle olisi viisi vuotta ja se alkaisi kuluu, kun vahingonkärsijä tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta, vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Vanhentumisaika alkaisi siten vasta, kun kaikki kolme tietoisuuteen liittyvää edellytystä täyttyvät. Käytettyjen sanojen ”tiesi tai olisi pitänyt tietää” on tarkoitus vastata terminologialtaan muuta kansallista lainsäädäntöä ja sen yleistä tulkintalinjaa. Ellei erityisiä perusteita muuhun ole, tietoisuuden katsottaisiin syntyvän kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa seuraamusmaksuesityksensä tai tekee rikkomisen toteavan päätöksen. Tietoisuuden syntymistä arvioidaan tällöin samankaltaisesti kuin korkeimman oikeuden ratkaisussa 2016:11. Tietoisuuden katsotaan olevan olemassa kuitenkin viimeistään kun rikkomuspäätös on lainvoimainen. Tietoisuuteen perustuvat kriteerit vanhentumisaajan alkamisajankohdan osalta vaativat kuitenkin tapauskohtaista arviointia ainakin itsenäisten kanteiden tapauksessa. Momentti edellyttää vanhentumisaajan katkaisemista kanteella.

Momentin toisessa lauseessa todettaisiin, että jos kilpailuviranomainen on aloittanut rikkomuksen tutkinnan tai muun rikkomusta koskevan menettelyn, vanhentumisaajan kulumisen keskeytyy siihen asti, kunnes on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta tai siitä, kun asian käsittely on muuten päättynyt. Momentissa mainitulla kilpailuviranomaisella tarkoitetaan Euroopan komissiota tai Euroopan unionin kansallista kilpailuviranomaista.

Vanhentumisajan kulumisen keskeytyksellä tarkoitetaan sitä, että keskeytymisen päättymisen jälkeen vanhentumisajasta on jäljellä aika, joka siitä oli käyttämättä keskeytymisen alkaessa. Keskeytyksellä on merkitystä viiden vuoden vanhentumisajan laskennassa kun tuomioistuimien katsoo tietoisuuden syntyvän ennen lainvoimaista päätöstä. Kun tuomioistuin katsoo tietoisuuden syntyvän ja viiden vuoden vanhentumisajan kulumisen alkavan Kilpailu- ja kuluttajaviraston tekemästä seuraamusmaksuesityksestä, momentin mukaan vanhentumisajan kulumisen keskeytyy siihen asti, kunnes on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta. Käytännössä vanhentumisaikaa on siten jäljellä kuusi vuotta lainvoimaisen päätöksen jälkeen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, jos korvauskanne nostetaan ennen kuin on kulunut joko kymmenen vuotta rikkomisesta tai jatkettun rikkomisen tapauksessa kymmenen vuotta rikkomisen päättymisestä tai vuosi siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sen käsittely on muuten päättynyt.

Vahingonkärsijällä on oikeus nostaa kanne ja hakea vahingonkorvausta, jos momentissa 1 ja 2 säännellyistä vaihtoehtoisista vanhentumisajoista jonkun mukaan aikaa korvauksen hakemiselle on vielä jäljellä. Oikeus korvaukseen ei siten vanhene ennen kuin käsiteltävässä tapauksessa pisin vaihtoehtoinen vanhentumisaika on kulunut. Kantajalla on aina käytössään vähintään vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta tai käsittelyn muusta päättämisestä kanteen nostamiseen, vaikka muut vanhentumisajat olisivat kuluneet sitä ennen umpeen.

Momentin mukaisia vanhentumisaikoja laskettaessa ei sovellettaisi momentin 1 säännöstä, jonka mukaan vanhentumisajan kulumisen keskeytyy siihen asti kun on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta. Siten rikkomisen päättymisestä laskettava 10 vuoden vanhentumisaika ei keskeytyisi kilpailuviranomainen ja tuomioistuimen mahdollisesta tutkinnasta huolimatta.

Kymmenen vuoden vanhentumisaika soveltuisi momentin 1 mukaisen viiden vuoden vanhentumisajan tapaan myös sellaisten itsenäisten kanteiden käsittelyyn, joihin liittyvää kilpailuoikeuden epäilyä rikkomusta kilpailuviranomainen ei ole edes alkanut tutkimaan tai epäilyä on tutkittu jossain määrin, mutta tapaus on poistettu käsittelystä. Itsenäisen kanteen taustalla voi olla tilanne, jossa Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ole tutkinut rikkomusepäilyä, koska siitä ei ole tehty toimenpiteitä eikä virasto ole alkanut tutkimaan asiaa oma-aloitteisesti. Tilanne voi olla myös sellainen, että virasto on tutkinut epäilyä ainakin jossain määrin, mutta on poistanut asian käsittelystä, koska ei ole priorisoinut sitä tai rikkomus on jo poistunut tai virasto on antanut päätöksen, jonka mukaan virastolla ei ole näyttöä rikkomuksesta. Itsenäinen kanne tulee kyseeseen myös silloin, kun virasto on antanut asiassa kilpailulain 10 §:n mukaisen sitoumuspäätöksen, jossa rikkomuksen olemassaoloa ei nimenomaisesti todeta.

Momentin mukainen vuoden vanhentumisaika soveltuisi tilanteeseen, jossa vahingonkorvauskanteen taustalla on Kilpailu- ja kuluttajaviraston lainvoimainen rikkomuspäätös, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen päätös, tai komission tai muun jäsenen kilpailuviranomaisen lainvoimainen rikkomuspäätös. Vuoden vanhentumisaika soveltuisi myös itsenäisen kanteen tilanteeseen, jossa komissio, Kilpailu- ja kuluttajavirasto tai muun jäsenen kilpailuviranomainen on aloittanut rikkomuksen tutkinnan, mutta tapauksessa ei ole olemassa lainvoimaista sisällöllistä ratkaisua.

11 §. *Sovintoneuvottelun vaikutus vanhentumiseen ja korvauskanteen käsittelyyn.* Pykälässä säädettäisiin vanhentumisajan kulumisen keskeytyksestä sovintoneuvottelun ajaksi ja korvauskanteen tuomioistuinkäsittelyn keskeyttämisestä sovintoneuvottelun ajaksi.

Direktiivin 18 artikla sisältää säännökset sovitteluun perustuvasta riitojenratkaisusta (consensual dispute resolution). Direktiivin määritelmän mukaan sovitteluun perustuvalla riitojenratkaisulla tarkoitetaan mekanismeja, jonka avulla osapuolet voivat päästä vahingonkorvausvaadetta koskevassa riidassa ratkaisuun tuomioistuimen ulkopuolella. Sovittelulla tarkoitetaan siten kaikkea osapuolten vapaaehtoista menettelyä, joka tähtää korvauksesta sopimiseen. Direktiivin määritelmän mukaan sovitteluun perustuvalla sovintoratkaisulla tarkoitetaan puolestaan sovitteluun perustuvalla riitojenratkaisulla saavutettua sopimusta. Direktiivin johdannossa mainitaan esimerkkeinä sovitteluun perustuvista riitojenratkaisutavoista väliesmenettely (arbitration), välitys, sovittelu ja tuomioistuimen ulkopuoliset sovintoratkaisut mukaan lukien ne, joissa tuomari voi julistaa sovintoratkaisun sitovaksi.

Kansallisessa laissa ilmaisu sovintomenettely eroaa kansallisessa laissa käytössä olevasta sovittelusta, jolla ymmärretään vakiintuneesti ulkopuolisen sovittelijan välitystyöhön perustuvia sovintoneuvotteluja. Osapuolina menettelyssä voivat olla vahinkoa kärsineiden lisäksi yksi tai useampi vahingon aiheuttaja. Silloin kun sovintoon tähtäävään menettelyyn ryhdytään, vahinkoa kärsineiden etuna on, että menettelyyn osallistuvat kaikki tiedossa olevat vahinkoa aiheuttaneet tahot. Sovintomenettelyyn ryhtyminen on kuitenkin aina vapaaehtoista sekä vahinkoa kärsineelle että vahinkoa aiheuttaneille.

Tavanomaisin esimerkki direktiivin mukaisesta ”sovitteluun perustuvasta riitojenratkaisusta” on osapuolten neuvottelut ja pykälässä käytetäänkin käsitettä sovintoneuvottelu. Ne eivät ole määrämuotoisia vaan perustuvat jommankumman osapuolen aloitteeseen, jotka tähtäävät neuvottelujen päätteeksi sovintoratkaisuun. Sovintoneuvottelu voi tarkoittaa myös neuvottelua, jossa on ulkopuolinen sovittelija, joka toimii osapuolten nimeämänä sovittelijana ja jonka tehtävänä on yksinomaan auttaa osapuolia löytämään sovintoratkaisu. Sovintoneuvottelu ei edellytä riidan vireille tuloa tuomioistuimessa ja se voi tapahtua kokonaan tuomioistuimen ulkopuolella.

Jos sovintoon päästään, se voidaan vahvistaa tuomioistuimessa. Oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään tuomioistuimen vahvistamasta sovinnosta vireillä olevassa riita-asiassa. Myös kilpailunrajoitukseen perustuva riita-asia voi tuomioistuimessa päättyä tuomioistuimen vahvistamaan sovintoon, mutta direktiivin sovintomenettely kattaa siis myös kaikki muut sovittelutilanteet.

Voimassa olevat säännökset nimenomaisesta sovittelumenettelystä sisältyvät lakiin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011). Voimassa oleva laki sisältää säännökset niin kutsutusta tuomioistuinsovittelusta ja myös tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuneen sovittelun perusteella syntyneen sovinnon vahvistamisesta. Sekä riita-asia, joka ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, että jo riita-asiana tuomioistuimessa vireillä oleva asia, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. Sovittelumenettelyn käyttö edellyttää kaikkien osapuolten suostumusta. Tuomioistuinsovittelu päättyy, kun asiassa vahvistetaan sovinto, tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian. Se voi päättyä myös siihen, että osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, että se ei halua enää asiaa soviteltavan. Vaihtoehtoisesti se voi päättyä siihen, että sovittelija päättää osapuolia kuultuaan, että sovittelun jatkaminen ei ole enää perusteltua. Mainittu laki sisältää säännökset myös tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa syntyneen sovinnon täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamisesta. Käräjäoikeus voi vahvistaa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon tai sen osan täytäntöönpanokelpoiseksi.

Pykälä kattaisi edellä kuvatut menettelyt, jotka tähtäävät sovintoon. Yhteistä niille on, että niihin ryhtyminen edellyttää molempien, joidenkin tai kaikkien osapuolten suostumusta.

Pykälän *1 momentissa* säädetään, että sovintoneuvottelu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen siihen osallistuvien osalta sovintoneuvottelun ajaksi ja siten vahingonkäräjien ei tarvitse kiirehtiä esimerkiksi korvauskanteen nostamisessa. Keskeytyminen koskee siten niitä, jotka ovat tai olivat sovintoneuvottelussa edustettuna. Vanhentumisajan keskeytyksellä tarkoitetaan, että vanhentuminen keskeytyy ja keskeytyksen päättymisen jälkeen vanhentumisajasta on vielä käytettävissä jäljellä oleva osa. Vanhentumisaika voi siten päättyä eri aikaan eri vahingonkäräjien osalta riippuen muun muassa siitä, osallistuvatko ne riitojenratkaisumenettelyyn.

Sovintoneuvottelu koskee kaikkia niitä toimia, joilla osapuolet ryhtyvät sovintoon tähtäävään neuvotteluun tai menettelyyn, siis myös osapuolten keskinäisiä neuvotteluja ilman tuomioistuimen tai muun ulkopuolisen tahon sovitteluapua. Osapuolten oikeusturvan kannalta olennaista on, että menettelyn käynnistyminen dokumentoidaan. Käytännössä menettely käynnistyy yhden osapuolen aloitteesta. Tämä tiedustele vastapuolelta, onko tällä valmiutta suoraan lähteä neuvottelemaan sovinnosta tai valmiutta hakea yhdessä sovittelijaa.

Osa vahingonaiheuttajista ei välttämättä suostu sovintoneuvotteluihin. Näiden osalta vanhentuminen ei keskeydy sen johdosta, että joidenkin toisten vahingonaiheuttajien kanssa käydään sovintoneuvotteluja. Vahinkoa kärsinyt joutuu tällaisten vahingonaiheuttajien osalta huolehtimaan siitä, että korvausvastuu ei pääse vanhentumaan. Asian tullessa vireille kantaja voi pyytää tuomioistuinta lykkäämään asian käsittelyä kunnes sovintoneuvottelut on saatu päätökseen.

Vanhentumisen keskeytyksen kannalta tärkeää on, että dokumentaatiossa näkyy, että menettelyllä tähdätään sovintoratkaisuun. Siinä olisi syytä ilmetä kaikkien menettelyssä mukana olevien nimi. Jotta osapuoli – käytännössä korvausta vaativa taho – saisi hyväkseen vanhentumisen keskeytyksen riitojenratkaisun ajaksi, tulee neuvottelumenettelyn käynnistyminen dokumentoida. Tämä tapahtuu selvimmin dokumentilla, johon tulee kaikkien menettelyyn osallistuvien allekirjoitus ja menettelyn alkamis- ja päättymispäivämäärä. Käytännössä koko menettelystä on syytä laatia pöytäkirja, johon tulee alkamis- ja päättymispäivämäärät ja kaikkien osapuolten allekirjoitukset. Myös sähköpostikirjeenvaihdolla voidaan käynnistää osapuolten välinen sovintoon tähtäävä neuvottelu. Kaikkien menettelyssä mukana olevien osapuolten tulee vahvistaa, että kyseessä on sovintoon tähtäävä menettely.

Jos asia viedään tuomioistuinsovitteluun, asia tulee vireille hakemuksella, josta ilmenee menettelyn alkamispäivämäärä. Asia on vireillä niin kauan kunnes sovinto on vahvistettu tai tuomioistuin katsoo sovittelun päättyneeksi ilman sovintoa. Jos sovintoon tähtäävä menettely päättyy ilman sovintoa, vanhentumisajan kulumisen jatkuu siitä päivästä, jolloin sovintoon tähtäävä menettely päättyi. Päättymisestä ei siten ala uusi vanhentumisaika. Saman riidanratkaisuprosessin aikana sovintoa voidaan yrittää useammin kuin kerran ja vanhentumisaika voi myös keskeytyä vastaavasti.

Pykälän *2 momentissa* todetaan, että kun asia on vireillä yleisessä tuomioistuimessa, tuomioistuin voi keskeyttää korvauskanteen käsittelyn enintään kahdeksi vuodeksi niiden osalta, jotka osallistuvat sovintoneuvotteluun. Samaan riidanratkaisuyritykseen liittyvä tuomioistuimen korvauskanteen käsittelyn keskeytyminen voi kuitenkin kestää yhteenlaskettuna enintään kaksi vuotta. Jos sovintomenettelyä ei ole saatu päätökseen kun tuomioistuimen korvauskanteen käsittely on ollut keskeytyneenä yhteensä kaksi vuotta, tuomioistuimen on jatkettava vahingonkorvausriidan käsittelyä. Momentissa mainitulla tuomioistuinkäsittelyllä tarkoitetaan vain käsittelyä yleisessä tuomioistuimessa, koska korvausasia ei voi olla samanaikaisesti vireillä sekä yleisessä tuomioistuimessa että välimiestuomioistuimessa.

Lähtökohtaisesti osapuolet saavat päättää sovinnon sisällöstä haluamallaan tavalla. Kuitenkin kaikkia tuomioistuimen vahvistettavaksi jätettävien sovintojen sisältöä rajoittaa oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa oleva kielto vahvistaa sovinto, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Kaikkiin tuomioistuimen ratkaisuun sovinnon vahvistamista koskevilla asioilla saa hakea muutosta noudattaen, mitä muutoksen hakemisesta asianomaisen tuomioistuimen tuomioon säädetään. Sama koskee tuomioistuinsovittelun päätteeksi vahvistettavaa sovintoa.

12 §. *Sovintoratkaisun vaikutus vahingonkorvaukseen.* Pykälässä säädettäisiin sovintoratkaisun vaikutuksesta vahingonkorvaukseen ja rikkomiseen syyllistyneiden väliseen takautumis-oikeuteen. Pykälä perustuu 19 artiklaan. Sovintoon tähtäämistä pyritään edistämään sillä, että sovintoratkaisu määrittää sitovalla tavalla sovinnon osapuolen korvausosuuden suuruuden. Tällä on merkitystä erityisesti siinä tilanteessa, että osa vahingonaiheuttajista kieltäytyy sovintoneuvottelusta. Sovintoratkaisuneuvottelu on kuitenkin tehokkain ja tarkoituksenmukaisin keino niissä tilanteissa, joissa kaikki vahingonaiheuttajat suostuvat sovintoratkaisuun. Näin koko korvauskysymys saadaan sovintoratkaisussa määrättyä.

Vahingonkorvausvaatimukseen perustuva riita-asia on dispositiivinen riita-asia eli riidan osapuolet voivat sopia korvauksesta haluamallaan tavalla. Osapuoli voi esimerkiksi luopua osasta vaatimuksiaan sovinnon aikaansaamiseksi. Tämä pätee myös kilpailunrajoituksella aiheutetun vahingon korvaamisesta sopimiseen.

Artiklan 19 kohdat 1—3 koskevat tilannetta, jossa yksi tai useampi rikkomiseen syyllistynyt on osallistunut sovintoratkaisuun yhden tai useamman, jopa kaikkien, vahingonkärsijän kanssa. Kohdat eivät koske tilannetta, jossa kaikki rikkomiseen syyllistyneet ovat tehneet sovintoratkaisun. Kohdat 1—3 käsittelevät sovintoratkaisun vaikutusta sovintoratkaisun tehneen vahingonkärsijän jäljellä olevaan vaateeseen niitä rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan, jotka eivät ole tehneet sovintoratkaisua. Kohdilla 1—3 ei ole vaikutusta niiden vahingonkärsijöiden, jotka eivät ole osallistuneet sovintoratkaisuun, korvausvaateeseen rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan. Artiklan 19 kohta 4 koskee puolestaan tilannetta, jossa sovintoratkaisun jälkeen sovintoratkaisuun osallistumattomat vahingonkärsijät vaativat korvausta miltä tahansa rikkomiseen syyllistyneeltä.

Pykälän *1 momentti* perustuu 19 artiklan 1 kohtaan. Momentin mukaan sovinto pienentää vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen määrällä, joka vastaa sovinnon tehneen rikkomiseen syyllistyneen osuutta vahingosta. Sovintoratkaisun jälkeen tuomittavasta korvauksesta vähennetään siten sovintoratkaisuun osallistuneen rikkomiseen syyllistyneen osuus vahingosta.

Pykälän *2 momentti* perustuu 19 artiklan 2 kohtaan. Momentin mukaan jäljelle jäävästä korvauksesta vastuussa olevat rikkomiseen syyllistyneet eivät saa takautumisoikeutta sovinnon tehnyttä rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan. Maksettavaksi jäävästä osasta korvausta vastaavat siten vain muut rikkomiseen syyllistyneet, eivätkä nämä voi vaatia sovintoratkaisuun osallistunutta maksamaan sovintoratkaisua suurempaa osuutta korvauksesta.

Direktiivin johdannossa selvennetään, että vahinkoa kärsineen osapuolen vaateesta olisi vähennettävä sovintoratkaisuun osallistuvan rikkomiseen syyllistyneen osuus sille aiheutuneesta vahingosta riippumatta siitä, vastaako sovintoratkaisun määrä sen vahingon suhteellista osuutta, jonka sovintoratkaisuun osallistuva muu rikkomiseen syyllistynyt aiheutti sovintoratkaisuun osallistuvalla vahinkoa kärsineelle osapuolelle. Tämä suhteellinen osuus olisi määritettävä niiden sääntöjen mukaisesti, joita muutoin käytetään määritettäessä rikkomiseen syyllistyneiden keskinäisiä maksuosuuksia. Tämä tarkoittaa, että jos sovintoratkaisun mukainen kor-

vaus on pienempi kuin regressioikeuden mukainen suhteellinen vastuu vahingosta, pääsäännön mukaan vahinkoa kärsinyt ei voi vaatia suhteellisen vahingon ja korvauksen välistä erotusta.

Sovintoratkaisussa sovittu osuus korvauksesta, eli sovinnossa mukana olevan tai olevien osuus käsitellään siis erikseen, eikä siihen voida enää muussa vahingonkorvausprosessissa tuomioistuimessa puuttua. Kyseistä osuutta ei siis enää voidisi vaatia vahingonkorvausprosessissa ja vastaavasti se osuus vähennetään tuomiolla vahvistettavasta korvauksesta. Mikä tämä osuus on, on viime kädessä prosessissa vahvistettava ja tuomioistuin arvioi osuuden tapauskohtaisesti. Käytännössä korvausta vaativan tulisi esittää vaatimuksensa osana selvitys siitä, mikä on sen näkemyksen mukaan kokonaisvahinko ja mikä osa hänelle on jo sovintoratkaisun perusteella korvattu. Kahdenkertaista korvausta ei tulisi voida vaatia.

Vastaavasti sovintoon osallistuvat eivät joudu osallistumaan tuomiolla vahvistettavaan korvaukseen. Tuomiolla vahvistettavasta osasta korvausta vastaavat vain muut rikkomiseen syyllistyneet, eivätkä nämä voi vaatia sovintoratkaisuun osallistunutta maksamaan osuuttaan korvauksesta eli sovintoratkaisua suurempaa osuutta korvauksesta.

Pykälän 3 momentti perustuu 19 artiklan 3 kohtaan. Momentissa säädetään poikkeuksista pääsääntöön. Momentissa 3 todetaan, että sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt ei vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, paitsi jos muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pysty maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Momentissa säädetään lisäksi, että sovinnossa voidaan sopia, ettei sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, vaikka muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pystyisi maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Asia on siten sopimuksenvarainen ja tällainen ehto johtaa pääsäännön mukaiseen tilanteeseen, jossa sovintoratkaisun osapuoli maksaa vain sovintoratkaisun mukaisen korvauksen vaikka muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pystyisi maksamaan jäljellä olevaa korvausta.

Direktiivissä poikkeusta perustellaan oikeudella täyteen korvaukseen. Johdannon mukaan täyden korvauksen varmistamiseksi sovintoratkaisuun osallistuvien muiden rikkomiseen syyllistyneiden olisi kuitenkin edelleen maksettava korvausta, jos sovintoratkaisuun osallistuva vahinkoa kärsinyt osapuoli ei muulla tavoin pysty saamaan korvausta jäljellä olevasta vaateesta. Sovintoratkaisuun osallistuvalla rikkomiseen syyllistyneeltä ei voida kuitenkaan vaatia korvausta, vaikka muut syyllistyneet eivät pystyisikään maksamaan vahingonkärsijälle, jos tämä korvausvastuu on nimenomaisesti suljettu pois sovitteluun perustuvassa sovintoratkaisussa.

Pykälän 4 momentti perustuu 19 artiklan 4 kohtaan, joka koskee rikkomiseen syyllistyneiden keskinäistä korvausvastuuta takautumisoikeuden perusteella. Sovintoratkaisun jälkeen sovintoratkaisuun osallistumattomat vahingonkärsijät voivat vaatia korvausta miltä tahansa rikkomiseen syyllistyneeltä ja jos rikkomiseen syyllistynyt on tehnyt sovintoratkaisun yhden vahinkoa kärsineen kanssa, vastaa hän edelleen muille.

Momentissa todettaisiin, että jos sovintoratkaisuun osallinen maksaa 3 momentin nojalla enemmän kuin mihin hän on sovinnossa sitoutunut, sovellettaisiin hänen takautumisoikeuteen mitä vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ssä säädetään, ja sovinnon määrä katsotaan hänen omaksi osuudeksi. Vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ssä todetaan, että sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut. Lisäksi vahingonkorvauslain pykälässä todetaan, että jos joku korvausvelvollisista on ilmeisesti maksukyvytön tai hänen oleskelupaikkansa on tuntematon, on kunkin muista korvausvelvollisista maksettava osuutensa vajauksesta.

Mikäli sovintoratkaisuun osallinen joutuisi siis 3 momentin nojalla maksamaan osan muiden vastuulle jääneen osan korvauksesta tai sen kokonaan, syntyisi tälle takautumisoikeus vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:n mukaisesti. Takautumisoikeus tarkoittaisi, että muut korvausvelvolliset joutuisivat maksamaan sovintoratkaisuun osallisen liikaa maksaneen osuuden takaisin tälle. Liialla maksamisella tarkoitetaan tällöin yli sovintoratkaisun menevää osaa korvauksesta. Tässä tilanteessa sovinnon tehnyt tai sovinnon tehneet vahingon aiheuttajat, jotka ovat joutuneet maksamaan yli sen mitä sovinnossa on sovittu, joutuisivat regressikanteella hakemaan sovintoon osallistumattomilta takaisin sen mitä ovat maksaneet liikaa. Tässä tilanteessa tuomioistuimien joutuisi myös määräämään, miten takautumisoikeus käytännössä toteutuisi eli miten muiden korvausvelvollisten keskinäinen vastuu maksusta sovintoratkaisuun osalliselle näiden välillä jakaantuisi.

Direktiivin johdannon mukaan tulisi välttää tilanteita, joissa sovintoratkaisuun osallistuvat rikkomiseen syyllistyneet maksavat korvauksen kokonaismäärän, joka ylittää niiden suhteellisen vastuun rikkomisen aiheuttamasta vahingosta siten, että ne maksavat sovintoratkaisun ulkopuolisille rikkomiseen syyllistyneille osuuden vahingonkorvauksista, joita nämä ovat maksaneet sovintoratkaisun ulkopuolisille vahinkoa kärsineille osapuolille. Johdannossa todetaan edelleen, että kun sovintoratkaisuun osallistuvia rikkomiseen syyllistyneitä pyydetään osallistumaan sovintoratkaisun ulkopuolisten rikkomiseen syyllistyneiden myöhemmin maksamiin vahingonkorvauksiin, kansallisten tuomioistuinten olisi otettava huomioon sovintomenettelyssä jo maksetut vahingonkorvaukset pitäen mielessä, että kaikki rikkomiseen syyllistyneet eivät välttämättä ole osallistuneet rikkomiseen yhtä suuressa määrin sen koko aineellisessa, ajallisessa ja maantieteellisessä laajuudessa.

Käytännössä tuomioistuimen tulisi siten huomioida takautumisoikeuteen perustuvaa kannetta käsitellessään rikkomiseen syyllistyneiden suhteellinen osuus vahingosta ja sovintoratkaisun perusteella maksetut korvaukset.

13 §. Voimaantulo. Direktiivin 21 ja 22 artikloihin perustuvassa 13 §:ssä säädettäisiin voimaantulosta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 26 päivänä joulukuuta 2016. Direktiivin 21 artiklan mukaan direktiivin noudattamisen edellyttämien lakien tulisi olla voimassa viimeistään 27.12.2016.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä olevat asiat käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Tällä varmistettaisiin se, että prosessisäännöt eivät vaihdu kesken prosessin. Voimaantulon pääsääntönä on, että lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneita vahinkoja koskeviin korvauskanteisiin, jotka on nostettu lain voimaantulon jälkeen, mutta 3 momentissa säädettäisiin poikkeuksesta pääsääntöön.

Käsitteenä kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaukset kattavat SEUT 101 ja 102 artiklan sekä kilpailulain 5 ja 7 §:n rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamisen. Tämän lain kanssa samassa yhteydessä esitettäisiin muutettavaksi kilpailulain 20 § siten, että pykälän aiempi sisältö poistettaisiin ja pykälässä todettaisiin vain, että kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen sovelletaan lakia kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että tämän lain 2 §:n 1–3 momentteja, 4, 5, 10 ja 12 §:ä sovellettaisiin vain siltä osin, kun 1 §:ssä tarkoitettu menettely on tapahtunut 26.12.2016 tai

sen jälkeen. Näitä säännöksiä sovellettaisiin siten vain, kun käsiteltävänä oleva laki on tullut voimaan ja lisäksi lain 1 §:n mukainen menettely on tapahtunut kokonaan tai osaksi 26.12.2016 tai sen jälkeen. Jos menettely ulottuu ajallisesti sekä voimassaolevan lainsäädännön että käsiteltävänä olevan lain voimaantulon jälkeiseen aikaan, menettelyn 25.12.2016 asti ulottuvaan osaan sovelletaan voimassaolevan lainsäädännön aineellisia säännöksiä ja 26.12.2016 ja sen jälkeiseen osaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain aineellisia säännöksiä. Voimassa olevan lain aineellisia säännöksiä on kilpailulain 20 §:ssä ja siinä viitatuissa säännöksissä.

Momentti perustuu 22 artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisia säädöksiä, jotka on annettu direktiivin aineellisten säädösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti. Käsiteltävänä olevan lain aineellisiksi säännöksiksi katsottaisiin vahinkoa ja sen korvaamista koskevan 2 §:n momentit 1–3, yhteisvastuuta vahingosta koskeva 4 §, takautumisoikeutta koskeva 5 §, vanhentumista koskeva 10 § sekä sovintoratkaisun vaikutusta korvaukseen koskeva 12 §. Pykälän 2 aineellisiksi säännöksiksi katsottavat momentit 1-3 koskevat korkoa, välillisen ostajan oikeutta korvaukseen, vahinko-olettamaa ja sitä, kenellä on oikeus korvaukseen.

Artiklan 22 kohdan 2 mukaan muita kuin 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu kansallisessa tuomioistuimessa ennen 26.12.2014. Momentissa arviointiperusteena on korvausvastuun perustana oleva menettely eli kilpailuoikeuden rikkominen, josta vahinko on aiheutunut.

1.2 Kilpailulaki

14 §. *Seuraamusmaksusta vapautuminen kartellitapauksissa.* Pykälässä säädettäisiin, että tietojen ja todisteiden ohella yrityslausunnon toimittaminen on edellytys seuraamusmaksusta vapautuksen saamiseksi. Yrityslausunto –sana lisättäisiin pykälän 1 momentin kohtiin 1 ja 2. Pykälän muuttaminen liittyy kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain todisteiden hyödyntämiskieltoa koskevaan esitettyyn 8 §:n 3 momenttiin, joka perustuu direktiivin 6 artiklan 6 kohtaan.

Kilpailulaissa seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista kartellitapauksissa käsitellään kilpailulain 14–17 §:ssä. Kilpailulain 14 §:n mukaan seuraamusmaksusta vapautuminen on mahdollista, jos on kyse sellaisesta kilpailulain 5 §:ssä tai SEUT 101 artiklassa tarkoitettusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä. Seuraamusmaksusta vapautumisen muista edellytyksistä säädetään kilpailulain 16 §:ssä. Kaikkien edellytysten täytyessä virasto ei tee vapautusta hakenutta koskevaa seuraamusmaksuesitystä markkinaoikeudelle.

Voimassa oleva kilpailulaki ei tunne direktiivin mukaista sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon eli niin sanotun yrityslausunnon käsitettä (leniency statement). Kilpailulain 14, 15 ja 17 §:ssä käytetty termi ”tiedot ja todisteet” on laajempi kuin direktiivin 2 artiklan 16 kohdan määritelmä. Voimassa olevassa kilpailulaissa yrityslausunnon katsotaan olevan osa tietoja ja todisteita. Kilpailulain esitöissä täsmennetään, että tiedot ja todisteet tarkoittavat muun muassa yrityslausuntoa, kirjallisia dokumentteja, tietojenkäsittelyn tallenteita tai dataa taikka elinkeinonharjoittajien edustajien tai työntekijöiden suullisia lausuntoja. Vaikka kilpailulain 14 ja 15 §:ssä ei nimenomaisesti mainita yrityslausuntoa, se on yleensä keskeinen osa viranomaiselle toimitettavia tietoja ja todisteita. Kilpailu- ja kuluttajavirasto onkin käytännössä edellyttänyt yrityslausuntoon rinnastettavien tietojen toimittamista sekä

seuraamusmaksusta vapautumista että seuraamusmaksun alentamista hakevilta elinkeinonharjoittajilta.

Seuraamusmaksusta vapautumista ja alentamista koskevaan järjestelmään suoraan tai välillisesti liittyvän lainsäädännön selkeys ja käsitteiden yhdenmukaisuus on tärkeää niin yksittäisen elinkeinonharjoittajan kuin koko järjestelmän toimivuuden kannalta. Kilpailulain ja kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain terminologian yhdenmukaisuuden varmistamiseksi pykälää esitettäisiin muutettavaksi siten, että tietojen ja todisteiden ohella yrityslausunnon toimittaminen olisi edellytys seuraamusmaksusta vapautuksen saamiseksi. Muutos ei poistaisi seuraamusmaksun vapautuksen hakijan velvollisuutta toimittaa yrityslausunnon lisäksi muita pykälässä edellytetyjä tietoja ja todisteita, eikä se muuttaisi kilpailulain 16 §:n mukaista yhteistyövelvoitetta.

Pykälään lisättävää yrityslausunnon käsitettä on tarkoitus tulkita direktiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaisesti. Kohdassa 16 määritellyllä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevalla lausunnolla (leniency statement) eli yrityslausunnolla tarkoitetaan yrityksen tai luonnollisen henkilön laatimaa tai niiden puolesta laadittua kilpailuviranomaiselle osoitettua omaaloitteista suullista tai kirjallista selostusta tai sellaisen tallennetta, jossa esitetään kyseisellä yrityksellä tai luonnollisella henkilöllä kartellista olevat tiedot ja sen rooli kartellissa ja joka on laadittu nimenomaan esitettäväksi kilpailuviranomaiselle sakoista vapauttamiseksi tai sakkojen lieventämiseksi sakoista vapauttamista tai sakkojen lieventämistä koskevan ohjelman mukaisesti, jo olemassa olevat tiedot pois lukien. Direktiivissä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevilla lausunnoilla tarkoitetaan ainoastaan kartellitapauksissa tehtyjä lausuntoja.

Pykälässä käytettyä tietojen ja todisteiden käsitettä on tarkoitus tulkita direktiivin 2 artiklan 17 kohdan jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti. Kohdan 17 mukaan jo olemassa olevilla tiedoilla tarkoitetaan todisteita, joiden olemassaolo ei ole yhteydessä kilpailuviranomaisen menettelyyn, riippumatta siitä, ovatko nämä tiedot kilpailuviranomaisen asiakirjaineistossa.

15 §. *Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapauksissa.* Pykälässä säädettäisiin, että tietojen ja todisteiden ohella yrityslausunnon toimittaminen olisi edellytys seuraamusmaksun alentamiseksi.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin yrityslausunto –sana. Pykälän muuttaminen liittyy kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain esitettyyn 8 §:n 3 momenttiin, joka perustuu direktiivin 6 artiklan 6 kohtaan.

Seuraamusmaksun alentamisen edellytyksistä säädetään voimassa olevan kilpailulain 15 ja 16 §:ssä. Kaikkien edellytysten täytyessä virasto esittää seuraamusmaksun alentamista hakeneelle alennettua seuraamusmaksua markkinaoikeudessa. Kilpailulain ja kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain terminologian yhdenmukaisuuden ja selkeyden varmistamiseksi kilpailulain 15 §:n muotoiluja esitettäisiin muutettavaksi siten, että tietojen ja todisteiden ohella yrityslausunnon toimittaminen olisi edellytys seuraamusmaksun alennuksen saamiseksi. Muutos ei poistaisi seuraamusmaksun alentamisen hakijan velvollisuutta toimittaa yrityslausunnon lisäksi muita kilpailulain 15 §:ssä edellytetyjä tietoja ja todisteita, eikä se muuttaisi kilpailulain 16 §:n mukaista yhteistyövelvoitetta.

Pykälässä käytettyä tietojen ja todisteiden käsitettä on tarkoitus tulkita direktiivin 2 artiklan 17 kohdan jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti ja pykälään lisättävää yrityslau-

sunnon käsitettä tulkitaan direktiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaisesti. Mainittuja käsitteitä käsitellään yksityiskohtaisemmin edellä 14 §:n perusteluissa.

17 §. *Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskeva menettely kartellitapauksissa.* Pykälässä säädettäisiin, että yrityslausuntoa ei voi käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena, mutta tietoja ja todisteita voi käyttää myös kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain perusteella nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn.

Pykälän 1, 2 ja 4 momentteihin lisättäisiin yrityslausunto –sana. Seuraamusmaksusta vapautumisen tai seuraamusmaksun alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita suojataan voimassa olevan pykälän 4 momentin mukaan. Momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolle kilpailulain 14 §:ssä tarkoitetun vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitetun alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määräystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Siten seuraamusmaksusta vapauttamiseksi tai sen alentamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei voimassa olevan kilpailulain mukaan saa käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena.

Pykälää esitettäisiin muutettavaksi siten, että kielto todisteen esittämismääräyksen antamiselle koskisi direktiivin edellyttämällä tavalla vain niin sanottua yrityslausuntoa (leniency statement), ei kaikkia tietoja ja todisteita. Esitetyn 8 §:n 3 momentin mukainen hyödyntämiskielto koskisi siten vain yrityslausuntoa. Mainitun 8 §:n momentin 3 mukaan tuomioistuimien ei saisi hyödyntää kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevassa oikeudenkäynnissä todisteena tietoa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle tehdystä seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevan yrityslausunnon sisällöstä eikä komissiolle tai muun EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehdystä vastaavasta sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon sisällöstä. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain esitetyn 8 §:n perusteluissa käsitellyin edellytyksin asianosainen voi kuitenkin hyödyntää itseään koskevaa yrityslausuntoa todisteena. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain esitetty 8 §:n 3 momentti perustuu direktiivin 6 artiklan 6 kohtaan. Pykälään lisättävää yrityslausunnon käsitettä tulkitaan direktiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaisesti.

Pykälän 5 momentti olisi uusi. Momentin mukaan 4 momentissa säädetyistä poiketen siinä mainittuja tietoja ja todisteita voidaan kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain perusteella nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn. Pykälässä mainittaisiin siten tietojen ja todisteiden lisäksi myös yrityslausunto. Momentin 4 mukainen käyttötarkoitussidonnaisuus säilyisi muutoin ennallaan, mutta tietoja ja todisteita voisi käyttää kuitenkin todisteena kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain perusteella nostettujen korvauskanteiden käsittelyssä. Yrityslausuntoa ei sen sijaan voisi käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena. Pykälässä käytettyä tietojen ja todisteiden käsitettä on tarkoitus tulkita direktiivin 2 artiklan 17 kohdan jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti.

20 §. *Vahingonkorvaus.* Pykälässä viitattaisiin kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevaan lakiin. Voimassa olevan kilpailulain 20 §:ssä säädetään vahingonkorvauksesta. Koska jatkossa kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta säädettäisiin käsiteltävänä olevassa laissa, pykälän sisältö poistettaisiin ja informatiivisuuden vuoksi pykälässä viitattaisiin käsiteltävänä olevaan lakiin. Pykälässä säädettäisiin, että korvausvelvollisuuteen vahingosta, joka on aiheutunut 5 tai 7 §:ssä tai SEUT 101 tai 102 artiklassa säädetyn kiellon rikkomisesta, sovelletaan lakia kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista.

Tällä hetkellä voimassa olevan kilpailulain 20 §:ää sovellettaisiin kuitenkin korvausvelvollisuuteen, korvaukseen oikeutettuihin, korvauksen suuruuteen ja vanhentumiseen, siltä osin kun menettely on tapahtunut ennen kuin laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksista ja kilpailulain muutokset ovat tulleet voimaan. Jos kilpailunrajoitus on tapahtunut kokonaan tai osittain käsiteltävänä olevan lain ja kilpailulain muutosten voimaantulon jälkeen, soveltuvat käsiteltävänä olevan lain aineelliset säännökset menettelyyn tai siihen osaan menettelyä, joka on tapahtunut lain voimaantulon jälkeen.

2 Voimaantulo

2.1 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Lakiehdotus ei sisällä perustuslain kannalta ongelmallisia perusoikeusrajoituksia tai muita valtiotäytäntöoikeudellisia kysymyksiä. Sen vuoksi on perusteltua katsoa, että esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Perustuslain 3 §:n mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan tuomioistuimen on viran puolesta otettava vahingonkorvaustuomiionsa perustaksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimaisessa päätöksessä todettu kilpailuoikeuden rikkominen.

Yleinen tuomioistuin olisi sidottu kilpailurikkomusasiassa annettuun rikkomisen toteavaan ratkaisuun ainoastaan asian kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen arvioinnin osalta. Yleinen tuomioistuin voisi jatkossakin vapaasti harkita, kenelle on aiheutunut vahinkoa todetusta kilpailurikkomuksesta ja paljonko vahinkoa on aiheutunut. Mainittua lainkohtaa ei voida pitää perustuslain 3 §:n kannalta ongelmallisena, koska järjestely on luotu vahingonkäräjien eduksi ja direktiiviin perustuva sitova vaikutus on selkeästi rajattu ja täsmällinen sekä oikeasuhtainen tavoiteltuun päämäärään nähden. Koska myös itsenäinen kanne on mahdollinen, vahingonkäräjä voi saattaa asiansa myös sitä kautta riippumattoman tuomioistuimen arvioitavaksi. Tuomioistuin voisi edelleen harkita kenelle ja kuinka paljon vahinkoa on aiheutunut täyden korvauksen periaatetta noudattaen.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Hallintopäätösten asianosaisten osalta lakiehdotusta ei ole pidettävä ongelmallisena perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeuksien kannalta, sillä säännöksessä viitatus viranomaispäätökset ovat valituskelpoisia hallintopäätöksiä, joihin kohdistuu asianosaisten valitusoikeus. Asianosaisilla on siis mahdollisuus saattaa niiden laillisuus riippumattoman tuomioistuimen tutkittavaksi. Säännösehdoituksessa on kyse lähinnä toimivallan jaosta eri tuomioistuinmenettelyihin, joista molemmat täyttävät perustuslain 21 §:n asettamat vaatimukset.

Sääntely ei ole perustuslain 21 §:n johdosta ongelmallinen, vaikka vahingonkäräjällä ei olekaan muutoksenhakuoikeutta 1. lakiehdotuksen 3 §:ssä lueteltuihin viranomaispäätöksiin. 1. lakiehdotuksen 3 §:ssä luetteloitujen päätösten yleistä tuomioistuinta sitova vaikutus hyödyttää vahingonkäräjää siten, ettei sen tarvitse näyttää vahingonkorvausprosessissa erikseen vahingon aiheuttaneen kilpailurikkomuksen olemassaoloa.

Kilpailun edistäminen ja lainkäyttöön liittyvä sääntely ovat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 10 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia asioita.

HE 83/2016 vp

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 ja 102 artiklassa sekä kilpailulain (948/2011) 5 ja 7 §:ssä säädettyjen kieltojen rikkomisesta (*kilpailuoikeuden rikkominen*) aiheutuneen vahingon korvaamiseen.

2 §

Vahinko ja sen korvaaminen

Luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisesta, on oikeus saada täysi korvaus aiheutuneesta vahingosta vahingon aiheuttaneelta elinkeinonharjoittajalta tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymältä. Myös rikkomiseen syyllistyneen välillisellä ostajalla tai toimittajalla on oikeus täyteen korvaukseen kärsimästään vahingosta.

Vahingonkorvaukselle on maksettava korkolain (633/1982) 3 §:n 2 momentissa säädettyä korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut.

Kartellin oletetaan aiheuttaneen vahinkoa, jollei rikkomiseen syyllistynyt muuta näytä.

Vahingonkorvausta määrätessään tuomioistuimien voi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan vahingon määrän määräytymisperusteista. Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa lausunnon harkintansa mukaan. Jos Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei lausu asiasta, sen on ilmoitettava tästä tuomioistuimelle niin pian kuin mahdollista.

3 §

Rikkomuspäätöksen vaikutus vahingonkorvaustuomioon

Tuomioistuimen on oma-aloitteisesti otettava vahingonkorvaustuomionsa perustaksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimaisessa päätöksessä todettu kilpailuoikeuden rikkominen.

Jos kilpailuoikeuden rikkominen on todettu muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tehdyltä lainvoimaisella päätöksellä, tuomioistuimen on otettava rikkomuspäätös huomioon osana näyttöä kilpailuoikeuden rikkomisesta.

4 §

Yhteisvastuu vahingosta

Kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkoneet elinkeinonharjoittajat ovat yhteisvastuussa rikkomisen aiheuttamasta vahingosta, jollei 2—4 momentissa toisin säädetä.

Seuraamusmaksusta vapautettu elinkeinonharjoittaja on yhteisvastuussa vahingosta omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille osapuolille seuraamusmaksusta vapautettu elinkeinonharjoittaja on yhteisvastuussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä elinkeinonharjoittajilta.

Rikkomiseen syyllistynyt, mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä annetussa komission suosituksessa (2003/361/EY) tarkoitettu pieni tai keskisuuri yritys on yhteisvastuussa vain sen omille suorille ja välillisille ostajille, jos:

1) sen markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla oli alle 5 prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen keston ajan; ja

2) tässä pykälässä säädettyjen yhteisvastuusääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti sen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen.

Edellä 3 momentissa säädettyä rajoitusta ei kuitenkaan sovelleta, jos se estää vahinkoa kärsintää saamasta täyttä korvausta vahingosta tai jos momentissa tarkoitettu yritys on johtanut kilpailuoikeuden rikkomista, pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen on todettu aiemmin rikkoneen kilpailuoikeutta.

5 §

Korvausvelvollisuuden jakautuminen ja takautumisoikeus

Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä. Seuraamusmaksusta vapautetun elinkeinonharjoittajan muille korvausvelvollisille maksettava osuus on kuitenkin enintään sen omien suorien ja välillisten ostajien tai toimittajien kärsimän vahingon määrä.

Sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä se on tämän osalta maksanut.

Jos rikkomus on aiheuttanut vahinkoa muille kuin korvausvelvollisten suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille, seuraamusmaksusta vapautetun elinkeinonharjoittajan mahdollinen maksettava osuus muille korvausvelvollisille vastaa sen viaksi jäävää syyllisyyden määrää.

6 §

Ylihinnan siirtäminen

Tuomioistuin arvioi vahingonkorvausta määrätessään, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta on siirretty eteenpäin jakeluketjussa. Tässä arviossa se voi ottaa huomioon samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvät jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut sekä julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta.

7 §

Todistustaakka ylihinnan siirtämisessä

Todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on rikkomukseen syyllistyneellä vastaajalla, jollei 2 ja 3 momentista muuta johdu. Vastaaja voi puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain.

Kun välillinen ostaja vaatii vahingonkorvausta, sen on näytettävä, että sille on siirretty ylihintaa sekä ylihinnan määrä.

Välillisen ostajan katsotaan näyttäneen, että ylihintaa on siirretty sille, kun se on osoittanut, että:

- 1) vastaaja on syyllistynyt kilpailuoikeuden rikkomiseen;
- 2) kilpailuoikeuden rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vastaajan suoralta ostajalta; ja
- 3) välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvelut, joita kilpailuoikeuden rikkominen koskee, tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka olivat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä.

Vastaaja voi kuitenkin osoittaa, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan.

8 §

Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskielto

Todisteiden ja todisteiden ryhmien esittämiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään.

Tuomioistuin voi määrätä Kilpailu- ja kuluttajaviraston esittämään sen asiakirja-aineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei kohtuudella voi toimittaa kyseisiä todisteita.

Tuomioistuin ei saa hyödyntää oikeudenkäynnissä todisteena tietoa komissiolle tai EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehdystä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon sisällöstä. Jos vain osa todisteesta on tässä momentissa tarkoitettua lausuntoa, tuomioistuin voi hyödyntää todisteena muita osia. Tuomioistuin voi pyytää apua lausunnon luonteen arvioinnissa vain kilpailuviranomaiselta, jolle lausunto on tehty.

Ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on tekemällä kilpailulain 9—11, 30 c tai 32 §:ssä tarkoitettua päätöksen tai 12 §:ssä tarkoitettua esityksen taikka muulla tavalla päättänyt menettelynsä, tuomioistuin ei saa hyödyntää todisteena myöskään tietoa:

- 1) vastauksesta Kilpailu- ja kuluttajaviraston tietopyyntöön tai muusta erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmistellusta aineistosta;
- 2) päätösluonnoksesta tai muusta Kilpailu- ja kuluttajaviraston menettelynsä aikana kokoomasta ja osapuolille lähetetystä aineistosta.

Sen estämättä, mitä 3 momentissa säädetään, todisteena saadaan hyödyntää asianosaista itseään koskevaa lausuntoa, johon tämä vetoaa todisteena. Tuomioistuimen on kehotettava Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan siitä, voidaanko lausuntoa hyödyntää vahingonkorvaus-oikeudenkäynnissä todisteena.

Jos todiste on saatu ainoastaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistoon saadun tutustumisoikeuden vuoksi eikä kysymyksessä ole 2 tai 3 momentissa tarkoitettu todiste, siihen saa vedota vahingonkorvauskanteessa vain tutustumisoikeuden saanut tai se, jolle tämän oikeudet ovat siirtyneet.

9 §

Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuus

Tuomioistuimen tulee rajoittaa todisteiden esittäminen siihen, mikä on oikeasuhteista ottaen huomioon asianosaisten ja asiaan liittyvien kolmansien osapuolten oikeudet edut.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi omasta aloitteestaan esittää tuomioistuimelle huomautuksen, jossa se esittää näkemyksensä todisteiden esittämispynnön oikeasuhteisuudesta.

HE 83/2016 vp

Tuomioistuimen tulee oikeasuhteisuutta arvioidessaan ottaa huomioon, onko kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano turvattu kun:

- 1) asiakirjan esittämispyyntö koskee 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuja asiakirjoja;
- 2) asiakirjan esittämispyyntö koskee Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistossa olevaa todistetta; tai
- 3) Kilpailu- ja kuluttajavirasto esittää näkemyksensä todisteiden esittämispyynnön oikeasuhteisuudesta.

10 §

Vanhentuminen

Tämän lain mukainen oikeus vahingonkorvaukseen vanhentuu viiden vuoden kuluttua siitä, kun vahinkoa kärsinyt on saanut tietää tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Jos kilpailuviranomainen on aloittanut rikkomuksen tutkinnan tai muun rikkomusta koskevan menettelyn, vanhentumisajan kulumisen keskeytyy siihen asti, kunnes on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta tai siitä, kun asian käsittely on muuten päättynyt.

Oikeus vahingonkorvaukseen ei kuitenkaan ole vanhentunut, jos korvauskanne nostetaan:

- 1) kymmenen vuoden kuluessa päivästä, jona rikkominen tapahtui tai jatkettu rikkominen päättyi; taikka
- 2) vuoden kuluessa päivästä, jona asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sen käsittely on muuten päättynyt.

11 §

Sovintoneuvottelun vaikutus vanhentumiseen ja korvauskanteen käsittelyyn

Sovintoneuvottelu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen siihen osallistuvien osalta sovintoneuvottelun ajaksi.

Kun asia on vireillä yleisessä tuomioistuimessa, tuomioistuin voi keskeyttää korvauskanteen käsittelyn enintään kahdeksi vuodeksi niiden osalta, jotka osallistuvat sovintoneuvotteluun.

12 §

Sovintoratkaisun vaikutus vahingonkorvaukseen

Sovinto pienentää vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen määrällä, joka vastaa sovinnon tehneen kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllystyneen osuutta vahingosta.

Jäljelle jäävästä korvauksesta vastuussa olevat rikkomiseen syyllystyneet eivät saa takautumisoikeutta sovinnon tehnyttä rikkomiseen syyllystyntä kohtaan.

Sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllystynyt vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta vain, jos muut rikkomiseen syyllystyneet eivät pysty maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Sovinnossa voidaan kuitenkin sopia, ettei sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllystynyt vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, vaikka muut rikkomiseen syyllystyneet eivät pystyisi maksamaan jäljelle jäävää korvausta.

Jos sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllystynyt maksaa 3 momentin nojalla enemmän kuin mihin se on sovinnossa sitoutunut, se saa takautumisoikeuden muita rikkomiseen syyllystyneitä kohtaan siten kuin vahingonkorvauslain (412/1974) 6 luvun 3 §:ssä säädetään. Takautumisoikeutta määrättäessä sovinnon tehneen rikkomiseen syyllystyneen osuudeksi katsotaan tässä tapauksessa sovinnon määrä.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä olevat asiat käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Siltä osin kun 1 §:ssä tarkoitettu menettely on tapahtunut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan asian käsittelyyn 2 §:n 1—3 momentin sekä 4, 5, 10 ja 12 §:n asemesta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, vaikka asia tulisi vireille tämän lain tultua voimaan.

2.

Laki

kilpailulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kilpailulain (948/2011) 14, 15, 17 ja 20 §, sellaisina kuin ne ovat, 14, 15 ja 20 § osaksi laissa 662/2012 ja 17 § laissa 662/2012, seuraavasti:

14 §

Seuraamusmaksusta vapautuminen kartellitapauksissa

Elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, kun kyse on sellaisesta 5 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklassa tarkoitetusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:

1) toimittaa yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen; tai

2) toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen toimittamisen jälkeen yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja on antanut 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut yrityslausunnon, tiedot ja todisteet ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta.

Elinkeinonharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta.

15 §

Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapauksissa

Muulle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kilpailunrajoitukseen osallistuneelle elinkeinonharjoittajalle kuin sille, joka on 14 §:n perusteella vapautettu seuraamusmaksusta, määrättävää

seuraamusmaksua alennetaan, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunnon, tietoja ja todisteita, jotka ovat merkityksellisiä kilpailunrajoituksen tai sen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi, että ne toimitetaan ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Seuraamusmaksua alennetaan:

- 1) 30—50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
- 2) 20—30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
- 3) enintään 20 prosenttia muussa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa.

Elinkeinonharjoittaja, joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitettua ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada 1 momentissa tarkoitettua alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa.

17 §

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskeva menettely kartellitapauksissa

Edellä 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista ja 15 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun alentamista haetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi asettaa määräajan, jonka kuluessa hakijan on toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitettua yrityslausunto, tiedot ja todisteet.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myöntää elinkeinonharjoittajalle ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, kun elinkeinonharjoittaja on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitettua yrityslausunnon, tiedot ja todisteet. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ota kantaa muihin samaa asiaa koskeviin 14 §:ssä tarkoitettuihin hakemuksiin, ennen kuin se on ratkaissut, myönnetäänkö ensimmäisenä hakemuksen toimittaneelle elinkeinonharjoittajalle ehdollinen vapautus seuraamusmaksusta. Jos elinkeinonharjoittaja on samassa, 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua asiassa jättänyt tai jättämässä Euroopan komissiolle tai toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle hakemuksen seuraamusmaksusta vapautumiseksi, ehdollinen vapautus voidaan myöntää lyhennetyn hakemuksen perusteella.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa menettelyn lopuksi kirjallisen päätöksen siitä, täyttääkö elinkeinonharjoittaja kaikki 14 tai 15 ja 16 §:ssä säädetty edellytykset.

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitettua vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitettua alennuksen saamiseksi toimitettua yrityslausuntoa, tietoja ja todisteita ei saa voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määräystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Edellä 4 momentissa mainittuja tietoja ja todisteita voidaan kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain (/) nojalla nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn.

20 §

Vahingonkorvaus

Korvausvelvollisuudesta vahingosta, joka on aiheutunut 5 tai 7 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädetyn kiellon rikkomisesta, säädetään kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetussa laissa (/).

HE 83/2016 vp

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 2016

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeus- ja työministeri Jari Lindström

2.

Laki

kilpailulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kilpailulain (948/2011) 14, 15, 17 ja 20 §, sellaisina kuin ne ovat, 14, 15 ja 20 § osaksi laissa 662/2012 ja 17 § laissa 662/2012, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

14 §

*Seuraamusmaksusta vapautuminen kartelli-
tapauksissa*

Elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, kun kyse on sellaisesta 5 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklassa tarkoitettusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:

1) toimittaa tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitettua tarkastusta; tai

2) toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitettua tarkastuksen toimittamisen jälkeen tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja on antanut 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua tietoja ja todisteita ennen kuin Kilpailu- ja ku-

Ehdotus

14 §

*Seuraamusmaksusta vapautuminen kartelli-
tapauksissa*

Elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, kun kyse on sellaisesta 5 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklassa tarkoitettusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:

1) toimittaa *yrityslausunnon sekä* tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitettua tarkastusta; tai

2) toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitettua tarkastuksen toimittamisen jälkeen *yrityslausunnon* sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja on antanut 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua tietoja ja todisteita ennen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

luttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta.

Elinkeinonharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta.

15 §

*Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapa-
uksissa*

Muulle kuin 14 §:n perusteella seuraamusmaksusta vapautuksen saaneelle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kilpailunrajoitukseen osallistuneelle elinkeinonharjoittajalle määrättävää seuraamusmaksua alennetaan, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle tietoja ja todisteita, jotka ovat merkityksellisiä kilpailunrajoituksen tai sen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi ja ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Seuraamusmaksua alennetaan seuraavasti:

- 1) 30–50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
- 2) 20–30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
- 3) enintään 20 prosenttia muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Elinkeinonharjoittaja, joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitettua ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada 1 momentissa tarkoitettua alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa.

17 §

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskeva menettely kartellitapauksissa

Edellä 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista ja 15 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun alentamista haetaan Kil-

kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta.

Elinkeinonharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta.

15 §

*Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapa-
uksissa*

Muulle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kilpailunrajoitukseen osallistuneelle elinkeinonharjoittajalle kuin sille, joka on 14 §:n perusteella vapautettu seuraamusmaksusta, määrättävää seuraamusmaksua alennetaan, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle *yrityslausunnon*, tietoja ja todisteita, jotka ovat merkityksellisiä kilpailunrajoituksen tai sen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi. *Edellytyksenä on lisäksi, että ne toimitetaan* ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Seuraamusmaksua alennetaan:

- 1) 30—50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
- 2) 20—30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
- 3) enintään 20 prosenttia muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Elinkeinonharjoittaja, joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitettua ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada 1 momentissa tarkoitettua alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa.

17 §

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskeva menettely kartellitapauksissa

Edellä 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista ja 15 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun alentamista haetaan Kil-

pailu- ja kuluttajavirastolta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi asettaa määräajan, jonka kuluessa hakijan on toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut tiedot ja todisteet.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myöntää elinkeinonharjoittajalle ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, kun elinkeinonharjoittaja on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut tiedot ja todisteet. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ota kantaa muihin samaa asiaa koskeviin 14 §:ssä tarkoitettuihin hakemuksiin, ennen kuin se on ratkaissut, myönnetäänkö ensimmäisenä hakemuksen toimittaneelle elinkeinonharjoittajalle ehdollinen vapautus seuraamusmaksusta. Jos elinkeinonharjoittaja on samassa 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa asiassa jättänyt tai jättämässä Euroopan komissiolle tai toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle hakemuksen seuraamuksista vapautumiseksi, ehdollinen vapautus voidaan myöntää lyhennetyn hakemuksen perusteella.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa menettelyn lopuksi kirjallisen päätöksen siitä, täytetäänkö elinkeinonharjoittaja kaikki 14 tai 15 ja 16 §:n edellytykset.

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetun vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitetun alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määräystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

pailu- ja kuluttajavirastolta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi asettaa määräajan, jonka kuluessa hakijan on toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut *yrityslausunto*, tiedot ja todisteet.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myöntää elinkeinonharjoittajalle ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, kun elinkeinonharjoittaja on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut *yrityslausunnon*, tiedot ja todisteet. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ota kantaa muihin samaa asiaa koskeviin 14 §:ssä tarkoitettuihin hakemuksiin, ennen kuin se on ratkaissut, myönnetäänkö ensimmäisenä hakemuksen toimittaneelle elinkeinonharjoittajalle ehdollinen vapautus seuraamusmaksusta. Jos elinkeinonharjoittaja on samassa, 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa asiassa jättänyt tai jättämässä Euroopan komissiolle tai toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle hakemuksen seuraamuksista vapautumiseksi, ehdollinen vapautus voidaan myöntää lyhennetyn hakemuksen perusteella.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa menettelyn lopuksi kirjallisen päätöksen siitä, täytetäänkö elinkeinonharjoittaja kaikki 14 tai 15 ja 16 §:ssä säädetty edellytykset.

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetun vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitetun alennuksen saamiseksi toimitettua *yrityslausuntoa*, tietoja ja todisteita ei saa voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määräystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Edellä 4 momentissa mainittuja tietoja ja todisteita voidaan kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain (/) nojalla nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 §

Vahingonkorvaus

Elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo 5 tai 7 §:ssä taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädettyä kieltä, on velvollinen korvaamaan kilpailunrajoituksesta aiheutuneen vahingon.

Korvausvelvollisuuteen sovelletaan lisäksi, mitä vahingonkorvauslain (412/1974) 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 6 luvussa säädetään.

Oikeus korvaukseen vanhentuu, jollei korvauskannetta ole pantu vireille kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui, tai jatkettun rikkomisen osalta kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen päättyi. Jos korvausvaatimus perustuu kilpailunrajoitukseen, jonka Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päätöksellään todennut 1 momentissa tarkoitetun kiellon vastaiseksi tai josta se on tehnyt markkinaoikeudelle esityksen seuraamusmaksun määrittämiseksi, oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, ennen kuin on kulunut yksi vuosi siitä, kun asiassa annettu ratkaisu sai lainvoiman.

20 §

Vahingonkorvaus

Korvausvelvollisuudesta vahingosta, joka on aiheutunut 5 tai 7 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädetyn kiellon rikkomisesta, säädetään kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetussa laissa (/).

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .
—————